Santiago Rusiñol
Obra completa

SANTIAGO RUSIÑOL

La "Niña gorda"

Santiago Rusiñol
Obra completa

SANTIAGO RUSIÑOL

LA "NIÑA GORDA"

BIBLIOTECA POPULAR · SIGLO XX

LLIBRERIA ESPAÑOLA :-: ANTONI LÓPEZ, LLIBRETER
Rambla del Mig, 20 :-: BARCELONA

Santiago Rusiñol
Obra completa

ES PROPIETAT. - QUEDA FET EL DIPÓSIT QUE MARCA LA LLEI

ANTONI LÓPEZ - Impressor - Carrer de l'Olm, 8, BARCELONA

Santiago Rusiñol Obra completa

I

Allí, en un entresol del Torrent de l'Olla, de Gràcia, En Giordano Bruno, lliurepensador de naixença i repartidor d'entregues, entre repartiment i repartiment, entrava a casa i preguntava a la llevadora:

—Com ho tenim? Encara no?

—Aviat, aviat sortirem del trànsit—li contestava la *infrascrita*.

—Que no ve al món pel camí recte?—preguntava En Bruno.

—Ve pels passos comptats, però va venint.

—Tant que a mi m'agrada enllestir la feina—contesta el repartidor—. Si fos jo el d'enviar-lo a aquest món, el deixaria anar com una entrega. No s'assemblarà pas al seu pare. Jo quan vaig néixer, segons informes, vaig eixir jo mateix, *espontàneo*. Un cop de coll i a sortir de l'*antro*.

I dit això, vinguen les entregues i a pujar pisos, i a entrar a les botigues, i a deixar pa espiritual a tots els tallers de modistes i a totes les porteries on

Santiago Rusiñol Obra

hi ha consum de fulletí, fins que el neguit tornava a atiar-lo i se n'entornava cap a casa.

—Què hem de fer?—tornava a preguntar—. Que ens hi hem adormit? Que té de durar gaire?

—No s'hi pot fer res—deia la llevadora—. Es un infant que no porta pressa. Ens té a tots empantanegats des d'ahir a les dues de la tarda. Segui i esperi, que n'hi ha per estona.

—Vol dir que no tindrem bessonada?

—Fins que n'arribi un no pot saber-se. Per mi, és un de sol, però quin un! Amb el que jo puc vesllumar, amb perdó sigui dit dels pares, serà un infant com un moltó. Patirem un xic, però valdrà el viatge.

—Més m'estimaria ésser menys pare, però enllestir d'una vegada—deia En Bruno.

—Això no és cosa meva.

—I tu, què hi dius?—li deia a la partera.

—Lladre!...—deia ella.

—Còmplice!—deia ell.

—No sufocar-se!—saltava la llevadora—. Jo he assistit a parteres que fins hi han arribat a trencar el son. Passen dos dies, en passen tres, i la criatura entretinguda com si tingués de pagar ports. L'infant ve al món pels passos comptats.

—Però aquest els compta massa els passos. Fer patir així a la seva mare, no és tenir modos ni principis...

I dirigint-se a la seva muller:

—Sóc d'utilitat?

—No!—deia ella.

—Doncs, aviat torno. Ves de tenir una decisió, i en havent despatxat les entregues, aquí em tens amb tot i per tot.

El repartidor sortia rumiant que els infants haurien de tenir-se també per entregues, com les novel-

Santiago Rusiñol Obra Social

les. Avui un braç, demà l'altre, més tard les cames i el demés, i, al darrer dia, l'intellecte, o sigui el llaç d'unió entre el pensament i les vèrtebres.

En Giordano Bruno també rumiava el molt depressa que passa el temps. En Giordano Bruno feia quatre anys que s'havia casat amb la Narcisa, que era la protagonista en aquell pas que estava donant d'enviar un fruit de benedicció a aquesta vall de penes. Amb tot i el seu lliurepensament, En Bruno, el lliure *albedrat,* per no discutir amb la seva promesa, que era catòlica de la reserva, s'havia casat per l'església, primer, pel que hem dit, i, després, perquè ella assegurava que els que no reben la benedicció, el dia que es penedeixen d'haver entrat al sant matrimoni, deixen la dona al mig del fang. En Giordano Bruno, això sí, s'havia casat per l'església sense prèvia confessió i mirant-se el sacerdot com aquell que es mira l'enemic. En Giordano Bruno tenia *ideias* que li venien de les entregues. Tants anys de repartir fulletins, de saber els títols de les novelles, de veure volums de diccionaris més o menys enciclopèdics, donen un llustre a la persona que ja no se'l treu mai més del damunt, i s'estranyava que amb tants anys, amb tants llibres, i tant saber, amb tot i el civil i els jornals i coneixements que havia esmerçat per tenir-ne, hagués tardat tant a ésser pare, el que feia que aquell crit del part i aquella tardança i entorpiment rebotés tant en la seva ànima, que el jorn aquell, en repartir entregues, no n'encertava ni una. Allí on havia de dur *La Huérfana de Bruselas,* hi portava l'*Amor de Madre,* i en lloc de l'*Amor de Madre,* les *Desdichas del Jorobado.*

En entrar a casa, per fi, cap al tard, va sentir uns crits més violents. Un crit de final d'acte. Un crit de cadell esclafat. Un crit de pantera que s'ofega. Un udol de partera boja. Va veure la llevadora

que bracejava com un bastaix. Va veure un cabrit escorxat, i com si li donguessin un farcell, es va trobar amb un *bulto* als braços que pesava set o vuit quilos

—Mossa—va dir.

—Però, quina mossa!—li va respondre la llevadora.

—Sí que és de pes!—va dir el pare—. Es la més ferma que havia vist mai.

—Que no estàs content?—li va dir ella, amb veu de mèdium que torna en sí.

—Es clar que n'estic; però..., vaja, ha estat mossa.

I així, a empentes i a rodolons, va arribar al món la *Niña gorda*.

Santiago Rusiñol
Obra completa

II

Va arribar, i era tan molsuda, amb els ulls tan ficats dintre les galtes, tan plena de sacsons i butllofes, que es comprèn que la mare estigués dos dies amb les seves nits a enviar al món aquella vianda, que no es sabia, a cop d'ull, si era mossa, com deia el pare, o un munt de carn amb cap de criatura.

El plor que donà, en veure's en terra, no es pot descriure sense tremolor. Allò era un nàufrag que arribava a les costes d'aquest món, allò era desembarcar un elefant. El crit que feia es va sentir de cap a cap del Torrent de l'Olla. La mare mateixa no sabia avenir-se que hagués portat aquell crit a dintre, sense que s'oís des de fora. Semblava talment una caldera que desvaporava llàgrimes. Donava cosses, movia el braços, el llit trontollava com un vaixell. La boca oberta, talment semblava un niu de trenca pinyons. Era un rovelló que esclatava d'entre la molsa un jorn de pluja, i els veïns, en tenir-ne esment, hi varen anar en processó. No es sabien

Institut Obra completa

avenir que en nou mesos de fosquedat, pogués eixir a llum tanta abundància.

—Aquesta criatura—deia una veïna—, devien ésser dues d'empeltades. Jo havia vist una vedelleta que eren dues i semblaven una, i tot i essent una, n'hi havia una parella. A vegades és un desig d'abundància... o un voler de Déu...

—Per mi—deia una altra—, és un *fenómeno*. Si segueix així, en el creixent serà una desgràcia per als pares.

—Per mi, és inflor—deia una tercera—. Quan es desinfli i torni en si, serà un infant com qualsevol altre.

—Però la pell hi és—contestava una altra—, i la pell no es fon. La pell és *perenne*. I allí on hi ha pell, hi ha substància. I aquesta criatura, un cop feta, no els cabrà al pis, ni a casa, ni enlloc.

I cada veïna hi deia la seva.

Cada veïna hi deia la seva, i si bé el repartidor d'entregues sentia inflor de vanitat que aquell excés fos cosa pròpia, filla d'un repartidor que guanyava divuit rals diaris, també sentia un corcó que el tenia un xic pertorbat. Un infant així, tan sobreeixit, no era una cosa natural. Mentre són petits, no ve de deu lliures; sopa més, sopa menys, s'atipen; però si el creixent corresponia a una proporció matemàtica, als deu anys seria un vedell (amb perdó sigui dit de l'infant), als vint seria un elefant (sense perdó sigui dit de qui sigui), i aquestes progressions *progressives*, és natural que espantessin al progressista més progressista.

—Ja saps el que has fet?—va gosar dir a la mare de la seva filla, al cap de vuit jorns del naixement.

—Ja saps el que hem fet?—li contestà ella.

—Però que no comprèns que hi ha un límit en el pas de la maternitat?

Santiago Rusiñol Obra completa

—Sigui com sigui, és filla nostra, i com més m'ha costat, més me l'estimo.

La mare era mare, i les mares de noies *gordas* o flaques, no miren pesos ni mesures. La maternitat no té vista. La mare començà a criar-la, però amb tot i ésser-ne, i de les bones, la criatura era tan grossa i tan feixuga, que aquí varen començar els treballs. De la primera xuclada, me la va deixar eixuta com un vímet. Tres camells assedegats no beuen més que aquell infant. A la segona. se'n va anar als ossos, i al cap de vuit jorns de beure vida, tot el que creixia la criatura, s'anava evaporant la mare. Aquella noia era un desfici, un xuclador, unes ventoses. Si li haguessin donat una bomba, l'hauria buidat en dues hores.

Llavors, és natural, varen provar el biberon, però ni biberons hi varen valer. Encara no veia el biberon, s'hi llançava com una fera i se'l bevia a galet. Amb un ull mirava el que bevia i amb l'altre el que s'apropava. Aquest vull i l'altre també. Si n'hi estalviaven algun, arrencava un crit tan feréstec, que els veïns s'imaginaven que en el fons d'aquell entresol tenien un infant segrestrat. Aquella criatura era una eura, que corsecava la mare, el pare, el pis i les entregues.

Santiago Rusiñol
Obra completa

III

Del biberon vingueren les sopes. Encara no havia posat cap dent, i ja es menjava els crostons sencers. Tant li feia si el pa era cuit com cru, si era tou com sec; amb un cop de coll se l'empassava, i la seva mare, amb la cullera, en comptes de donar menjar a un infant, semblava que omplís una saca. De les sopes, i ja amb totes les dents, en vingué el menjar natural, i va entrar a aquest món de penes amb un delit i una empenta, que allò semblava un camp eixut. No es podia dur un plat a taula que no se l'aboqués ella al damunt, i a l'arrencar a caminar, a empentes i rodolons va anar de dret a la cuina.

El repartidor i sa muller, en veure aquell cas d'... urgència, començaren a esglaiar-se. Es varen veure venir una pedregada al damunt. Aquell fruit de benedicció creixia d'una manera tan ferma, que als dos anys de fer camí per les rajoles del pis, tenia les cames més gruixudes que les dels autors dels seus dies; a dos anys i mig, trencà el llit, i als tres, no cabia enlloc. Allò era inflar-se, era propassar-se.

Institut d'Estudis Ilerdencs Obra completa

Allò era eixir-se de mare i de tota la parentela. Allò era un cas, un apoteosi... Amb el fet estrany i extraordinari que aquell munt de vianda tendra, que, per fresca i per abundant, semblava que havia de dur l'alegria dins els seus sacsons, era de carn diguem-ne apagada, per no dir-ne sentimental. Aquell infant no cridava mai, però al primer reny del repartidor, les llàgrimes li sortien dels ulls el mateix que de dues fonts, i s'apagaven en uns sospirs que trencaven el cor dels oients; la criatura no es planyia, però al més petit crit de la seva mare, li donava un singlot tan fort i tan fondo i tan esfereïdor, que mai s'havia vist tant sentiment darrera de tanta substància. Aquella noia, si no canviava, vindria a ésser una vedella amb idealitats d'aureneta.

El trist era que, mentre l'infant anava omplint més lloc a la casa, la casa anava més cap per avall. Com més menjava i més creixia, més el negoci de les entregues s'anava amagrint i esquifint. No es sabia què passava amb el dimoni del fulletí. El públic s'havia avalotat. Ho volien tot ben de pressa: els contes curts... i al gra... i sortir-ne, i res d'esperar els resultats a les darreres entregues. Ja es començava a no creure ni en En Fernàndez i González... i ella menjant, i ell... no guanyant, varen arribar a aquest *dilema*: o la noia s'aturava i feia el creixent amb més *modos*, o ells i el fruit de les entranyes se n'havien d'anar pel món a demanar almoina i compassió, i demanar-ne per un infant que patia per massa gras, no era un reclam per a entendrir a les ànimes pietoses.

—Aquí no tenim més que un remei—va dir el pare a la seva muller—, o posar la noia a mitja ració, o desraccionar-nos nosaltres. Que la carn de tres persones la tingui ella sola, em penso jo no és equitatiu ni confortable.

Santiago Rusiñol Obra completa

—Què vols dir?—digué la mare, que es veia venir un daltabaix.

—Vull dir jo que l'*acumular* tot el pes una criatura, i tu i jo anar-nos corsecant, no ho aprovaria ningú que tingui el criteri un xic fix. O li pesem les mongetes, el pa i tota alimentació, o ens en anem tots plegats al cementiri civil.

—M'estaré de menjar jo, si convé—digué la mare.

—Tu ja te n'havies estat quan jo em quedava sense feina, que era sovint, com pots recordar per l'abstinència que passaves; però ara li toca a ella.

—Passar gana el meu fill?... Això mai!

—Si tu vols, no en direm gana, però diga-li *hache*.

I digué l'home pesant els mots:

—Si bé tenim obligació de pujar els fills que anem enviant a l'existència terrenal, el nostre cas és diguem-ne... extra. Això no és pujar: això és un excés, i els excessos no estan escrits ni en els sagrats testaments, ni en cap de les enciclopèdies, ni en totes aquestes entregues que reparteixo per les cases.

—Però quina culpa hi té ella, si ha sortit així, tal com és?...plorà llavors la mare, tan esverada com condolguda.

—I quina culpa hi tenim nosaltres, si és tal... com és i tal com seria, si no hi poséssim aturador?—respongué el marit, reflexiu—. Que hi varen posar jornals de més? Que se'ns ha de fer una injustícia? Que no han treballat mils i mils màrtirs per nivellar els pesos i les mesures? Que no hi ha d'haver lleis que regulin la naixença de la persona?

—Ets un egoista! Ets un mal pare!

—Sóc un pare equitatiu. Aquesta noia ja ha pujat prou! Se l'ha d'aturar! Es un deure! I jo no vull quedar en eixut per una mena de tirania que, si bé és involuntària, no deixa d'ésser una tirania. Quan la miro acaparant, o diguem menjant, que és

Santiago Rusiñol Obra completa

el mateix, acabaria per avorrir-la. No hi he nascut per a veure injustícies!

—I si en tinguéssim tres o quatre, de fills?—digué ella.

—Això no és respondre! Si n'hagués tingut tres o quatre, haurien estat... *consecutius,* no haurien estat acumulats, i si el pes no correspongués a les mesures naturals, els hauria dipositat i que els mantingués el comú.

—Si t'ho hagués consentit!

—I què hauries fet?

—Endur-me'ls amb mi.

—Això rai, pren-ne la meitat! Si tant t'hi empenyes, ja et regalo d'aquesta la part que et toca.

—Ets un mal pare!—digué la pobra, plorant com una Magdalena.

—Massa bo, sóc!—va acabar dient ell, amb l'actitud de Pons Pilat—. I entrem a les resolucions. D'aquí en avant, prenc les mesures de donar-te deu rals per a viure, i qui no s'atipi a aquest preu, que mengi cuiro o rosegui mobles...

I *en vista* d'aquest ultimàtum, tant d'això, i tant... poc de l'altre, varen posar la noia a règim, o més ben dit: la varen posar... a gana.

Santiago Rusiñol
Obra completa

IV

A més del règim, diguem-ne corporal, En Giordano Bruno va voler un règim espiritual. Va pensar, amb molta de raó, que per gran que sigui un infant mai li sobra el saber de lletra, i la varen enviar a una escola, que en deien escola neutra, perquè allí tan poc hi aprenien els mascles com les famelles.

La neutralitat d'aquesta escola, que tants bons resultats va donar, sigui a Gràcia, sigui als Josepets, a més dels barris industrials, venia a ésser que nois i noies els tenien plegats a l'aula, i que el que era bo per a ells, era bo per a elles... i en paus. I com que, a més, era lliure, allí no es forçava a ningú. El que tingués delit d'aprendre, que estudiés amb delit, i el que tingués mandra de saber, que no s'esforcés l'*albedrío*.

A aquest estudi, per neutre que fos, no hi havia anat mai cap *niña gorda;* així és que ja pot sospitar-se l'avalot que es devia armar en els dos bàndols neutrals, en veure entrar aquell munt de vida, que els queia allí com una bomba.

Santiago Obra Completa

Aquell jorn, i l'altre, i l'endemà, i la setmana entrant i les següents, no va aprendre de lletra ningú. De primer, li varen tenir por. Se la miraven de lluny, com si es miressin un ós silvestre, i així que la veien bellugar, xisclaven, ploraven, s'alçaven i corrien a amagar-se. Després, a força de sentir dir a la laica d'aquell tancat que tots som iguals i parions davant de... davant de qui sigui, s'hi varen anar desvergonyint, i un cop ja ben desvergonyits, li varen tirar crostons, boles de pa sucades amb tinta i algun altre requisit; i més tard, veient que era mansa, ja hi caigué alguna plantofada. Com que mai havien pegat carn tan tova i tan abundant, els va agradar, i en varen fer feina.

Perquè ella, la pobra *gorda,* que semblava que amb una empenta els podia tirar pel balcó, no sabia fer més que un exercici: plorar i plorar i vinga plorar. Des de què seia a aquell banc, fins que era hora de sortir, no parava el plor en tota l'estada; però un plor quiet, pausat, metòdic, com aquell que plora a jornal; un plor tranquil i obligatori. Aquell diantre de bordegassa venia amb pell tan sensible, que si la miraven, si reien, si cridaven i si callaven, es creia que anava per ella, i com que el cridar, mirar i enraonar no parava mai en aquell estudi, no parava el gemec ni un moment. Amb una llesca de pa travessada a la boca, plorava damunt del pa i se'l menjava amb les llàgrimes; amb una nina de cartró plorava i hi sucava el cartró, i beabà un plor, i deadà un altre, le la A fins a la Z va anar aprenent i confegint i plorant tot l'abecedari.

—Tenint el garrot de braç que tens, per què no t'hi tornes, beneita?—li deia una mestressa laica, magra i aspra com un sarment.

—La força física no és la raó—contestava el mestre un xic laic.

Santiago Rusiñol Obra completa

I la *gorda*, donant-li la raó, plorant més, va aprendre de lletra, i plorant va fer pals i ganxos i minúscules i majúscules, i una mica de mitja i de pissarra, i si no aprengué de doctrina, és perquè l'havia disolta el reglament de la casa i perquè el pare, En Giordano Bruno, al cap d'uns quants mesos de *pago*, així com l'havia posada a mig règim d'aliments, o com hem dit, a mitja gana, també la posà a mitja instrucció.

—Abans no arribi el feminisme—va dir En Bruno al mestre neutre, per a estalviar-se les mesades—, també hi haurà temps de prendre mesures.

De moment a amagrir la noia, i més tard, un cop rebaixada, si podia ésser (que ho dubtava), a dedicar la criatura a alguna cosa de profit... que per això servien els pares... per a *reivindicar* les criatures cap a la llum de... etc., etc.

Santiago Rusiñol
Obra completa

V

La noia, per això, féu el seu camí. L'hauria fet més, naturalment, a poder-se esbravar al seu gust; però sigui que la pobra mare es treia els seus aliments, o que aquell dimoni de criatura s'engreixava espontàniament, en complir els deu anys amidava dos metres, i no direm res de l'amplària, per manca de lloc per a senyalar. Com que no podia fer exercici, perquè si anava pel carrer semblava un anunci i la seguien, amb tot i aquella abstinència i aquella Quaresma obligatòria, vinga créixer i vinga engreixar-se. Les bàscules li tenien por. La balança, encara no la veia, d'un bot se n'anava al sostre. Van haver de rompre els peus del llit, i perquè els seus no li pengessin, hi varen posar un suplement. Així que anava a una cadira, ja cruixia abans de què s'hi assegués. No podia sortir a la finestra que no s'aturessin els badocs, i per aquest camí, als disset anys (que tractant-se d'un altre cas n'hauríem de dir els disset abrils), no tingué frè ni aturador. Va arribar un

moment que ja no es sabia si era ella la que omplia el pis o era el pis que anava enxiquint-se.

El més estrany va ésser que la *niña* (perquè des d'aquest moment ja era *niña*), en comptes de donar-li per la força com hauria estat natural, sigui per la reclusió, sigui per la inclinació, o perquè les tenia a mà, va donar-se a llegir les novelles que havia de repartir el seu bon pare, com si fossin mongetes cuites. Aquella carn, si no l'aturaven, es tornaria intellectual. En la frescor d'aquelles viandes hi niaria el romanticisme. Per aquell cervell hi varen passar tots els fills naturals malhaurats, que anaven perduts tres centes planes, fins que els trobava un pare noble, allà al darrer full de les entregues; tots els bandolers generosos que robaven el ric per ajudar el pobre i anaven al pal, com qui va a fira, plorats de les mares i del poble; tots els marquesos d'ulls esllanguits, que allí on llançaven la mirada deixaven ferida d'amor. A la vora de la finestra, o sota el quinqué, quan es feia fosc, s'anava nodrint de fantasies com s'havia nodrit de viandes, i si el cap no li anava creixent com li havien crescut les carns, és perquè l'os és més dur de créixer. Sota aquells sacsons de tants quilos s'hi anà formant un cor de nereida: una papallona a dins un boi, un pinçà a dins un sac de greix! Tot menjant un plat de mongetes, que haurien atipat a tres soldats, deixava anar uns sospirs de monja, capaços d'entendrir un poeta. Mantes voltes menjava un plat de cols regades amb llàgrimes de l'ànima i hauria corprès al seu pare si hagués estat un psicòleg, de veure tanta tendror a dins de tanta abundor. Allò era un cas que no el duien els llibres.

La mare, és clar, en veure-la trista, la volia compadir. Però, de què? On tenia el mal? Com s'ha de plànyer una criatura que rebotia de salut des dels

Santiago Rusiñol Obra completa

cabells fins les ungles? Com se la podia consolar si se'ls menjava de viu en viu? Com hi ha dret de patir tristesa pesant quinze o vint arroves?

—Això és que menja massa—deia el pare.

—Això és que està feble—deia la dona.

—Què tens? Per què plores?—li preguntaven.

—No res. No tinc res!—responia ella—. Són coses que es passen per dins!

—Són coses que es passen per dins, però que no hi ha Déu que les entengui!—deia el pare.

—I si fos l'edat?—deia la mare trastornada—. I si fossin els disset anys? I si estés enamorada d'aquell... ningú que té d'arribar? Si sentís desitjos de fer niu?

Aquest pensament va trasbalsar-la. Una filla com aquella no en podria fer mai de niu! No hi ha arbre per aguantar-lo ni barbacana per a sostenir-lo. Un home es pot casar amb cinc arroves, posem-hi sis... arribem a set..., però posar-se a casa aquell *bulto* era molt trist per a una mare, però no podia tenir esperances. La noia per *in eternum* es quedaria per merèixer. S'aniria fent dona, i més pes i més pes i vinga més pes! I un pes així l'aguanten els pares que n'han estat responsables; però els marits, ai!, saben de comptar. I en el matrimoni és amb l'únic que no volen que en donguin de més... I va pensar:

—Plora, filla meva, que fins el plor tens amb abundància!

Santiago Rusiñol
Obra completa

VI

En aquests tràsits familiars vingué un fet inesperat a canviar les circumstàncies, com es veurà en aquesta història.

El fet va ésser que va entrar a la casa un amic del repartidor. D'aquest amic, tan sols se'n sabia de moment que era un amic que havia estat a Buenos Aires. Hi han molts homes que el seu únic mèrit és haver estat a Buenos Aires; però aquest amic, a Buenos Aires, havia estat domador. El repartidor d'entregues l'havia conegut feia setze anys, en un cafetet del Poble Sec, on havien jugat al dominó, més de dos mesos, amb avinença, fins que l'un va entrar a les *entregas* i l'altre a la gàbia de les feres.

Allí a Buenos Aires, el de les feres, havia arribat a tenir lleons, una lleona, un ós quasi blanc, un de negre, dos llops, tres hienes i una pantera africana, i tots ben domats i amb gàbia pròpia.

Amb aquest bestiar, quasi indòmit, havia tingut èxits sorollosos. Amb els tres lleons, havia arribat

Santiago Rusiñol Obra completa

a fer coses meravelloses. Entrava a la gàbia i així que el veien, li demanaven perdó. Ell amb la força els arraulia; ells s'esveraven tant, que feien uns crits que esfereïen; l'un cridava, els altres saltaven, i d'aquella discussió entre l'home i les bèsties irracionals, mantes vegades n'eixia alguna unglada. A una lleona silvestre l'havia ensenyada de saltar la corda fluixa com una noia, però de vegades salta que salta, li feia seguir un bocí de pell, i amb l'ós, quasi blanc i quasi ros, hi havia tan poca avinença, que quan els pegava per una banda, l'altre havia mossegat per l'altra, el que feia que el domador no tenia dos dits de pell sense *controversia.*

Tres episodis memorables, contaven d'ell les biografies, o més ben dit, les contava ell als que volien escoltar-lo. El primer fou que era el primer que havia domat un porquet. Aquest porquet tenia dos anys, era blanc i rosat com una neu, i el feia anar amb dos floquets, un collaret de picarols i una anella d'or al mig del morro. D'aquesta bestioleta ell n'havia tant fet un amic, que el seguia per tot arreu, pels carrers, pels teatres, pels casinos, i per tot allí on no el treien fora, fins que un jorn que anava distret, en una carrer de Río Janeiro, va morir a sota un automòbil com qualsevol gos de carretera.

El segon fet fou el ballar el tango argentí, dins una gàbia, enrotllat de lleons i de panteres. La parella, segons deia ell, era una princesa russa, però, segons notícies fidedignes, la tal princesa potser era russa, però ho entenia tot menys el rus, i segons contaven males llengües, per si una joia que varen trobar-li era seva o no era seva, la varen acompanyar a presiri, on encara deu ésser... si no l'han treta.

I per fi, el tercer, era que un jorn que el negoci

Santiago Rusiñol Obra completa

no anava bé, anuncià un número memorable. Els tres lleons, la lleona, l'ós blanc, els tigres i les panteres, els ficaria tots plegats dins la mateixa gàbia, i un cop dintre, que allí tinguessin les seves deliberacions, i el que tingués més dents i més ungles que es mengés les tripes dels altres. D'allò en va dir "Els companys de l'Arca". La barraca va quedar plena. Tothom esperava un daltabaix, una desfeta, una carniceria... quan l'un per aquí, l'altre per allà, quina no fou la sorpresa en veure que ningú no diu res, que ningú no es mossega, ningú no s'envesteix, es saluden, es llepen l'esquena, i aquella arca de la discòrdia es torna l'Arca de l'Aliança. El domador va quedar parat. Vinga cridar; vinga donar ordres, fins que veient que ningú no es movia agafà el fuet, entrà a dins, i allí es va acabar la pau. En veure les bèsties entrar l'home en els seus dominis de fera, hi va haver tanta indignació, que la pantera me l'unglejà, l'ós de la Rússia li clavà urpada, un dels lleons li enfonsà el dentat a la pantorrilla esquerra, i si no surt de pressa de l'Arca, me'l deixen sense ossos i sense Arca. Allí es demostrà una vegada més, que l'home és més fluix que les feres, i que la força guanya a la raó, i després d'un mes d'hospital el nostre heroi de l'Argentina no volgué lluites de conjunt. Un desengany així arriba a fer tòrcer les més arrelades teories.

Seguí amb les feres, però d'una a una, i de una manera més familiar. Ell fou per fi (i això és comprovat) qui va presentar sis ànecs lliures ballant. El ball dels ànecs era així: Posava els ocells sobre una planxa, hi posava un fogó a sota, amb l'escalfor alçaven les potes i d'aquell neguit en deia ballar. Ell fou el primer de presentar una oca fent la figuereta, lligant-la de potes al sostre, i el primer que va donar al públic el fox-terrier tenedor de lli-

Santiago Rusiñol Obra

bres, fent-lo comptar amb les anques, que és l'únic procediment pedagògic amb que creiem que es pugui saber de comptes. Però, ai! que allò s'acabava. Ara un lleó perquè era vell, se li moria d'ofec; ara un altre d'artritisme; més tard, l'ós blanc enyorant la Rússia, amb el seu Tolstoi i el seu Gorki, també se li quedava als dits. El domador es va anar quedant sense família i sense bestiar, i és que en el món venint la dissort, mateix fineixen les persones que les bèsties que les mitjes bèsties. La intrusa té claus angleses per entrar a totes les gàbies.

En el moment de la nostra història, en tornar-se a trobar, després d'anys, amb el nostre repartidor, de la passada grandesa, sols li quedava aquest personal: un tigret, que ja mossegava; un tigràs vell desdentegat, arnat i de pocs amics; un pobre lleopard, que semblava la pell de casa un destista, jeient i alçant-se com un sonàmbul; una boa, que la servava dins d'una capsa de fusta, com una caixa de morts, coberta amb una flassada, que es menjava un conill de gàbia cada tres o quatre mesos, donava un tomb pel caixó i s'adormia fins a l'època de menjar-se l'altre conill; una mona, hongaresa, de morro llarg, ulls petits, escapçada de cua i amb dues anques com dos tomàquets que, en record d'una difunta, l'anomenava per Filomena, que tan sols tenia un defecte: entre avellana i avellana, així que veia un infant tendre, el mossegava... i a l'avellana; i, per fi, dos llops, forasters, que encara estaven per domar, i si no canviaven les coses, n'hi havia per temps d'ésser domats. Això era tot el que li restava d'aquells bons temps de prosperitats... i com que no tenia cabals per a dur feres de l'estranger, que és on es cria aquest bestiar, i com que no s'havia guardat diners del temps de grandesa domadora, amb tot i els tigres, la boa i la torna dels llops i la mona,

Santiago Rusiñol Obra completa

es pot dir que el nostre immigrant tornava més pobre que ric. Havia seguit molts continents (diguem-ne cinc per a no equivocar-nos), havia agafat molta experiència, així en bèsties com en persones, però l'Argentina, com a tants d'altres, no l'havia tret de la misèria.

Santiago Rusiñol
Obra completa

VI

En el moment de tornar a la pàtria, l'argentí, o sigui el domador, devia tenir uns trenta vuit anys. Era magre, alt, tenia el coll gruixut, gastava ulls blaus, tirant a verdosencs; un nas tan prim de les arrels com de les nances, uns llavis molsuts; portava bigoti ample, espès, gruixut, però simètric; gastava piga en una galta, duia l'altra un xic urpejada com a record de desavinença; els cabells un xic llargs del clatell; els seus bíceps i garrot de braç, i del demés, com a indumentària, anava vestit com un passatger de tercera distingida, i com a prendes del seu ofici tan sols portava una *leontina* d'unglots de tigre i queixals de lleó que li donava majestat a tot el davant de l'armilla, i unes botes de muntar, que li servien per anar a peu i que les duia fins quan muntava.

El repartidor d'entregues va voler que aquell gran amic conegués la seva família, i el va presentar, o el va dur, perquè homes així es duen sols.

Santiago Rusiñol Obra completa

Veié la dona, que no en féu esment; veié el pis, que no se'n va adonar; veié les entregues, com qui res, però tan bon punt va veure la noia, com a bon coneixedor de peces estranyes de tota mena, va quedar sense paraula.

La va mirar, la va contemplar, quasi es pot dir que la va sospesar, i un cop refet, digué al pare:

—Permet-me que et digui, amic meu, que tens una *prenda,* tan *prenda* que mai te l'hauria sospitada. No em sé avenir que sigui teva; i amb perdó de la mare, present, no et creia apte per a aquests estralls.

El pare, modestament, va respondre:

—Ni jo tampoc. Són sorpreses de l'*albedrío.*

—Es peça; et dic que és peça—seguí dient el de Buenos Aires, i resseguint-la de dalt a baix, anava calculant el pes. Tant de cames, tant de cos, tant de braços, tant d'accessoris—. Et dic que és realment magnífica! No he vist un millor al planeta.

I, llavors, dirigint-se a ella:

—Jo he viatjat molt, noia. Les Amèriques, les Oceanies i els suplements d'altres terres les he seguides *cuadra* a *cuadra.* N'he visitat de totes les mesures. He assistit a concursos agrícols; he anat a les fires mundials; i m'ha agradat inspeccionar tots els productes bons i dolents sortits de la Naturalesa, i una noia com tu, tan... Naturalesa, et juro que no l'havia vist a cap mena de *meridiano,* Ets un exemplar tan complet, que et felicito de cor.

—Gràcies—respongué la noia, no sabent ben bé com prendre-s'ho.

—Deu menjar molt?—digué el domador.

—Molt poc—respongué la mare.

—Gens—digué la noia.

—Que si menja?—va dir el que pagava el *gasto*—. La tenim a mitja racció i se'ns esmorza de viu en viu.

Santiago Rusiñol Obra completa

—Quines coses de dir!—digué la mare.

—Quines coses de mantenir!—digué el pare de la criatura.

I la noia, la pobre *niña,* comprenent la... bona intenció, va arrencar un plor tan sobtat, que va amarar-se de llàgrimes. Va alçar-se, va girar l'esquena i se'n va anar a l'altra sala, fent tremolar el trespol i les vigues, seguida de la pobra mare, que donà un esguard als dos homes carregat de metzines.

Fora les dones del local, així que varen quedar-se sols els dos companys, al menjador, digué En Bruno al seu amic:

—El que em passa, amic meu, com pots veure, és una trista tragèdia, una veritable tragèdia. Jo havia nascut, com tants pares, per a ésser un pare natural. Tenir un fill o filla, o una parella, que sense excessos extraordinaris els pogués donar unes sopes fetes amb brou de les entregues. Jo, en enviar una filla al món, volia una filla *estricta* i natural en lloc d'un *fenómeno.* Ni em creia digne de *fenómenos,* ni em creia capaç de mantenir-los. Hi toco o no hi toco?

—Ves dient...

—El negoci del fulletí, ha anat avall que és una ruïna. Crec que només en llegeix que ella, i el negoci dels aliments ha anat amunt que ja no sé on som. Ni jo podia anar a menys ni ella podia anar a més, i si no em poso sobre mi i prenc providències *prèvies* de posar-la en estat de setge, en aquest moment històric, ni ella, ni jo, ni sa mare seríem vius. Una *hecatombe.* Si tu arribes a tenir una filla d'aquest *calibre,* què hauries fet, veiam?

—Jo n'hauria estat vanitós.

—I si amb tot i la vanitat, t'hagués dut a la misèria?

—L'abundància mata la fam.

—Conformes. Però si és l'abundància la que té fam, llavors mor l'abundància i els que la vetllen.

—Jo sempre he tingut per principi el no escassejar els aliments.

—Perquè tu has tractat amb feres que són d'una altra carnadura. Les feres, fins a cert punt, es comprèn que mengin, fins es comprèn que no es miri prim a atipar-les per a fer-les més feres. Les feres es paguen les despeses. Com més grassa està una lleona, més públic té i més calaix, però com més grassa se'ns posa la noia, sense que vulgui fer comparances, més en fugen els amics i els coneguts i potser els pretendents. Que t'hi casaries tu amb un *fenómeno?*

—Si tant ho fos...—digué l'argentí.

—Tu potser sí, perquè ets domador, i un domador no mira prim. Però, que en corren molts de domadors? Que hi ha domadors per qui en voldria?

—La veritat és que escassegem.

—Doncs, resumim i anem al gra. Tu que has corregut tant món i que n'has vist de tots colors, què faries al meu lloc?

—Amic Bruno, això no es contesta així com així, sense rumiar-ho. Deixa'm dormir-ho, sospesar-ho, veure el què i el com, i un altre dia et tornaré la resposta.

Santiago Rusiñol
Obra completa

VII

I l'altre dia no es presentava. Cada tarda anava a la casa, veia la noia, veia el seu amic, però ni un consell, ni un mot, ni un camí. L'home es veia que meditava. Es mirava la noia, la mesurava, la sospesava amb els ulls, la calculava, li feia el *plano,* però vinga no dir res. Els avesats a tractar amb feres, vigilen molt i no diuen res. Per a ells el món ve a ésser una gàbia. Els homes no salten, però esgarrapen, i s'han de vigilar tots els passos.

Tanmateix, per això, la seva presència inspirava una gran confiança; sense que ningú sabés perquè, se'l veia arribar amb admiració. Aquells unglots de l'armilla, eren la història d'un home fort que s'ha vist en tots els perills i n'ha sortit victoriós. Aquella piga de la galta, no es porta sense més ni més. Ell parlaria. L'anava covant, i més dejorn o més tard, els treuria de les entregues, del fulletí i de la misèria. El cor els ho deia, i el cor no enganya.

Tant no enganya, que un bon matí, el domador arribà a la casa amb una cara de goig, com volent dir:

Santiago Rusiñol Obra completa

—Ja tinc la clau. S'han acabat les nuvolades, i obriu les portes a la glòria.

Va cridar al repartidor i li va dir:

—Hem de parlar. Aparta les dones... allà... on sigui.

Es van quedar tots dos a la sala, van asseure's, van encendre llum, i, entre una claror de pellícula, l'argentí va dir al seu company:

—Amic meu: he venut el tigre.

—Quin tigre?

—He venut el tigre.

El repartidor, que segurament esperava una altra nova, es va quedar tot sobtat.

—Què vols dir amb això?

—Que, tal com et dic: que la venda del tal tigre, per a tu, per a mi, per a la teva dona i, sobretot, per a la noia, pot tenir una gran transcendència.

—La veritat...—digué el repartidor, amb dos ulls oberts com dos ous durs.

—Comprenc molt bé que no m'entenguis, i per això he vingut, per a expressar-me.

—Expressa't doncs, que em tens en un ai!

—La venda d'aquest quadrúpede que m'ha comprat l'Ajuntament, no sé si és per a guardar la pell o per a aprofitar la carn, perquè era un tigre, amb perdó sigui dit, que era més vell que nosaltres, vol dir que ja tinc els meus *fondos*, i amb uns *fondos* ben dirigits es poden arriscar grans empreses. Jo tinc els *fondos*, tu tens la filla, que duta per mi serà un *fondo*, i jo i tu i ella i tots tres plegats, treballant amb el que et diré, de càrrega filial es pot convertir en un negoci, lícit, productiu i honorari.

—I què en voldries fer de la noia?—digué el pare un xic esverat.

—Ensenyar-la.

—Ensenyar-la de què?

Santiago Rusiñol Obra completa

—Ensenyar-la en una barraca. Els pares tenen obligació de mantenir els fills, però a l'inrevés. Aquesa noia és una *Niña*. El que en diem una *niña gorda*, els del nostre ram, de *barraca*. Una *niña* així mereix un càstig si es deixa perdre. Es deu al món. Els onze pams mal comptats i els 200 quilos que deu pesar, aquest bé de Déu de criatura, ens poden produir un rèdit que sigui orgull dels seus pares i ganància dels seus socis. Ja vaig dir, així que la vaig veure, que peces així escassegen a tota mena d'hemisferis, i que si te la veiés un ianqui, no seria ni teva ni meva, la compraria a pes de platí.

—Però jo què he de fer? I ella... què?—digué el pare, no sabent cap on el volia embarcar.

—El que has de fer tu és secundar-me, i ella deixar-se ensenyar. Amb el que m'han donat del tigre, jo pago tot el negoci. Jo sóc el soci capitalista, tu l'obrer, ella la mà d'obra i la mare... la impedimenta. Res!...—acabà resumint—. Tu em deixes la noia al comptat, jo pagaré el manteniment, que tractant-se de la interfecta ja saps que no són vuits i nous, i amb els guanys anirem a mitges.

El pare reflexionà, i, un cop ben reflexionat, li digué:

—Per mi, entesos, i fins ho crec meritori. Ja hem quedat que un ha de guanyar-se l'existència... d'aquesta vida amb els elements naturals, i els elements naturals de la noia són la greixor... i no en parlem més. Però i ella, què?

—D'això jo me'n cuido!—digué el domador, radiant—. No m'he ficat mai a la gàbia sense que no en sortís amb la meva. La decantaré a la barraca.

—Tu mateix, doncs.

—Deixa-la per a mi.

I se n'anà de dret a la noia.

Santiago Rusiñol
Obra completa

VIII

La noia, en sentir-lo, no el va entendre. Què volia dir, ensenyar-la? Per què havien d'ensenyar-la? I qui tenia d'anar-la a veure? I què en treurien de veure-la? El domador prou li explicava, que tot el sobrenatural és cosa de *cobro* i de *pago,* i que ella era de *cobro,* i que el cobrar és senyal de mèrit; ella no estava per mèrits. Bé aquell corredor de pobles la volgué convèncer per glòria: arreu parlarien d'ella; anirien metges a pesar-la; tindria èxit a les fires, sortiria en el *Blanco y Negro,* com un cas de curiositat. Però ella vinga no entendre-ho. En tots els feixos de novella que s'havia ficat al cap, no havia vist cap protagonista que triomfés per la grossària; al revés, totes les heroïnes eren magres i grogues i *tenues* i mai sortien en les barraques, sinó sempre en cavalls blancs, en castells gòtics, en palaus moros de torres altes i punxagudes. Prou volgué donar-li a entendre que avui les coses han canviat, que avui es triomfa per carniceres... era inútil, no ho comprenia... fins que a la fi, quan ell li parlà d'una manera un xic

Santiago Rusiñol Obra completa

clara, que el que volia el seu pare era portar-la pel món i mostrar-la com estranyesa, llavors és quan hi va caure, i en comptes de cridar i protestar, com esperava el domador, va acabar com sempre acabava: amb uns sospirs i uns plors i uns esglais, que fou ell el qui no ho va entendre. Era la primera vegada que aquell malaurat domador es trobava amb un cor de dona. Lluitar a unglades, hi estava fet, però haver-se de barallar amb gemecs, ais i desmais, era tan nou per al pobre home, que quasi hi perdé l'*oremus*.

Sigui com sigui, va repensar-se i es digué: "Això ja sé el que és. Si aquesta noia està romàntica, és que va mal alimentada. Es fluixa i es té de refer." Ja ho havia vist una vegada amb una lleona neurasténica. Fins que la va tenir refeta, no va poder fer el que volia. La carn enganya. La carn és feble, i si volia enfortir-la i, un cop ben forta, convèncer-la, l'havia de reforçar fos com fos i vulguis o no vulguis.

Anà a trobar al de les entregues i li digué:

—La noia dubta i no vol entrar a la barraca. L'hem d'engreixar, costi el que costi, i del que costi jo me'n cuido, o sigui que jo pago les despeses, encara que se'm mengi el tigre. Engreixem-la i hi guanyarem; primer, perquè en enfortir-se tindrà coratge pels nostres plans, i, segona, que com més pes, més *niña gorda* serà i millor podrem presentar-la.

El pare ho va entendre. La mare... aneu a saber, la mare, i oh, amor sagrat de la família! Així com abans, quan sols era filla, li estalviaven el menjar, sigui perquè el pervenir estava en el pes, o perquè pagava el soci (en classe de capitalista) d'aquell moment endavant, cor què vols, cor què menjaries, aquella casa semblà l'hostal de l'atipa pobres. El mateix que aquells ànecs que els engreixen vulguis no

Santiago Rusiñol Obra completa

vulguis per aprofitar-ne el fetge, així varen tractar la noia. La infeliç era una caldera que s'hi anava tirant carbó per arribar el vaixell a port. L'aliment va ésser combustible, i recordant-se, l'argentí, que quan donava menjar a la seva collecció no mancava mai a veure-ho, li duia la carn a hores fixes, no mancant mai a l'hora dels àpats. Des d'aquell moment, la criatura va passar a ésser una lleona.

I la lleona *aprenenta,* amb tot i ésser sentimental, es posà a menjar com si no ho fos. Amb quin delit buidava els sopers! Quina manera de sucar carn amb pa i pa amb el que fos! Quin desfici en complir el seu deure! Era la primera vegada que podia expansionar-se, i com hi ha Déu, ho feia anar bé! Aquest plat vull i l'altre tornem-hi, era una horta de regadiu que li abocaven l'aigua a doll. Els pares, amb tot i saber l'empenta d'aquell infant, es feien creus de la seva obra, i l'argentí amb tot i pagar, estava admirat de la seva empresa i l'esguardava entendrit. Venia a pesar-la els dissabtes, i deia al repartidor:

—Potser s'empassarà el tigre, però al mig any tindrem el *fenómeno* més *fenómeno* del planeta per a passejar-lo a les fires.

Però això sí, sempre amb el dubte de si s'hi deixaria dur a aquelles ditxoses fires. No n'hi parlaven quasi mai, però en tirar-li algun entretoc, ja hi érem: tornem-hi amb les llàgrimes.

Aquella *niña,* de tan tova, no la podien masegar. Era mansa i esquerpa alhora. Era un bullit de vianda amb nervis, un teixit de carn amb essència, que els donaria molta feina.

Santiago Rusiñol
Obra completa

IX

Va passar un mes, en varen passar dos, i l'argentí, per moments, anava perdent la paciència i anava minvant els cabals.

El lleopard es feia vell; després del repòs, la boa havia tornat a desvetllar-se i a empassar-se el conill... i a dormir; els dos llops perdien la ploma; la mona s'anava florint, i amb aquest *paro* d'espectacle, la col·lecció zoològica (com en deia l'argentí) per culpa d'aquella noia que no volia entrar al negoci, s'estava arnant per moments.

—Si la *gorda* que estic pujant—es deia, cansat, el domador—fos, per exemple, una pantera, l'engabiava... i a córrer món; però a una dona, per poc que ho sigui, no se la pot dur així com així. Si el *fenómeno* és dels racionals, té drets legals adquirits que no té l'invertebrat...

I això el treia de pollaguera.

—Que acabaré per domar-la, n'estic tan segur, com sóc home — pensava així que la veia—. Però, com? Per quins mitjans lícits? He domat l'ós blanc,

Santiago Rusiñol - Obra completa -

el lleopard, el tigre, el lleó i el cocodril, però aquest bestiar no plorava, no posava els ulls en blanc, no tenien drets, ni pares, ni famílies, ni *colapsos*.

D'això, la bèstia no en fa ús, i un domador, per molt que ho sigui, si l'exemplar que està domant plora i se li agenolla als peus, que la pot treballar a cops de tralla? L'únic mitjà per a fer obeir a un *fenómeno* és el dejuni, però en aquest cas ni el dejuni, perquè el dejuni, generalment, amagreix, i en amagrir-la, el que hauria guanyat per una banda, ho hauria perdut per l'altra.

Desesperat, quasi desarmat, estava per deixar el negoci, quan un capvepre, a aquella hora que fins les feres i els domadors reben un bany de poesia, féu una observació curiosa que li va donar esperances.

La *gorda* havia berenat. Païa, un pair poètic, i estava mirant un gerani i una alfàbrega ufanosa que tenia en dues olles a la barana d'un balconet. El sol, si no s'havia post, estava si cau o no cau. Des d'aquell pis no hi havia manera de saber-ho del cert. Les entregues jeien per terra. Ella acabava de llegir la darrera plana d'un llibre i tenia l'esllanguiment que tenen totes les noies quan acaben de llegir la darrera plana d'un llibre, quan va entrar el de l'Argentina.

En entrar, com que ella sola tapava el balcó, la saleta quedà a les fosques, i el domador entrà a les palpentes, fins que arribà al balcó i topà amb ella.

—Ets tu?—va dir-li.

—Sóc jo—va dir ella... i amb aquests antecedents ja va saber que era ella.

—Què feies, sola?

—Ai, com sempre! Llegint. Jo sempre llegint.

—Aquest llegir és un vici—va dir ell, assentant-se-li aprop—. Es un vici perniciós que l'hauríem de

Santiago Rusiñol Obra completa

corregir. El llegir capfica, amoïna i, sobretot... amagreix.

—Què faria, si no llegís?—digué ella, girant els ulls cap els geranis i l'alfàbrega.

Ell la va mirar i va callar.

—Què puc fer més, jo, que llegir?—va seguir ella, com parlant sola—. Què ha de fer en el món una noia com jo? Jo no sóc com les altres.

—Tu ets molt més.

—Jo sóc molt més, ja ho sé, i d'això em planyo. D'ésser massa més que les altres. Ara mateix, en aquest llibre acabo d'assistir a la mort d'una princesa de Polònia. Mor de tisi i de tristor... La pell i l'os... Unes trenes rosses. Tothom la plora i la plany, però més per magre que per princesa. De princeses rai, a Polònia!... I tot llegint, anava pensant: Qui et plorarà a tu, tal com ets? Les que són com jo, no ens planyen. Devem omplir massa lloc o fem nosa, o és que ens veuen massa, el cas és que, ai!, voldria morir-me.

—Vaja no plorem—digué ell.

—Si em fa bé el plorar. Si així m'esbravo. Voldria fondre'm en llàgrimes. Tinc disset anys. Disset anys complerts. I en pensar que tinc disset anys, no sé què em passa... em trobo sola. No tinc amics. No en puc tenir. No en tindré mai. Sempre estaré sola. Que se m'emportin enllà... a aquell enllà dels llibres.

—Jo no sé on és l'enllà dels llibres—digué el domador amoïnat—, però en els llibres aviat es fuig i es mor, i bona nit tingui. Com que no han de pagar el trasllat ni l'enterrament, aviat hi són. Deixa't de somnis i cabòries. Tu no estàs sola com dius. Fet i fet... tens pares!

—Ai, tinc pares!

—Em tens a mi, que vull fer-te lluir... que et

Santiago Espinosa

faré dona de pes; que treballo pel teu pervenir... que ja m'he venut el tigre. Què vols més, veiam?

—No és això. No és això el que desitjo—digué ella, tota plorosa, deixant anar la mirada bigues amunt de l'entresol—. Ai, de mi! No em comprèn ningú!

—Som molts els que no som compresos. Som més que un foc no en cremaria—digué ell—. però no ploris més. Vols tornar a berenar? Vols més mongetes?

—Ja no vull berenar mai més!

—Doncs, què vols, si es pot saber.

—Voldria... voldria...—digué ella, com cercant el que voldria a darrera de les cortines—, què sé jo... un impossible. No ho sé.

I no sabent el que volia, va fer un sospir que va semblar l'esbufec desvaporador d'una locomotora jova; va girar els ulls com dos fanals, i agafant amb una sola mà les dues mans del domador, les va encloure dins de les seves amb una força i una caliu que ell cregué que les hi esclafava.

Santiago Rusiñol
Obra completa

X

Entrà el pare amb un feix d'entregues i encengué el llum; i va fer bé. Aquella esclafada de mà havia deixat al domador tan sobtat, que no sabia on era. No havia sortit mai de la gàbia tan esverat i tan confós com es va alçar de la cadira, perquè en fer-se amb el bestiar, havia estat unglejat, esparracat i malmès, però d'encloure-li la mà amb aquella tebior i aquells sospirs i aquells gemecs, encara no li havia fet cap fera.

La *niña* s'havia emprendat. No hi havia dubte. L'havia corpresa. Ell, de dones, en la seva vida n'havia vist caure a dotzenes. No es porta sense més ni més una piga al mig de la galta i una cadena d'ullals sense fer mal al famellam. Tant a Amèrica com a Occeania hi ha certa mena de dones que han vingut a aquest món per ésser domades o bé ferides, i ell, mal li estaria el dir-ho, de les que hi tenien propensió no se'n deixà escapar ni una, però allò eren dones, i una *niña* aneu a saber si és carn o peix o ostra

Santiago Rusiñol
Obra completa

o amfibi. Una *niña gorda* ve a ésser com una cosa única i extraordinària encara no classificada en els pergamins amorosos.

Ell pensava i pensava bé: Es pot estar vanitós d'enamorar tres centes lliures? No és massa pes per a un home sol? Es pot contar als amics la seducció d'un *fenómeno?* Que ella s'enamori, es comprèn. Disset anys. I quins disset anys! Un esclat de primavera més primavera que les altres. La flor, la fulla i la fruita eixint de cop i de revolada com un rovelló majestuós. Per carn que portés, portava un cor i un cor amagat també és un cor. Ella es veia amb els seus ulls i no amb els ulls dels que la miraven. Sota el seu greix hi portava venes, artèries, foc de joventut i tots els altres ingredients... però ell, no! Ell era madur i un home madur i domador és una cosa molt seriosa. I si per una banda sentia un pessigolleig vanitós d'enamorar tanta abundància de carn, per altra banda ell no podia admetre aquell exabrupte d'una passió tan exòtica. L'enamorador d'un fenòmen és més *fenómeno* que el mateix fenòmen.

Això el pertorbà tot el vespre. Si no hi hagués esmerçat aquell diable de tigre, meitat del seu patrimoni, potser no s'hi hauria tornat més. Una estreta de mans com aquella o bé s'oblida o s'ha d'estar a les resultes. O no pensar-hi més o... som-hi, i res d'això li convenia, perquè deixar-la volia dir: adéu capital i adéu negoci; i seguir era un pes al damunt que el feia suar només de pensar-hi.

En ésser al matí de l'endemà, tingué una pensada lluminosa. La dona no es doma per la força, sinó pels trànsits de l'amor. L'amor que naix de la dona, si s'administra amb prudència, amb tacte i amb coneixements, pot donar els grans resultats i tenir-la tan ben ferida com havia demostrat; i no portar-la

Santiago Rusiñol Obra completa

pel bon camí (el bon camí era el negoci), hauria estat aconduir-se com un cangur o com una oca, i ell no era home per a baixar a aquestes esferes zoològiques.

Casar-s'hi? Això mai. Ni pensar-hi. No es porten així com així a l'altar tantes arroves sense patir de bogeria. Fins el capellà hauria rigut. Anar-hi amb mals fins? Tampoc. Per envestir aquella torre no hi ha coratge ni per a mals fins... però deixar-se voler ja era lícit. Ella que anés enamorant-se, i una vegada ben enamorada, ella seguiria pel món mateix que la mansa ovella de la Divina Pastora, i amb ella i unes quantes feres seria un Barnum en petit que podia anar a qualsevol fira.

Demà t'hi apropes, l'entendreixes i amb bons mots que no comprometin te la fas teva i a córrer (pensà l'Argentí), i l'endemà, a la mateixa hora poètica, amb una bona corbata de color d'oli, el seu bastó, amb el trajo ben raspallat, la piga encerada i una armilla d'un blau fosc, que fes destacar la dentellada esgarrifosa, se n'anà de dret a la casa.

Ella estava en el mateix lloc del dia abans i al carrer també s'hi ponia el sol, com té per costum i missió de pondre's tots els capvespres.

Veient que també estava sola, prengué una cadira de boga i se n'anà a seure al seu costat.

Ella, en veure'l apropar, sigui emoció, sigui el record de la sentada anterior se li enrojolà la planura de les galtes com els dos poms de geranis. Baixà dos jocs de pestanyes com dues cortinetes de puntes, i en donar-li ell les bones tardes estava tan tremolosa que no tingué esma de respondre. Semblava impossible que en tant *bulto* hi niés tanta subtilesa. Que una gegantessa es sufoqui! Però ho estava tant la pobra noia, que no direm que tremolés com una fulla de salze, per ésser *tenue* la comparança; més

Santiago Rusiñol Obra completa

aviat, si no fos ofendre, diríem que trontollava com un gran mató de Pedralbes.

—També estàs sola?—digué el belitre temptador no trobant res més per a dir-li.

—Com sempre—va respondre ella també per eixir del pas.

—I també amb ganes de plorar, com ahir?

—Ja sóc una altra. Ja no em recordo per a res de la princesa de Polònia. Ahir (seguí ella), no sé què em devia passar. Pensaments que una cabdella... i una s'enfila i no sap on va ni sap el què vol. Cregui-ho que si vaig propassar-me...

—I què t'havies de propassar?—va dir ell—. Si en vares fer poc. Jo em mereixia molt més. Jo sé apreciar el que és un ímpetu. Si t'haguessis propassat, com tu dius i jo no trobo, tindria prous coneixements per agrair-ho i estimar-ho!

—Agrair-me a mi... Agrair-me què?—digué ella tota extranyada.

—El rapte aquell... que ja ens entenem. Que jo ja sé el que vull dir i tu ja comprens el que vas fer, perquè tens edat per a comprendre-ho. Quan es té salut com tu, i s'és jove com tu i de bon regent, un home és home i tu ets dona... i arriba un moment que... vaja!

I li volgué tirar una flor, un mot amable, una francesilla... però la veié tan ampla, tan monumental, tan espessa, que li semblà que topava amb una paret mitgera i no tingué gosadia... i no sabent que més dir ni com eixir-se del pas, se n'anà a encendre el quinqué.

A ella, en sentir aquells mots, que en feien esperar d'altres, se li encengué el cor d'esperança. Aquell quinqué, si hagués gosat, l'hauria apagat per a sempre. No eren pas quinqués encesos el que ella necessitava. El quinqué ja el portava a l'ànima. Parau-

Santiago Rusiñol Obra

les d'amor volia! Paraules, fossin les que fossin, és el que ella volia escoltar. Sentir a un home de carn i ossos, el que només havia llegit en negres lletres de motllo a quatre quartos l'entrega, i amarar-ne bé la seva ànima és del que estava sedent... però el domador no sabia què dir ni què empatollar-se. Tanta carn li feia basarda, l'acovardia, li donava basqueig, se li posava un nus al coll com si s'empassés un ou dur, i com que volia i dolia... per eixir d'aquell compromís s'hauria volgut amagar sota una cadira. En no veient-la... molt bé; tenia pit per abordar, no una *niña,* fins la gegantessa de la parròquia del Pi; però així que se la mirava, els mots que li volia dir li tornaven a caure al ventre. Arribà un moment que es trobà amb la boca tan eixuta que prengué una decisió: tornar al quinqué, abaixar l'aixeta, i d'aquella manera, no veient-la, sense dir un mot, envestir-la, i qui no li agradi que ho deixi.

Així ho va fer en un santiamén. Mitja fosca, i a la baioneta! Li agafa la mà, va per besarla, recula ella, ell apropa els llavis i es sent un braç de gegant que l'agafa pel coll i el tira per terra, d'una empenta.

Si el domador hagués portat la tralla, l'hauria fet saltar per la gàbia o per l'entresol que li venia a servir de gàbia, però es va conhortar pensant: Aquests *fenómenos* espontanis no hi ha domador que els entengui. Ahir atacà ella, a cremadent, i jo res, mateix que un moltó; avui que he envestit jo, amb totes les precaucions i tots els coneixements, se m'abraona com un senglar. Sort que les empentes de dona no ofenen la persona.

—Perdó, perdó. Perdoneu-me. Ha estat sense voler—digué la noia veient l'averany que havia fet al pretendent i alçant-lo d'una revolada. No puc tocar res que no ho esclafi.

—Es que no crec que t'hagués faltat—digué ell,

Santiago Rusiñol
Obra completa

mirant-se els queixals de la cadena de l'armilla per si n'hagués pogut perdre alguns—. T'anava a besar... perquè un té sang... i això que... vaja... que un té sang i em rebs d'una manera que, vaja jo perdo el delit d'insistir en aquest joc d'exercicis.

—Però que és ben trist, valga'm Déu, que no m'entengui ningú, el que es diu ningú, en aquest món—digué ella, condolguda—. Que jo cerqui delicadeses i em topi sempre amb brutalitats. Que ningú no sàpiga llegir-me! Ja sé com sóc jo. Ja tinc mirall. Però que no és amarg que sempre hagin de veure el que jo sóc, en comptes del que jo sento? Es veu que porto el cos per càrrega i que l'hauné de portar sempre més com un destorb, com lastre. Jo que voldria que em tractessin en vers. Tota la vida en vers! Jo que voldria que em cantessin com en els llibres que he llegit. Ai de mi! Maleïda carn, que amaga el fons de la meva ànima!

—Però ahir vas ésser tu la que apretaves—li digué ell.

—On són els poetes?

—No els conec, ni ganes, els poetes.

—Ai! Jo tampoc—va dir ella, deixant caure els braços molsuts—. Però si n'hi han i viuen, on viuen?

I cercant si viuen o no, al bo de l'entendriment, en comptes d'un núvol de foc portant el poeta somniat, entrà la mare a parar taula, i portà una olla de cigrons que Déu ens en guard de cuare-hi dins.

Santiago Rusiñol
Obra completa

XI

I l'endemà, el de l'Argentina girà de tàctica i de maniobra. Tot allò de la poesia... etc., etc.... en feia tant cas com si li parlessin de la lluna, però comprengué que per a reduir aquella torre d'ivori, havia de canviar d'enginy. Si se la volia fer seva (com volia) havia d'ésser per altres viaranys poètics. No s'hi podia anar a cops de puny.

Havia sentit dir que les flors, si s'administraven bé, feien veritables miracles en les noies sentimentals, i encara que fos un sistema aquest d'anar amb flors i violes que no fes per un domador, ell que sí, que comprà una toia i se n'anà de dret a la casa.

Tan fantasiador tenia el cor aquell diantre de criatura que s'aconhortava de tan poc, que va ésser el posar oli a un llum. Veure la toia i comprendre's fou com encendre un miracle. Fou un malalt que li encerten el remei que ha de curar-lo i que entra a la convalescència. En aquell entresol esquifit no n'hi havia entrat mai cap de flor. El sol i les flors, en aquella casa, no anaven amb el lloguer, així és

que fou un esclat. Les flairà, les posà a l'aigua; en va esfullar una contant "m'estima, no m'estima", fent seguir cinc o sis fulles a un temps, amb el seus ditassos, i es mirà el domador d'una manera que volia dir: "M'has entès! T'ho agrairé, i quasi sóc teva, i pren-me, si vols, que em rendeixo!"

Llavors va succeir un fet extrany i curiós. Al pobre del *fenómeno* li entrà una alegria sobtada, i una alegria de *fenómeno* és una cosa tan sorollosa que el domador quedà més tonto que amb la tristesa d'abans. Fou un esclat esfereïdor. Reia amb una riure tan nirviós que feia trontollar el quinqué, parar el rellotge, moure els mobles i passejar les cadires; ballava amb un avalotament que s'esquerdaven els murs, i sense com va ni com ve abraçava els seus pares, fins a deixar-los blavejats, i com que tot aquest trasbals i tot aquell moviment passava en un entresol esquifit i ruïnós mateix que un nínxol de tercera, no en volgueu més d'avaries. Figureuvos una rata dins d'una capsa de turrons. Allí on posava la mà hi havia la gran trencadissa.

El domador portant-li més flors i avui xocolata i més flors, començant per enllepolir-la, havia acabat per fer-se-la seva.

Pensava ella:

—Et deu estimar. Un domador, segons conten les entregues que sempre has llegit, no sol tenir molts miraments i quan els té amb tu senyal que t'estima. Sóc com sóc, ai! ja ho sé, però... qui sap? Recordava haver vist passar pel carrer dues o tres vegades una dona sense nas que estava en estat interessant, i ella com no sols tenia nas sinó sobres de tot i per a tot, seguí pensant: Fet i fet el cos és la capsa, però el tot és el cor i te'l deu haver vist. Darrera la gruixària, ha sabut comprendre't l'ànima.

Ell, el gran brètol, al mateix temps, per a fer-li

Santiago Rusiñol Observatori

entendre que la volia i que s'anava interessant, no s'havia propassat més. L'esperançava amb incògnites que prometessin i no donessin.

De tant en tant, mots d'aquest *calibre*:

—M'he avesat ja tant a veure't... que, la veritat... d'aquí en avant, totes les dones que tractés em semblarien poca cosa...

O bé:

—Ets més tu que les altres.

O, finalment:

—Deus tenir un secret que... corprens a l'home més *rudo*, i més enèrgic, i més... home.

Mots, tots ells, que no deien res. Pagarés sense signatura i documents sense rebut, però com que ella anava ferida i es portava el caliu a dins, no havia de gastar municions. Amb aquestes vaguetats l'havia deixada tan malmesa, tan cor-nafrada i tan convençuda a seguir-lo per tots els camins, que el lladre d'amor ja va poder parlar als pares del *fenómeno* i dir-los-hi:

—La noia ja és *Niña*. Ja podem dur-la a ensenyar, que està madura i resignada.

El repartidor d'entregues, amb tot i ésser el de portar més pressa a començar la campanya, recordant-se en aquell moment que es deia Giordano Bruno, i, per tal, lliurepensador, va contestar:

—Jo no l'ensenyo, si no és el seu lliure *albedrío*.

—La noia hi va voluntària—digué el domador.

—Doncs, som-hi.

—Ai, pobra de la meva filla!—plorà la mare—. Ai, l'àngel meu! I qui t'ha vist i qui et veurà al cap d'uns quants anys de barraca!

—La veurà qui pagui per a veure-la—resumí el de l'Argentina—. Quin mal li fem en fer-la pública? L'anem a fer dona. Gran dona! Serà una figura cèlebre, i si bé tots hi guanyarem, jo com a soci,

Serafí Ruiz Tusinor
Obra completa

vós com a mare, i el pare... com a productor, ella podrà presentar-se el cap alt i cara *risueña,* i la treurem de l'ostracisme, o sigui d'aquest entresol que és una cellular incògnita.

I després d'aquesta conversa, mans a l'obra i a la barraca.

Santiago Rusiñol
Obra completa

XII

Per fi el somni del domador anava a ésser una realitat, i demaneu-ne d'illusions, de fantasies i de castells enlaire. Amb aquell ramadet de feres, poques, però ben avingudes; amb les gàbies de propietat; amb la *Niña* com a plat fort, i amb algun altre fenomenet, que podrien trobar pel camí: amb la seva farsa i el seu enginy es veié rei d'un establiment, amb *toldo,* amb cortines, amb estatge i amb totes les comoditats que hi pugui haver en aquestes estades transitòries i transportables. Així que tingués uns quants cents duros per a esmerçar en el negoci, enviaria a cercar un lleó, no al desert, on abans vivien aquesta mena de bestioles, sinó a les gàbies zoològiques, on les tenen a dispesa i les fan covar el mateix que les lloques; que un domador, sense lleonet, per manso i escanyolit que sigui, no sembla prou domador. Per a la barraca havia pensat fer-se el *plano,* ell mateix, de *capricho*: un cobert de drap, tres saletes per al personal societari, una amb *tablado* per a la *Niña* i els *fenómenos* escadussers que pogués anar

contractant; una altra amb les gàbies i el *fieram;* uns cambrons per a la família i un llit amb travesses de banc per a jeure-hi la protagonista. Potser, de moment, no tindria *fondos* per a pagar al comptat: els diners provinents del tigre se'ls havia menjat el *fenómeno* amb aquell delit que ja coneixem; però amb un xic de crèdit, un xic de por i un tros de barra (que, gràcies a Déu, n'estava proveït), portaria el negoci endavant, i arribaria a ésser el Barnum dels *fenómenos* de la península.

Això sí, li va semblar que el tal *fenómeno,* a més de *fenómeno,* havia de fer alguna destresa. Presentar-se davant del públic tan sols amb les carns naturals, ja és molt, però no n'hi ha ben bé prou. Ell volia un xic d'espectacle. En els seus viatges oceànics, havia vist *liliputienses,* que, a més d'ésser diminuts, com té d'ésser tot *liliputiense,* sabien tocar l'acordió; esguerrats que, amb tot i l'esguerro, sabien empassar-se un sabre; germans siamesos que amb germanor cantaven la marxa guerrera. A aquest món, per a distingir-se, no n'hi ha prou d'ésser un monstre, el monstre té de treballar, perquè si el monstre no treballés, hi hauria empentes per a ésser monstre; així és que cridà la noia per a fer algunes provatures.

Primer li va provar la veu. Cantar algun *couplet* dalt del *tablado,* el *Ven y ven,* posem per exemple, mentre el públic anés badant, hauria estat molt meritori, però d'aquell cos tan formidable, en va sortir, a tot estirar, una veueta disminuïda com una trompeta de fira. Semblava talment un elefant amb un fonògraf a la panxa. Això de cantar, doncs, va suprimir-se.

Després varen pensar en la boa, en aquella serpota ensopida, que tenien en mig de flassades. Una dona amb una serp sempre fa certa temptació,

Santiago Rusiñol Obra completa

perquè recorda el Paradís, i el Paradís d'una *niña gorda* és més terrenal i més paradís, i veure un monstre com era la boa, entortolligant a una altra pariona, hauria estat d'un efecte plàstic que els soldats i les mainaderes haurien sortit de la barraca esmaperduts per quinze dies... però com que aquella minyona dins de tanta carnassa hi tenia un cor tan espantadís, ah, fillets meus!, en veure la serp, quins crits, quins xiscles i quines basques! Si així com la veié dormida, l'arriba a veure desvetllada, de l'esglai, a la pobra noia se l'haurien d'haver emportat en camilla i sucada amb èter. Tampoc podia comptar-se amb la boa, i també ho varen haver de deixar córrer.

Restava el recurs d'aixecar pesos, però el pes rai, ja se'l duia ella. L'aixecar-se era el millor mèrit. Menjar estopa encesa, que és àpat que sempre admiren els desganats; però a ella que menjava de tot, l'estopa li feia basqueig. No hi havia més remei que ensenyar-la al natural, tal com era i Déu l'havia fet, i així ho determinaren.

Mancava cercar-li el trajo. Per *gorda* que sigui la dona, és un problema delicat que sempre té la seva importància. Si s'hagués tractat d'una altra, se l'hauria ensenyat quasi nua, el públic ho hauria agraït, però a aquell dimoni de mossa, tan sensible i tan primparada, no sabien pas com vestir-la.

El pare hauria desitjat que la vestissin de República. Una república d'aquell pes, no és cosa que es vegi sovint. Ni al noranta tres s'havia vist. Hauria portat molts neòfits pel camí de l'ateisme, però el domador, com a negociant, era neutral i no volia ofendre les opinions de la parròquia futura. La mare la volia vestir amb roba ampla, però modesteta: *Recato, cordura* i senzillesa; ella, de marquesa persa, com una que n'havia vist en una portada de novella;

Santiago Rusiñol Obra Social

però els uns per curts i els altres per llargs, no convencien el domador: ell volia una cosa nova, moderna, d'última hora, i després de molt rumiar, va trobar el què: la vestirien de cantinera balcànica.

Ja estava resolt: de cantinera. Es veu una mica de cama (no massa) i tots queden contents. La cantinera, i més si és balcànica, no ofèn cap opinió. Es la neutralitat de l'exèrcit, i tots contents i ben avingùts. La mare començà a cosir, el pare a jeure, i el domador a contractar fustes i draps, cortinatges i cortinetes, per a poder inaugurar el negoci, si pogués ésser, al cap de quinze dies.

Els darrers varen ésser un trasbals. La mare cosint el trajo, qualsevol hauria dit que estava fent un envelat. El repartidor d'entregues, embadelit amb la noia, ja no n'entregava d'*entregas;* l'argentií entrava i sortia com una rata emmetzinada, estrenyia la mà de la promesa, li deia un mot que no volia dir res, i la *niña,* tot esperant el debut de la seva vida pública, vinga sospirar i atipar-se. S'havia arribat a convèncer que com més embolcallés la seva ànima de vianda, més voluntat li portaria aquell domador dels seus somnis, i ara menjo, i ara m'atipo, del cor al plat i del plat al cor, semblava una locomotora que es preparés per a un llarg viatge: el viatge extraordinari de l'auca de la *Niña Gorda.*

Santiago Rusiñol
Obra completa

XIII

Arribant a aquest punt, hem d'aturar-nos per a presentar un nou personatge cabdal en el fulletí d'aquesta història.

Un jorn, el nostre argentí, o sigui el nostre domador, o sigui l'amant de la *Niña,* estava assegut en una taverna. Això d'asseure's en una taverna no ho fem constar aquí per ofendre, sinó perquè és un fet verídic.

S'havia assegut en una taverna, i entre copa i copa, prenent... copes, estava rumiant com pagaria o com deixaria de pagar tot el que anava esmerçant en aliments, draps i fustes, quan va entrar un home d'uns quaranta anys i se'n va anar de dret a trobar-lo.

—Encara que sigui un incògnit—digué l'home—, vinc a convidar-vos a prendre una copa, o les que siguin, perquè jo, amb perdó, us conec d'haver-vos vist dins una gàbia, i l'home que es fica en una gàbia amb el personal que hi havia dins, es pot dir que és un gran artista.

—Bevem—digué l'altre.

—Bevem i parlem—va contestar-li l'admirador—, perquè jo he vingut aquí per a parlar-vos.

Santiago Rusiñol Obra completa

—Vós direu—digué el domador, omplint dos gotets de Ginebra.

—Vinc a parlar-vos de negoci. Jo també, mal m'està el dir-ho, sóc artista, si bé d'un art que no és tan de perill com el vostre. Sóc fotògraf amb establiment. Jo havia estat calígraf, venedor d'ungüents i específics i altres oficis que ja sabreu així que anirem tenint franquesa, però més que res, m'he sentit artista i crec que ho sóc i que n'he donat proves. Però això no és del cas i anem al gra.

—Vinga el gra—digué el domador.

—Aquest gra o assumpte és que sé que us dediqueu a *fenómenos* i que en voleu posar establiment. Vaig per bon camí?

—Endavant.

—Doncs, bé, com que jo sóc artista, i m'agraden aquests negocis, diguem-ne ambulants, venia a veure-us i proposar-vos si em voleu per soci efectiu.

—Parlem-ne—va dir el domador, que veia moneda probable al fons de la perspectiva—. Un fet d'aquesta transcendència, que hi va el pervenir d'una casa, de dues famílies pactades i de les feres corresponents, que no puc dir que siguin família, però que s'aprecien com si ho fossin, no es tracta així a crema-dent. Em penso que he de prendre informes: saber qui sou, d'on veniu, detalls, biografia... estadístiques... Un pas així ha de madurar-se.

—Venuda la fotografia, hi puc esmerçar dues mil pessetes—va dir l'artista, bevent la copa.

—Això ja són alguns informes—va saltar l'altre, obrint els ulls com dues pilotes de goma—. Només amb aquest trist *dato*, ja crec que anem pel camí d'entendre'ns.

—Però no és aquest sol—digué l'intrús—. Jo no sols hi poso els meus diners guanyats amb suor fotogràfica, sinó que m'hi poso a mi.

Santiago Rusiñol Obra completa

—Com... a vós?

—Que jo sóc *fenómeno.*

En sentir això, que era *fenómeno,* el domador quedà més fred que si se li hagués escapat la boa. Se'l va mirar de cap a peus, per veure si li sortien tres braços o quatre cames o alguna peça sobrera; li va mirar els ulls, els peus, el nas, les orelles... i ni un indici, ni una senyal que li semblés de mena fenomenejable. Tenia al davant l'home més fosc que hi pogués haver en tot l'Univers. Ni alt ni baix, ni gras ni magre, ni de nas gros ni de nas petit. Un d'aquells homes vulgars, que no sols no els van a veure, sinó que no els veu mai ningú, un d'aquells éssers tan simètrics, que ningú fa esment que existeixin, que tant és que visquin com que es morin, que no es va a bateig ni a l'enterrament.

El nou *fenómeno* que, mofeta, endevinava pels posats la sorpresa del domador, li va dir:

—No us amoïneu. Sóc un *fenómeno* incògnit que també em vull donar a llum, per servir de *recreio* del poble i per a instrucció de les masses. Entrem a dins una habitació i veureu si faig per vós.

Van entrar a dins, va despullar-se, i allí el domador va poder veure el treball més meravellós que hagués fet la mà de l'home, damunt la pell d'un altre home. Des del coll fins a les ungles, tot ell estava tatuat. Ni un reconet sense el seu dibuix, amb tinta blava o amb tinta vermella. Un brodat meravellós. Un pergamí del segle XIV. Al pit, damunt de les costelles, quatre passatges de la Bíblia: Adam i Eva, amb aquella boa, baixant d'aquella pomera, que li agafava de ple tot l'arbre de la clavícula. Al cor, les Taules de la Llei, amb Moisès baixant del Sinaí.

A l'esquerra del ventrell, l'Arca de Noé; a la dreta, la mateixa Arca al moment de sortir el bestiar

Santiago Rusiñol
Obra completa

amb santa resignació, i en el ventre, com hi havia més lloc per a esbravar-se l'artista, el pas solemnial del Mar Roig, que anava a parar del fetge a la melsa, i a la inversa. Quant a l'esquena, els assumptes no els descriurem perquè estaven tatuats amb tinta verda. Es veu que el bon dibuixant que havia gravat aquella obra, va comprendre que l'esquena no és la part més noble de l'home, i es va propassar en els temes; i en arribant a les cames, allò ja era un laberint: tota la història del fill pròdig, la fugida, la mala vida, l'arrepentiment i el retorn dividit en rodolins i en espiral, de dalt a baix, tan tendres i fulletinescs, que el dia que la *niña gorda* els comencés a llegir, no la en podrien treure en tres mesos. Allò, realment, era portentós. Un treball de pell inèdit. El somni ascètic d'un primitu. Una peça de museu. Mai cap pare benedictí no ha decorat un llibre d'hores amb tal santa paciència... i el domador, amb la boca oberta, no sabia què admirar més: si el que hi havia posat la pell o el que hi havia posat els jornals. Aquell fotògraf, més que un artista, era una obra d'art personal. Per un home així, un ianqui n'hauria donat sense regateig una propietat de Xicago.

—Vestiu-vos, que us constipareu—digué el domador al *fenómeno*.

I aquest "us constipareu" venia a ésser més un contracte que no totes les escriptures.

Aquest "vestiu-vos" volia dir:

—Que no se'ns perdi aquesta peça. Que no se'ns malmeti aquesta obra... Que aquesta gran meravella no se'ns mori d'una pulmonia.

—Beveu, o més dit, bevem—digué després el domador quan el va veure abrigat... i van beure i varen tornar a beure i no varen parar de beure en tota aquella santa tarda.

En sortir ja es tutejaven.

Santiago Rusiñol
Obra completa

XIV

Així mateix, abans de comprometre's a associar-se en un negoci de tanta i tanta transcendència, va voler prendre els seus informes de qui era aquell tatuat; no de la seva vida privada, que l'home que ha viatjat per tanta mena de terres no es fixa en vides privades, sinó del que valguessin les seves eines fotogràfiques.

Per un atzar, un seu amic també resultà amic de l'altre, i el posà al corrent, en pocs mots, de quin tarannà era el subjecte del pellam decoratiu.

El fort de l'home tatuat havia estat la calligrafia. Ningú com ell, quan era jove, no havia tingut una mà tan gràcil per a fer cargols damunt d'un paper de fil, un "rasgueo" tan ondulat i quasi tan voluptuós, ni un dibuix de lletra tan fina. El mateix que un director d'orquestra fa anar la seva batuta, ell feia anar la ploma amb els dits. Allò talment era fer Bruselles, Valenciennes o Anglaterres: un bé de Déu, una meravella, extracte de signatura de

notari..., però com que la calligrafia no té aplicació directa ni en el comerç ni en la indústria, amb tant de saber no podia viure.

—No podia viure—deia l'amic que donava la informació—per la prudència mal entesa que li havien inculcat els seus pares des de petit. Ell hauria pogut estrafer una signatura, fos de qui fos, i anar al cobrament, i no ho havia fet; podia imitar un testament que semblés escrit del difunt... i deixar la família en eixut, i tenia mandra d'escriure'l; podia imitar documents, fossin com fossin i de qui fossin, i no feia ús de les seves facultats. Tenia una mà providencial i no la feia servir. Un cas perdut. Un fracassat. Un d'aquests homes que la sort els privilegia amb una gràcia, i la serven a la butxaca.

Així hauria seguit amb la seva calligrafia, si l'atzar o la Providència o les forces combinades no li haguessin portat un company en el viarany de la seva vida, per a fer-lo girar de camí. Aquest amic era un gravador. Un bon gravador. Un gran gravador. Aquest gravador, amb la fototípia, el fotogravat, la linotípia i altres procediments que la cultura moderna ha dut a la illustració, s'havia quedat sense feina. Així com l'un calligrafiava i no podia calligrafiar, l'altre sabia gravar i no sabia on anar a gravar. Essent tots dos artistes, tenien art i no tenien pa, i el que no en té, totes se les pensa.

Un dia aquells dos amics varen dir-se:

—Aquest paperets que en diuen bitllets de banc, per què els bescanvien per or o argent? Es pel paper? Es pel gruix? Es per la confiança en el pes? Es per la seva valor efectiva? No—varen dir-se—; és solament pel gravat. Un bitllet imitat a un altre, és tan bitllet com el seu parió. Si el bitllet passa, senyal que és bitllet... i si nosaltres en féssim que ens els prenguessin per bons, serien tan bons com

Santiago Rusiñol Obra completa

els altres, i si la gent no en fabrica, és que no en saben fabricar; i si dos que tenim mèrits, no en posem, a cremadent, una bona fabriqueta, és que no som artistes, ni aptes, ni dignes de tutejar-nos amb les classes acabalades.

I tal dit, tal fet... de resultes varen eixir uns bitllets tan exactes que els hi prenien dels dits, de calent en calent, i més n'hi haguessin.

El mal és que en aquest món tota indústria d'imitació és perseguida per uns homes que cobren per destorbar a certes imitacions gràfiques. L'escriptor pot inspirar-se en obres d'altres escriptors sense que ningú els vulgui mal; els pintors poden copiar-se impunement les obres mútues; en tots els rams de les arts plàstiques està admesa i fins ben vista la còpia, menys en els bitllets. El bitllet de banc és litúrgic, és sagrat, és venerable, és de dogma, és ortodox; el bitllet no pot estargir-se sense que rebi el gravador... i així passà als dos amics: tants paperets feren córrer, que la policia els digué:

—Prou! Prou d'aquest color!...

I els portaren als tribunals amb les eines del treball. Del sant treball, ciutadans! D'aquest treball que la democràcia té per símbol i per bandera.

Davant dels jutges, el gravador, que era un erudit en el seu ofici, bé en va esmerçar d'arguments en defensa del seu art. Bé va retreure grans gravadors, de Rembrandt a Durer i a Goya. Bé va allegar que els seus bitllets solament eren plagiats i que hi han hagut grans plagiadors que fins tenen monument. Bé féu avinent que l'*emissió* que havien llançat al mercat, mentre els podien fer passar, ningú no se'ls havia quedat a casa, ni els havia cremat en plaça pública... *considerando* per aquí i *resultando* per allà, me'ls enviaren tants anys i un dia a una presó ignominiosa.

Santiago Rusiñol Obra completa

Un cop tancats, què havien de fer? Com matarien les hores llargues aquells dos pobres artistes! Amb què passarien els anys aquelles dues intelligències? El gravar i el calligrafiar no són coses de gran consum ni de primera necessitat, en els presidis d'Espanya. No són compresos ni estimats, ni tenen aplicació imminent. S'escorrien els dies, les nits, es descabdellaven els mesos, i aquelles dues ànimes actives s'avorrien com dos caragols, que esperen la pluja benefactora... quan un jorn el gravador tingué la idea genial de tatuar el seu company i convertir-lo en una obra mestra.

El company es féu pregar. L'home no entrega la pell, sense com va ni com ve. Un gravat dolent, en un paper, es crema i en paus; però una pell, si per cas s'esguerra el dibuix, des del bon temps de l'obscurantisme, no la cremen així com així. Calgué el foc sagrat del gravador per a convèncer al... pergamí viu, i una vegada convençut, i a punt l'agulla, la tinta i el pellam, es començà l'obra d'art més acabada i quirúrgica que hagin vist, en el pas dels segles, les generacions planetàries.

L'un punxant amb santa paciència, i l'altre deixant-se punxar amb santa resignació, semblaven, dit sigui amb perdó, dues mones cercant-se puces. El gravador, com a bon obrer, hauria volgut treballar les vuit hores socials; però l'altre, com a mà d'obra, a la mitja hora en tenia prou. Jorns hi havia que el de l'agulla estava inspirat, que el cap li bullia, que la imaginació se li abrandava; però l'altre, o sigui el material, se li resistia a *posar*, i era la lluita de sempre: l'esperit contra la matèria; el cervell contra el fang miserable; però com que en aquest cas concret, el fang era viu i protestava, l'artista havia de pregar a aquella matèria vil que no es mogués i que deixés fer, i la matèria es resignava fins

Santiago Rusiñol Obra

que havien arrodonit un detall de la Història Sagrada.

Així anaren passant mesos i mesos, i anys i més anys, anant complint la condemna i anant acabant l'obra mestra. A vegades l'obra es refredava. tossia nn mes, havia de suar, i res més trist que la suor damunt de l'Arca de Noé o a l'esquena d'Adam i Eva. Hi havia jorns que l'escarceller pujava a veure aquell *portento* i estrenyia la mà a l'artista. N'hi havia d'altres, que tots els presos feien rotllo veient-los treballar. El gravador arribà a ésser la vanitat de la casa. Els jorns de *visita de càrceles* era un número del programa. El pobre del tatuat s'havia de despullar tan sovint per a què l'admiressin, que s'havia avesat a cordar-se els pantalons amb una veta d'espardenya. L'anar nú, per a ell, ja era un hàbit. Ja no era un home: era un llibre.

Arribà un jorn (al món tot té fi, fins les condemnes d'anys i un dia) que la fi del dia va arribar. Com que el tatuat no era tan *cómplice* com el seu company de gravat (en l'emissió d'aquella *Deuda*) tenia menys anys de reclusió, i li varen obrir les reixes. El disgust de l'amic fou gran. Va cridar, va plorar, va avalotar. Volia que el seu company s'estés allí uns quants anys més, com a pres aficionat, no abandonant-lo en un recó, on havien matat tantes hores i on havien gastat tanta pell, però el tatuat que en tenia prou d'estar-se en aquell estatge, en veure les portes obertes, va escapar-se com una llebre, amb desesper de l'altre, que no es sap prou bé si plorava a l'amic o a l'obra d'art: al company o a la meravella.

Santiago Rusiñol
Obra completa

XV

Com es pot veure, els informes que havien donat al domador referent a la moralitat, no eren pas molt afalagadors, però ja hem dit que aquests detallets no li venien d'aquí. Ben al contrari, es pot dir que admirava aquella idiosincràsia d'un soci que, a més de *fenómeno,* tingués enginy; era un tresor. Altrament, tenia diners. Sigui que en algun recó havia servat alguns paperets d'aquella indústria primitiva, o bé que en fotografia fos una cosa positiva, en revisant bé els diners que portés, per si en quedessin d'imitats, decidí associar-s'hi.

Abans d'això, el presentà a la família sociable, i, sobretot, al *fenómeno.* El tatuat, en albirar-la, veié el negoci tan clar, que hauria signat aclucat d'ulls. En Giordano Bruno el rebé amb frases curtes i cordials. La seva dona, com sempre, no digué res, i encara mal dit, i quant a ell, va presentar-se com acostumava a presentar-se; d'una manera modesta; perquè el tatuat tenia una cosa que també tenien els grecs. Vestit, era un home corrent: franc, senzill,

quasi una ovella; però un cop nu... era vanitós com En Napoleó Bonaparte. Comprenia que el seu mèrit el portava a dins, i un cop vestit, tenia el tracte més amable que es pugui arribar a tenir; però així que ensenyava les carns i es veia historiat d'aquella faisó, si no feia el *vano* amb la ploma com un paó o com un gall d'indi... és perquè no tenia ploma.

El domador el va voler ensenyar al repartidor d'entregues, que quedà commogut; la seva dona, fentse el distret, també el va veure de cua d'ull, i en quant a la *niña gorda,* que haurien volgut que se'l mirés per anar-se aclimatant amb el germà de barraca, no ho van poder aconseguir ni a empentes. Aquell dimoni de *fenómeno* tenia un *pudor* tan delicat, tan fi, tan d'*hija de María,* que no se la feia tòrcer en el camí de la virtut que havia emprès a la seva vida. Com més s'inflava, més poruga; com més greix, més delicadesa. Veure les costelles d'un home, encara que fos una geografia, li hauria semblat fer un tort a l'altre, al promès honorari, a un promès que no prometia, que tan sols li havia dit indirectes convencionals.

Aquella nit soparen a casa. Un sopar migrat i curtet per als que no havien d'engreixar-se i abundant i atapeït per a l'ànec, o sigui la noia. El tatuat la veia menjar amb por de soci administratiu i estranyat alhora, però se la mirà de bon ull. No era home que l'espantessin deu o dotze arroves de carn. Es feia càrrec del pes, del gènere i de les circumstàncies. Aquella monstruositat li semblava un abús i res més. Venia a ésser columnària. Es mostrà amable i cerimoniós, i als postres, que foren rosquilles, contà la seva història, fantasiada i ennoblida, passant per sobre, com és molt just, aquells tres anys del... etcètera, etc.

Segons digué, mirant al passat, ell era fill natural

d'un comte que havia mort a la torre de Malacof. Aquell comte, per mort de la mare (també comtessa de Crimea) no li havia pogut donar el nom, però li enviava diners per a què pogués viatjar i anar-se educant i instruint. En una d'aquestes anades, anà a raure, per dissort, a unes terres de salvatges convertits al protestantisme, i com que el salvatge té ingeni i és donat a l'art del dibuix, és quan el varen tatuar, patint, és cert, però fent-lo home. Així com n'hi ha que aquests trànsits els costa l'honra i la pell, a ell la pell el faria cèlebre.

El domador se l'escoltava, tot pensant: "Que n'és de mentider". En Bruno digué "que fins que els pobles tinguessin llum d'instrucció, el món no es reivindicaria". La mare badava i callava, però la *niña*, sentint la història que anava descabdellant aquell home fantasiós, se'l va començar a mirar com *un huérfano de Bruselas* o un *Rolando de las Maniguas*. El tatuat era una novella de la que aquella visionària en llegia el primer capítol.

Allí es va ultimar l'assumpte. Socis pares, socis *fenómenos*, tot es resolgué amb avinença. La noia un plat més... i a la fira! El pare a la teneduria. Les quatre feres a l'exercici. El tatuat a portar diners i obrir... i endavan les atxes. Ja podien debutar. Solament mancaven certs detalls: deixar el pis, que era molt planer perquè el quedaven a deure; pintar el cartell de la *niña*, que se n'encarregà el tatuat, un cartellàs de cantinera, que si hagués estat més colorit, hauria recordat a Cezanne; si més petit, un ex-voto; i, si més detallat, un Rousseau; la mare acabà de cosir, es va embalar tot... i a córrer, que si amb tants elements com acoblaven no feien un capital, o és que l'Espanya estava perduda o és que no hi havia justícia.

Santiago Rusiñol
Obra completa

XVI

El debut fou a València, per les fires de juliol. Sempre València ha estat poble generós i hospitalari per a totes les notabilitats. En la bella terra de les flors, de les taronges i dels cacauets, dels temps del Cid als temps actuals han tingut benvolença per a tota mena de *fenómenos*. Així és que feren molt bé d'escollir aquesta ciutat per començar la campanya.

No parlarem del trasbals de portar la *niña* a aquell poble per no cansar al llegidor. El dur feres és molt planer; guardant els ferros de la gàbia i que el pany tanqui, ja n'hi ha prou, però portar una *gorda* en persona, si bé persona extraordinària, ja és cosa més complicada. Aquí l'havien de portar de nits per a què no els seguís la quitxalla; allí no passava el vagó i l'havien de portar a la plataforma; més enllà, en ésser al fielat, els punxa-sàrries discutien si havia de pagar consums. Arreu hi havia al-

gun conflicte que el tatuat resolia amb bons mots i cigars de deu cèntims.

Vingué la fira, i la instal·lació, o sigui "El palau dels *fenómenos*", com el batejà el tatuat, es distribuí d'aquesta manera: en la façana, de fusta ratllada de blau i de blanc, la porta, i allí, a la porta, una tauleta esquifida per a instal·lar-se la caixera, que era la mare de la *niña*. Damunt de la porta, un gran cartell esgarrifós amb les feres imaginades que hauria tingut vives el domador, si els seus cabals li ho haguessin permès. Aquí un elefant, trompa enlaire, amb una pantera a cada ullal i un lleó arrapat a l'esquena amb sis terces de carn al morro; quatre lleons més, i dos o tres tigres com jugant a saltar i parar, i al mig d'aquella *hecatombe*, el domador, amb un gec vermell, de violinista del Danubi, però amb un fuet a la mà dreta, un ganivet a l'esquerra i una pistola a la boca; tot això en defensa pròpia.

Al costat d'aquell cartellàs, el de la *Niña*, que ja hem descrit, amb aquest títol concís:

LA NIÑA GORDA

Fenómeno

Fenómeno nunca admirado ni por las generaciones pasadas ni por las generaciones futuras. Asombro del mundo y de las madres. Producto catalán auténtico, verídico y garantizado. Quince años. Entrad! Entrad! La torre Eiffel en carne y hueso. No queráis morir sin ver antes este rapto de maravilla.

A l'altra banda, i de grandària igual, perquè no hi hagués ofenses, la *vista* del tatuat: un treball de xinès vell que també ha estat a presidi, amb aquest rètol:

Santiago Rusiñol Obra completa

— EL TATUADO —

Trabajo laborioso en la piel humana de un fenómeno. Admiración de la ciencia. Obra de la mano del hombre. Sin rival. Héroe del cutis. Maravilla de Europa y de Asia. Entrad! Entrad! Traer los niños para su instrucción primaria.

I per fi, damunt de la porta, amb lletres de pam, espesses i negres:

PALACIO DE LOS FENOMENOS

I més avall:

Entrada un real. Niños, soldados y médicos, quince céntimos al contado.

(El dels metges segurament per a què estudiessin el tatuat.)

Al peu de la porta, damunt d'unes fustes, per a decidir als indecisos, la mona, la Filomena, aquella mona que no parava de cercar-se polls, d'obrir avellanes, d'ensenyar les dents, de gratar-se, de jugar amb la cua, de saltar, de fer uns xiscles i uns crits i uns grinyols que semblava que la matessin; aquella mona que en veure un noi (dels que n'havia rebut tantes ofenses) saltava desesperada, per veure l'orella on li clavaria dentellada.

Passant la porta i pagat el ral, es trobava un vestíbul reduït, també amb unes fustes ratllades. Allí era el local de la boa, que dormia sola al caixó, donant un tomb cada vuit dies i obrint els ulls cada dos mesos, a l'hora de menjar-se el conill. D'allí, obrint una cortina, s'entrava, sense més ni més, a la sala de les feres; l'escenari dels exercicis, amb una gabiassa al mig, que d'ésser plena, com senyalava aquell

Institut Obra completa

cartell, quasi es pot assegurar que no hi hauria entrat el domador, i als costats, en uns caixonets, on el bestiar tocava al sostre, el lleopard, el llop i el tigret, o sigui tota l'ofensiva, amb uns bancs de fusta al davant per a seure la concurrència. A la dreta, darrera les fustes, la sala de la *Niña Gorda*, amb un *tablado* de dos pams i una cortina fosca al *forillo* per a destacar les facultats. A l'esquerra, la del tatuat, i a peu pla, per a què els curiosos, els del ral, i sobre tot els metges, el poguessin estudiar amb tota minuciositat sense haver de pujar graons, i per fi, darrera, els dormitoris, amb divisió de classes i sexes: el de mare i filla a una banda, i la dels tres socis a l'altra, a més d'un fogó, diguem-ne neutral, on, si els negocis anaven bé, havien de menjar els cinc socis de la nostra verídica història.

Com es pot veure, de la barraca bé se'n podia dir un *Palacio*. Allí hi havia de tot el que hi pugui arribar a haver en aquesta mena de palaus, i el més portentós de tot, era que amb tal varietat d'elements de totes les mides i gruixos, haguessin pogut obrir amb tan santa harmonia.

Si ajuntar tan sols una família, d'una mateixa carnadura i d'una semblança relativa ja és costós, i ben pocs hi arriben, barrejar feres amb tatuats, pares i mares amb *niñas gordas, i niña fenómeno* amb domador, i enquibir-los al mateix *toldo*, es necessitava una gran tàctica o una vara de freixa a la mà, i l'argentí podia alabar-se d'haver portat a terme el *tinglado* tan sols amb enginy i amb amor. En la vida tots tenim un quart d'hora i el del domador el tingué en aquell moment. El matí de la fira, la mare a escombrar, el pare a jaure, la *gorda* a vestir-se i el tatuat a predicar davant la porta de la barraca. Tot estigué a punt d'engegar, i com que allí no tenien portes obriren la cortina.

Santiago Rusiñol
Obra completa

XVII

El tatuat, amb la mona aprop, donà el crit:

—Entrin, senyors, entrin! Entrin! Vagin entrant; amb pressa i amb perseverància. Vagin entrant al palau del *fenómenos* acoblats. Vinguin a veure un espectacle que no podran veure mai més, ni a València ni en altres climes. Amb la intervenció d'un ral, d'un trist ral, d'un pobre ral, podran veure un esplet de feres, de viu en viu, tal com van néixer de la Mare Naturalesa. Dins de la gàbia i en mig de les feres, podran veure el domador fent el seu fet, o sigui domant, i podran comprovar amb els seus ulls el que pot la penetració de l'home amb el bestiar. Aquest domador que veuran, ell mateix es caça les feres. Allí on sap que hi ha un desert, se n'hi va, es posa a l'aguait i mai no torna amb el sarró buit: que ara un lleó, que ara una pantera, ell porta bestiar per a la gàbia. Aquest domador, mal m'està el dir-ho, té vuitanta ferides al cos, i totes vuitanta rebudes cara a cara, amb les bèsties que en diem

Institut Obra Cultural

dañinas, els que les hem hagut de tractar. Aquestes vuitanta ferides les ha comptades un servidor, i no parlo de les unglades, perquè són de *menor cuantía.* Vagin entrant, i no badin. Veuran la *niña gorda* més *gorda* i més *niña* i més *ampliada* que hagi nascut en el *seno* de tota classe social. Com podrà sospesar, si gosa la distingida concurrència, pesa 280 quilos, pesats per mi... i potser em quedo curt, i aquest pes per a una noia que, gràcies a Déu, la tenim al ple de la primavera, a la flor de la joventut, a la plenitud del creixent, crec jo que és un pes bonic. D'aquest *fenómeno* de poncella, un anglès que en feia collecció, n'havia ofert 40,000 duros, però els pares, primer com a pares i després com a patriotes, no se'n varen voler desprendre per a què els valencians la veiéssin per mitjà de 25 cèntims, 25 cèntims. Que és regalada! Què són al món 25 cèntims? L'home no solament viu de pa. L'home viu de pa i de *fenómenos.* Després d'ella, em veuran a mi, ciutadans. No de la manera que em veuen ara, que no sóc ningú. Em veuran els interiors, que és allà on porto els meus mèrits. Jo, senyors, sóc una sorpresa. Jo sóc "el *parto* de Sicilia". Jo sóc el *pasmo de los montes.* S'han reunit savis i doctors de tot el món per *visurar-me* i no han sabut de què anaven. S'han quedat parats, han tingut consulta i se n'han hagut d'entornar sense entendre la meva pell. Entrin a veure'm. Vist des d'aquí, és el mateix que no em veiessin. La *niña,* les feres, el domador i el que parla, tot per un ral. *Vidi, Vinci, i Vinguin,* que deia En Prim. *Vinci, vinguin,* vagin venint, que la porta és ben oberta i les feres ja s'impacienten."

Dit això, pam més pam menys, els valencians com un sol home varen començar a entrar a la barraca. S'hi pensaven un xic, però entraven. La mare cobrava el ral o el mig ral si anaven vestits d'uni-

Santiago Rusiñol Obra completa

forme, i es trobaven al vestíbul, o sigui a la sala de rebre, o a la sala de la boa.

Quan el departament era ple, el tatuat deixava els afores, treia la serpent de la capsa, i, caragolant-se-la al coll i als braços, anava fent l'explicació:

"Aquesta boa, anava dient, com tota serpent, grossa o petita, pertany al ram dels reptils. El reptil es caça a les selves, i com més verge és la selva, més reptils hi han i més se'n cacen. Si aquesta portés cascavell, fóra la serp del cascavell. Com que no el porta, és *boa vulgaris,* com en diem els intelligents. Aquesta serp, tallada a llesques i posada a l'oli de marduix, és molt bona pels panadissos. La serpent atrau l'ocell, però l'ocell, per mica que es pugui, ha d'ésser de bosc. El de gàbia no dóna tan bons resultats. Diguem que un lloro o un *periquito,* veu la boa i es queda esglaïat. Mentre ella obre la boca, el pobret ocellet tanca les ales, vol fugir, fa l'aleta, perd els sentits, mentre que l'altra, o sigui aquesta bestiassa, amb aquests posats que sembla que no hagi trencat mai cap plat, estira el coll, xucla i se l'empassa."

Les dones que criaven canari, feien un xiscle, en pensar si la serp els entrava a casa... però ell les calmava.

"Aquí ja ho veuen. Aquí és una ensa. No té verí. A ella, com poden veure, deixin-la dormir, badallar, jeure tot l'any... i anem vivint. La boa, a Espanya, està ensopida. No estima com deu estimarse la santa virtut del Treball, i per això la tenim reclosa dins d'aquesta capsa, per a què jegui, dormi, badalli, s'embruti i faci el que vulgui. Als països freds, com València, perd totes les facultats..."

I aquells valencians que l'esguardaven amb una suor que els amarava, quedaven admirats de pensar

Institut Obra completa

que hi hagués terres tan *tórridas*... fins que en dir: "Ja poden tocar-la" tothom es tornava prudent i entraven a l'altra sala.

Allí hi havien les gàbies. Allí era cosa del domador. Els seus dominis. El seu escenari; i aquest domador, el revers de l'oratòria del tatuat, no era home de gaires paraules. Era sec. Concís. Era domador. Per exemple, ensenyava el llop i deia: "El llop", i el llop feia: "Buf!...", i ja l'havia presentat. Cridava el lleopard pel seu nom, i l'altre: "Rau!...", i ja el coneixien; el trigre miolava... i era el tigre. I ensenyant l'home el fuet i ensenyant elles el dentat, s'havia fet la presentació.

Llavors la concurrrència s'asseia als bancs arrenglerats, a la sala, exceptuant-ne dos de travessers, destinats als edils i als metges, i començava aquell espectacle que havia fet escruixir a tanta mena de públics de tanta mena de terres. El domador, vestit de negre, ple de medalles i galons, amb més sets cosits a la roba que una tela de billar de poble, amb unes botes de muntar esquerdades de no muntar, amb la clenxa partida en *falsilla*, i ben encerada aquella piga, d'un bot entrava a la gàbia i saludava als espectadors. Llavors anava a un costat i obria la porta dels dos llops. Els llops entraven travessers, començaven a donar voltes, i volta que voltaràs entorn dels ferros del reixat ficaven el cap a les juntures com si s'esmolessin el morro. D'aquella mena de desfici i quatre cops de fuet el domador en deia domar, i ho havien d'ésser segurament quan amb el gènit que tenien se n'entornaven al seu nínxol, que pudia a carn endarrerida, sense protestar del mal tracte. Un cop fora aquella parella, s'obria la porta del lleopard, i ja teníem allí el lleopard

Aquest lleopard, sigui per vici o perquè en la seva capsa tocava d'espatlles al sostre i no podia desple-

Santiago Rusiñol Obra completa

gar les seves facultats de saltador, entrava aguantant-se amb els colzes de les dues potes del davant. Semblava un lleopard artrític; una bèstia amb atacs de gota; un pobre de solemnitat. També, el mateix que els llops, però sempre a genollons, segueix els ferros de la gàbia per a veure si en troba algun de balder que li permeti sortir a expansionar-se una estoneta; també es veu que està tancat a les males; també va tip de la condemna maleïda, d'aquell tancament de sempre i un dia i també ensenyant el dentat a la concurrència. Hi ha un moment que, cansat del món i desenganyat de la gàbia, s'hi ajeuria de bona gana, però compareix el tigret que, com que és jove i enjogassat el fa llevar, li salta per damunt, el despentina i l'amanyaga, quan sense saber perquè, el domador engega dos trets, i ah, fillets meus, quins bots llavors! Aquí salta un rec, allí un marge, i qui diu un marge diu la tralla, allò és el judici final dins els *límits* d'una gàbia. Els espectadors, esglaiats del que podria succeir, si succeís, que no succeeix, hi deixen anar un d'aquells plurals propis del poble valencià. Els infants arrenquen un plor. El domador, sense mirar-s'hi, ha posat el cap a la boca del tigre jove, i ell... *muixoni,* i el públic, en veure que un home, per a guanyar-se les caixalades, té tants d'aquells plurals que dèiem, arrenca un crit que trontolla de des de la boa a la *niña.* Se n'entornen les feres, queda l'home, i una vegada més la Intelligència ha triomfat de l'instint; el bé del mal; l'enginy de la força i les llums de la cultura de la fosquedat de les selves.

El tatuat en aquell moment, torna a entrar en funcions honoràries. Arreplega el poble i l'entra al *Clou,* o sigui al *saló-escaparate* de la *Niña,* com qui acompanya un ramadet.

La noia, a peu dret, espera. Porta aquell vestit que ja sabem de cantinera balcànica que hem vist cosir, però que posat sembla encara més vestit. Un xic curt i mal apretat, fa destacar un cos de dona mai no portat per criatura humana. La *niña gorda,* en aquell moment d'entrar a la vida... social, està al fort de les facultats, està a l'esplet, està en lluna plena. Altíssima, amplíssima, plena, gruixuda i ben proporcionada, no ens atrevirem a dir que sigui realment formosa, però sí que té la bellesa de tota cosa grandiosa i solemnial. El coll, clavat damunt del pit, sembla una torre de farell. Les espatlles, dos grans torreons, amb les vessants del pit i l'esquena, una esquena del bou Apis i uns pits com tines manxegues, a dins d'una cotilla ampla com un mirinyac. Els braços, són dos cabridets; les *pantorrillas* com dos pernils, i la testa, destacant-se d'aquella immensitat de carn, sembla petita, tan petita, que es diria que no és la seva. Carn a les galtes, carn als polsos, carn a sota de la barba, carn que s'enfila cap al front i se'n va aprop de les orelles, amaguen uns ulls enfonsats que ve a ésser el més emmagrit i misteriós del *fenómeno.* Aquells ulls que semblen mirar per darrera de dues esoletxes, són ulls de malalta i d'infant; són mansos i són misteriosos; són de santa i són de bestiola, i en obrir-los, de dins les nines en traspua la tristor d'un pres mirant per la finestra. Es com si obrissin dos llums verds en una cova d'encantament, com si encenguessin dos farells al turó d'una costa. Sí, la *niña* en aquell moment es tornava d'una bellesa quasi no comparable a les altres. Es una deessa fenícia, una figura de Benarés; una germana de Goliat, un immens mascaró de proa, un ídol mexicà i un esfinx. Rubens l'hauria coronada i l'hauria fet hostalera d'una taverna d'Amsterdam; Falstaff s'hi hauria casat, Rabelais li hau-

Santiago Rusiñol Obra

ria posat pis i Marat l'hauria fet reina dels mercats públics de París i *Diosa Razón* honoària d'uns Jocs Florals de vianda.

Que pensava aquella criatura en aquell moment de debutar. Dins de tot de la tristor de presentar-se com un monstre, no hi havia un xic de vanitat? El distingir-se entre les altres, encara que fos com a estranyesa, no afalagava el seu amor propi? Amb tot i comprendre el ridícul, són tants en el món que s'inflen com la granota de la faula, que aneu a saber si la gruixària li donava un punt de fantasia.

El cas és que, com tants esperits que s'han equivocat de cos, aquell cos no era seu, era massa. Aquell cos li venia ample. El que podia veure tothom, que eren les carns, les menyspreava: tot allò que admirava el poble, s'ho hauria volgut treure, encara que fos a grapats, i el que es creia tenir millor, que era la seva fantasia, no la podia veure ningú. L'embalatge matava el gènere, el marc el quadro, el piano la música, i per aquests moments psicològics, aquella primera sortida en la balconada del món, la tenia tan esverada, que posada dalt del *tablado* semblava una ecce-dona.

I les que s'hagué de sentir els primers jorns d'exposició! A més d'aquell mot valencià que el deien quasi tots els homes que entraven a la seva sala, i fins alguna que altra dona, demanin-ne de subtileses. Amb aquella ingenuïtat que el poble per a enumerar els defectes, deia:

—*Ché!* Això és una vaca! Això és una mula de tramvia. Si la tinguéssim per a llaurar!

—*Ché!*, el *Micalet* quin bergantí! Que me'n guardin un cadell!

Fins que el tatuat, per a arrencar-la d'aquell clam d'opinió pública, i per consideració al pare (que seia als peus de sa filla), començava a fer les preguntes

Santiago Rusiñol
Obra completa

que li havien ensenyat per a fer la presentació al públic:

—*¿Cuántos años tiene la niña?*—deia el tatuat en castellà, per a donar solemnitat a l'acte.

—*Quince años, tres meses y dos días*—li responia la *niña* amb veu de trompeta de fira.

—*¿Sólo quince años, niña gorda?*

—*Quince años, tres meses y dos días.*

(Havien quedat que, oficialment, sempre més tindria quinze anys, tres mesos i dos dies...) i seguien:

—*¿Cómo te llamas?*

—*Ofelia.*

—*¿Ofelia, has dicho?*

—*Sí, caballero...*

(Aquest nom d'Ofèlia era la *niña* la que se l'havia empescat.)

—*¿Dónde naciste, niña?*

—*En Gracia.*

—*¿En gracia de Dios?*

—*No, señor. En Gracia de Barcelona.*

(També havien quedat de dir aquest xistu innocentó, per a fer riure a la concurrència.) Ja rigut, anaven seguint:

—*¿Cuánto pesas, niña gorda?*

—*Doscientas noventa y ocho...*

—*Gramos, ¿verdad?*

—*No, caballero. Doscientas noventa y ocho libras.*

(També aquest pes era el pes fix que havia de tenir sempre més.)

—*¿Qué comes?*

—*Mucho.*

—*Muy bien. ¿Carne?*

—*Sí, caballero. Medio cordero diario.*

—*¿Y legumbres?*

—*Las legumbres no cuentan, señor.*

Santiago Rusiñol Obra completa

—*Pero, dime, niña: ¿qué cantidad?*

—*Pasa un poco de media arroba.*

—*¿Diaria, verdad?*

—*Sí, caballero.*

—*Puedes descansar, niña gorda.*

—*Gracias, señor... Y buenas tardes.*

I aquí el tatuat s'esplanava comentant a la concurrència tot allò que havien sentit:

Aquell *fenómeno* havia nascut de la senyora de la porta i del que seia aprop del *portento*. Els pares l'havien tingut en un moment d'abnegació. Aquell pare, allí present, comparat amb el seu producte, era un ningú, un esquifiment, un *àtomo*, un cigró, un llegum, l'home *vulgaris* natural que des del cervell a les ungles, també el podien tocar, que tampoc els mossegaria. En canvi ella quin daltabaix! Quina muntanya de salut! Quina carretada de vida! Quin orgull pels pobles de Llevant. Ja se la podien mirar de cara, de creu, d'on volguessin: allí no hi havia un pam de pell que no fos aprofitada. I el jorn que tingués descendència, que amb l'ajuda de Déu i dels homes que li volien bé... en tindria, cada infant seria un prodigi, que no sols fóra l'orgull del poble on hauria nascut, sinó per a la Humanitat: el *fenómeno* no té fronteres!

I dit això, a fer seguir el poble, a portar-lo al seu departament, a despullar-se, però amb decència, i a mostrar-se a l'auditori, no tal com havia nascut, sinó tal com l'havien deixat aquells salvatges... etc., etc.

Aquesta vegada amb un tamboret s'anava explicant a ell mateix. Aquí Moisés passant el mar Roig, l'arca de Noè amb les parelles, Adam, Eva, el del fill pròdig amb els assumptes que ja coneixem, de l'esquena; i tot això amb tal vanitat, tal immodèstia i tal fatxenda que s'anava inflant com un bot, tant

inflant i tant embotint, que, si el relat hagués durat més, rebenta com una bomba, i es perd aquella obra d'art, com tantes que se n'han perdudes.

La jornada havia estat bona. Glòria i diners. Sobretot diners. Tants n'havien fet de diners, que en lloc de quedar-se a sopar al *seno* de la barraca (menys la noia que no podia eixir, perquè l'haurien vist de franc, i adéu ingressos a la casa), se'n varen anar a celebrar-ho a la taverna del costat.

Allí s'abraçaren commoguts... i vinga vi: s'entendriren... i vinga més vi. S'atiparen... i més vi amb més *churros* sucats amb vi.

En Giordano Bruno fou del parer de repartir-se els guanys socials, allí mateix, a crema-dent: toquem i toquem, i moneda, i com que li feren la contra, es va enfadar i s'embriagà; la mare digué que li donessin un tant diari per a la cuina, i com que li varen fer un *adelanto*... també féu un extraordinari i el domador, com a gerent, digué que volia fer com les grans societats que repartien el *dividendo* cada any o cada mig any i veient que així ho acordaven, ell que sí... que també s'embriagà.

Resumint: que la jornada acabà embriagant-se tots.

D'un a un, contents i alegrets, ara el primer, ara el darrer, aquí caic, aquí m'apuntalo, anaren entrant trontollosos a *l'antro* de la barraca.

Varen veure el quinqué encara encès.

Què hi devia haver? Malalts? Un robatori? El tigre? El lleopard? No era res. Era la *niña* que amb els ulls negats d'haver plorat, estava llegint a mitja llum la *Dama de las Camelias*.

La mare la féu ficar al llit.

I un moment després, i a les fosques, sentí un llit que cruixia, esclafat pel pes de la *gorda* i un panteig que rebotia del cor de la pobre *Niña*.

Santiago Rusiñol
Obra completa

XVIII

Aquella primera nit, l'Ofèlia, o sigui la noia, no tancà els ulls fins que clarejava. Cada vegada que llegia una novella, li semblava que era ella la novel·lada, i fins arribà a tossir i tot.

A la *gorda* li passava un fet que podríem dir d'allunyament o bé de doble naturalesa. Quan no es veia o no es sospesava, tenia la manca de pes que hauria desitjat tenir. Venia a ésser unes balances que les nivellés la intenció; no era claror, era reflexe. Sense mirall ni claredat se sentia volar pels núvols mateix que si fos una ploma. La fosca li feia sortir ales.

Aquella nit s'imaginà ésser una dama de les Camèlies. Tenia una tisi galopant que la feia galopar en celísties de color de rosa, i una vegada cansada anava a caure en un palau d'encantament, ple de flaires misterioses.

—Armand!—cridà, somniant—. Armand meu! Vina, Armand meu!

I l'Armand seu, o sigui el seu domador, mateix

que els altres, va llevar-se, i una vegada tots llevats, pogué veure que aquell palau era el barracot, que els perfums venien d'un *churros* que fregien allí al costat i que el seu Armand feia un tuf de vi que no s'hi podia tenir cara.

Però ella no sentia res. Aquella *gorda* angelical, tan reforçada i feble alhora, tenia el do de somniar amb els ulls de cara al sol.

Així que se li apropà el domador, fent-li presa d'una mà, li va dir:

—Escolta: estàs content?

—De l'entrada d'ahir?

—Del que faig. Del que he fet per tu. i aniré fent...

—I què has fet, total?

—I m'ho preguntes? No val res el presentar-se com un ós o com una marmota? No mereixo un xic d'agraïment?

El domador va mirar-se-la, no comprenent què volia dir ni on anava a parar. Insensible a tota emoció i a tota delicadesa, es figurà que aquella dona es volia fer valdre, en perjudici del calaix. Es figurà que la *niña gorda* agafava pretensions i li va dir:

—Anem a pams. Has tingut èxit. No ho nego; però pensa que no ets sola a donar impuls a la casa. Tenim les feres, tenim el lleopard que, encara que té les seves nafres, les dissimula i sap complir. Tenim el tigre, que té pocs anys, però els porta bé, i aviat serà un tigre; dels dos llops no en parlem... planyem-los, i tenim el tatuat que, si bé no val el que ell es pensa, de totes maneres... és curiós... entretingut... i detallat. Vull dir que si tu tens mèrit (i jo sé els plats que em costa aquest mèrit) tan sols ets part d'aquest conjunt que ha estat l'*espasme* de València, i una part... és sols una roda de l'engranatge d'aquest *tinglado*.

Santiago Rusiñol Obra completa

—No! No m'entens! — digué ella, que tampoc s'enteuia prou bé—. Jo per tu seria capaç del que no pots sospitar. Jo fóra una Margarida.

—Una què?

—Una Gautier. Una Gautier sacrificada. Jo he nascut per a sacrificar-me. Jo aniré per on em portis. Al bé, al mal, allà on sigui. A perdre'm, a salvar-me. On vulguis .

—No tinguis por—féu ell, no entenent-la d'un sol mot—que ja n'anirem seguint de pobles.

—Perquè jo t'estimo—seguí ella, com si en comptes de dir-li a ell, s'ho confessés a ella mateixa—. Jo t'estimo molt, però molt més del que tu et puguis imaginar. Jo menjo per a tu i visc per a tu. Si no fos per a fer-te content, què se m'endónen a mi totes les barraques del món i tots els badocs que em contemplen com una bèstia curiosa?

—M'estimes, ja ho sé, però creu-me que jo també et corresponc—contestà l'estimat, que veia el carro per un camí que no se l'imaginava—el que passa és... que els que som... d'acció, no sabem dir bons mots i... accionem. Jo accionaré casant-me amb tu. Tal com et dic: casant-me amb tu.

—Quan?—li va semblar que aquells llavis li preguntaven, delint-se, i la va aturar.

—No et diré que sigui aquest més ni aquest any ni l'altre... ni el de més enllà... Això ho té de dir la *taquilla*, els bons resultats del negoci; però que tu tens d'ésser meva avui... per demà que... etc., ja pots comptar-hi des d'ara.

—Veritat que sí?—li digué ella amb els ulls plens d'entendriment.

—Tan cert com sóc domador. T'he posat llei. Te n'aniré posant. Si fossis una altra dona, et diria: dormim plegats i per ara no en parlem més. Però a tu se t'ha de voler d'una manera legal... o no vo-

ler-te... A tu se t'ha de voler ben legítima, ben pròpia i ben passada per l'altar.

I el poca-vergonya, afegí:

—Perquè amb tu hi vull tenir família, hi vull tenir fills, descendència, i com que els fills s'han de mantenir, per arribar al manteniment, hem d'arribar a tenir més feres. Tu fes-te càrrec del següent: que cada pantera que entri a casa, vol dir una cosa: vol dir que podrem posar un plat més a taula. M'enténs?

—Que faré tot el que tu vulguis.

—Doncs, per ara, ja que el teu desig és el de sacrificar-te, sacrifica't menjant i bevent, i pensa que cada sopera de sacrifici que mengis, és un quilo de calaixera que portes a la nostra casa, és el ral que paga el badoc i tot el demés són... novelles.

I per arrodonir l'efecte, va afegir:

—Encara que jo no sigui cap Margarit, també en sé de patir esperant el gran dia... que pugui dir: La *niña gorda* és ben teva. T'hi has casat... i és tota teva

I en dir *tota*, la va mirar de dalt a baix com qui mira un immensa propietat. Va agafar-li la mà; fins li va estrènyer, i sense pensar complir el deure, aquell idilli va acabar amb paraula de casament. Que és com solen acabar el trenta per cent dels idillis.

Santiago Rusiñol
Obra completa

XIX

Tothom ja fresc, en ésser el segon dia, tornem a començar que no ha estat res. Netegem les feres, l'olla al foc, escombrem, vestim la *niña* i preparemnos per la lluita quotidiana del nostre pa de cada dia.

Com que tot allò eren feines que havien de durar tot l'any, es van repartir el treball amb el bon ordre que correspon a una fàbrica de *fenómenos*.

Primer es llevava el domador. El lleopard sol ésser matiner i els companys també matinejaven, i si no se'ls donava l'esmorzar, feien uns crits que al desert podien ésser admesos o tolerats, però mai en cap vila *urbana* que tingui unes *ordenances*. Després es llevava la mare pel mateix: pels queviures, però com l'home, en general, no duu tanta pressa, en el menjar, com acostumen portar les bèsties, si les patates bullien menys estona, es menjaven crues, i en paus. Després el tatuat, un xic tardet, perquè la pell fora del llit s'arrugava i es malmetia; amb una obra d'art com aquella, s'hi havia de tenir molta cura. A les

Institut Obra completa

deu la *Noia*, també tardet, per a no perdre forces ni carns, i qui diu això, diu entrades, i, per fi, cap a migdia, queia del llit En Giordano Bruno.

En Giordano Bruno, al moment que havia deixat les entregues, s'havia trobat tan desvalgut o tan desfulletinat, que no sabia on decantar-se. En Giordano Bruno era un home que havia nascut per al seu ofici. Abans de repartir entregues, havia estat uns quants anys sense treballar: jeient; i un cop les havia deixat, es veia clar que el seu pervenir era el de no treballar més. En Bruno era un d'aquells homes tan neutrals que no són carn ni peix. Per tot arreu servia una mica i per tot feia un xic de nosa. Ni era destorb ni era recurs. Ni se'l podia manar ni obeir, i com que a més de pensador lliure, tenia un punt de dignitat que no se li acabava mai, per a no ésser destorb a la casa, el mateix dia ja va veure on hi havia una taverna; sense dir res passà el vestíbul i donà un cop d'ull a la boa com volent dir: "Feliç tú que pots jeure sempre", i com un hipnotitzat se n'anà de cap a la taverna, on havia de matar els anys vinents de la seva vida.

El segon jorn, el mateix que el primer, la gent hi anà entrant com si ho regalessin.

Aquell matí només hi hagué un incident, un detallet, que l'anotem a aquest dietari per a què no hi manqui cap coma. Aquella mona de la porta, la Filomena, va mossegar una noieta de tres anys. Un bocí d'orella. No res. Això, per alguns, fou mal vist, però a alguns altres els va fer riure, i com passa sempre a València, es varen dividir en dos parers. Els blasquistes varen aprovar-ho i els sorianistes en protestaren, i tot va servir per a més honra i profit d'aquella cova o aquell palau dels *fenómenos*.

Els de les altres barraques, i sobretot els que també criaven diferenciacions o estranyeses, es van creure

Santiago Rusiñol Obra completa

obligats a fer una "Lliga de defensa" per a protegir llurs alts interessos, amenaçats, no per la mona, sinó pels pares dels infants que fossin mossegats de mones, i quasi en *massa,* en *núcleo* i en *llaç compacte,* anaren a posar-se a les ordres del domador en comandita, i allò fou un jubileu d'entrants i sortints a la casa.

Dels que anaren allí, a fer visita, parlarem d'alguns per a què es vegin les relacions dels nostres amics i d'alguns altres que serviran a l'entrellat d'aquesta història.

El primer fou un domador especial. Domava puces. Un home modest, sense ínfules. Un benedictí del domar. Aquest màrtir de la seva sang (perquè les mantenia amb la sang), aquest naturalista pacient, que si els anys de perseverança en civilitzar la puça, en fer-la culta i en instruir-la, els hagués esmerçat amb consciència en bé de la pedagogia, hauria estat una Montessori, havia d'anar per les fires a ésser admirat, sí, però a no ésser comprès. Va comprendre molt l'establiment, i sobretot al tatuat, i els digué que en tot i per tot manessin d'ell i de les seves puces.

Després d'ell, hi anà un nanet; un nanet acompanyat del seu pare natural, un pare que li podia ésser germà, pels anys, i avi per la mida; un nanet de cinc pams d'alçada, lluint de tot: bigoti, clenxa, arrugues, durícies, tot el que pugui tenir un altre home de pes neutral, i que amb una veu que venia de lluny per aprop que un se l'escoltés, també va oferir les forces (encara que fossin ben reduïdes) per a defensa de la classe.

Hi anà una pobra dona, amb un nebot, del que es planyia que no tingués un raïm de cames per a poder entrar a ésser *fenómeno* i poder-se guanyar la vida. Va anar-hi, també, un home, amb un desig,

que devia ésser d'hortalissa, perquè tenia el cap com un bròquil. Hi anaren altres malaurats, que per no dir *saldos* humans, els deien *portentos* o *fenómenos*. I, finalment. s'hi deixà caure una tia del domador, que, a més de filla de València, li era tia valenciana; la dona més escardalenca, més crua, més eixuta, més ossada d'aquella terra de xufles; tia terrible i important en la història de la *niña*.

Hi acudí encara molta més gent. Gent de veïnat, orxaters, *churreros*, cacaueters; el de la capsa de neules, el de la rifa de caramels; el del *Pim-pam-pum*; els rifaires i tants d'altres, que no nomenem per no donar-los-hi belligerància, doncs mai s'hauria imaginat que aquella ximple de mona, aquella gran toca-campanes, trenca-nous i mastega-pomes hagués hagut de servir, per mossegar una criatura, de tal lligam d'unió i confraternitat d'interessos.

Resumint: la primera empenta fou d'un èxit portentós. Diners, relacions, visites del milloret del barri, glòria, vi, amor, avinença, bons aliments i apoteosi. Es veia que la *niña gorda* fóra el corn de l'abundància; del seu greix en viurien tots. Si seguia per aquell camí, bé hi podien haver esmerçat un tigre per engreixar-la; perquè comptat i debatut, tots s'hi engreixarien més que ella.

Santiago Rusiñol
Obra completa

XX

La segona setmana s'obrí amb un altre incident que, si bé sense importància, marca amb relleu calligràfic el gènit subtil i primparat de la nostra protagonista.

Una tarda, davant d'un cenacle on tot era gent de ral, tot homes sols i gent de l'horta, el tatuat feia a la *niña* les preguntes de reglament:

—*¿Cuántos años tiene la niña?*

—*Quince y tres meses,* etc.

Feia una calor *tórrida,* que fins la boa, revifada, havia donat la volta dins la capsa de cartró: una calor de selva verge, *meridiana,* diguem tropical.

Els camperols es miraven, amb ulls de pagès en dejú, aquelles carns *apocalíptiques,* tan roentes i vermelloses que semblaven esteses al sol, quan el tatuat, sigui d'esma, sigui descuit, sigui que badava, com que tenia l'habitud en parlar d'ell o de la boa, i en parlar de tots els altres, de dir: "Ja poden to-

Santiago Rusiñol
Obra completa

car-ho", s'equivocà, i en parlar d'ella, també digué: "Ja poden tocar-la".

Què has dit, fillet meu! Què més volem! Encara no senten l'ordre, uns per riure i altres per luxúria, que en tractant-se de camperols no miren gruixos ni miren pesos, els uns a les pantorrilles, els altres al cos i els altres als braços, amb tot i ésser el *local* gran, no quedà lloc per a les mans que van acudir a la crida. No és que li volguessin fer mal, però tots es volien convèncer de què el que veien no era engany; que tanta abundor era veritat. Fins n'hi va haver de més incrèdul, o diguem-ne més analític, que féu un bot a dalt del silló, va entrar el braç pel mig de l'escot i com aquell que es tira a mar, travessant per una vall, en mig de dos turons immensos, cabussà la mà rasposa fins al pla de les costelles.

La *niña gorda* donà un crit de gall que li arrenquen la cua, i en lloc de tornar-s'hi a cops de puny, fent ús de les seves facultats, o bé prendre-s'ho senzillament com un accident del treball (el que haurien fet tantes de magres...), vinga el colapse i bona nit tingui.

El tatuat prou acudí a l'incendi, com un bomber; però així que va sentir-se un cop damunt de l'Arca de Noé, o sigui sota de la clavícula, es recordà que no era un home, sinó una obra meravellosa, i cridà socors als de dins.

Tots hi acudiren, el domador, la mare, la valenciana que feia visita a la porta, i si no hi anaren les feres era per manca d'*albedrío*.

—Noia! Noia! Què té la noia?—cridava la pobra mare en veure-la al silló com una geganta neurastènica.

—No us alarmeu, que no és res — digué el tatuat—. Un *lapsus*, un... exaltament. Total, un... allargament de dits... un xic d'...investigació.

BIBLIOTECA POPULAR SITGES

Santiago Rusiñol Obra completa

—No en ve de mena la noia de *niña gorda*. No, no serveix—plorava la mare—. No serveix!

I dirigint-se al seu home, que en aquell moment entrava, fent tentines amb els peus:

—Ja ho veus al que porta aquest ofici!

—Si han estat les majories les que han abusat—digué el pare—, jo voto amb les majories. El poble sempre té raó.

—El que hem de fer és portar-la al llit—va dir el domador—i refer-la... i veurem què en surt del sumari.

I l'agafaren amb grans treballs, a pes de braços, dos pels peus i sis pel cap, i el més curiós fou que els ofensors, aquells hortolans que s'havien propassat, van ésser els que ajudaren al transport de llur víctima.

Un cop al llit, es van retirar.

La tia valenciana que, com hem dit, era magre, estreta de pit i seca com una mòmia de sant, fou la que la descordà, i en veure aquell munt de carn tan fresca, blanca i abundosa, per contrast, per instint, per gelosia, potser per esperit de cos, per maldat o per tot alhora, féu un gest d'odi i d'enveja que senyalà una rancúnia que havia de portar conseqüències.

La *niña* aviat tornà en si. Aquests esglais de castedat, per grossa que siga la víctima, no passen d'una nit d'estiu. Sempre la dona, si bé ofesa, en serva un agraïment, que vol dir: el qui ataca... estima. Tornà en si, obrí els ulls i, en comptes de preguntar: "On sóc? On m'heu portat? On em trobo?", com s'acostuma a dir en els casos d'esglai, mirà a terra al seu entorn per veure quants morts hi havia. Ella sempre havia llegit que en aquests tràsits d'honor, que hi ha una dama ofesa, a l'ofensor ferit pel galan, li resta tan poc temps de vida que no hi

Santiago Dexeus Obra

és a temps l'extremaunció. Si el seu domador, per exemple, hagués estat un mosqueter, qualsevol dels tres, o un don *Alvaro*, o solament un trist *Armando*, Déu sap el què hauria succeït, però allí només veié dos homes i una renglera de dones que amb tot de xicres a la mà li estaven mullant els polsos.

—Vaja, revifa't, filla meva—digué la mare.

—Ai!—féu ella.

—Cebes...—el pare.

—Ha estat un *lapsus*. Et dic que no ha estat més que un *lapsus*. I a mi no em treureu del *lapsus!*—anava dient el tatuat per convèncer al domador.

—No—digué ella—. Ha estat una mà. Una mà peluda i rasposa que encara me la sento coll avall. Si tu haguessis estat allí—afegí mirant al promès—, n'hauries mort un. No ho dubtis.

—I jo un altre—va sumar el pare.

—El passat, passat... i paciència—va dir el domador, per sortir-ne—. Els que fem del nostre ofici, no ens ha de venir d'una mà, ni de dos dits, ni de cinc ungles. A mi si m'esgarrapa un tigre, un xic d'esparadrap... i som-hi. Total, no et veig ni una ferida.

—La ferida la tinc a l'ànima!—contestà la pobra... ferida—. Si tinc sentiment que es propassin, és més per tu que per mi. Es per la teva dignitat. Es perquè...

—Que no t'hi amoïnis—li digué el domador en sec.

—Que no tinc raó en el que dic?

—Deixa't d'això... de dignitats, i al teu lloc, que la gent s'espera.

—Això em contestes? Així em tractes? Si tu m'estimessis... però, ai!, que no tinc ningú en aquest món!

En veure aquell impediment i en sentir aquelles

Santiago Rusiñol Obra gràfica

subtileses, altra vegada, el domador, l'hauria fet callar a cops de tralla a les costelles; però aguantant-se, com va poder, li digué assossegadament:

—Vaja, dona. No miris tan prim. Tanmateix, no ve d'aquí. No, no es mor per un exabrupte...

I veient la desolació, per la grogor de la cara, que li feien els seus mots, va afegir per endolcir l'aigua:

—Fet i fet, encara no ets meva. Si em volgués emplear a defensar-te... com mereixes, em fa por... que en faria massa.

Però era tard. Ella hi veia clar i, com sempre, va arrencar el plor.

—No m'estimes! Que no m'estimes!

I no la podia treure del no m'estimes.

La mare ho va apedaçar, amanyagant-la i dient-li que posarien botons al xic d'escot de la jaqueta, i tancat el teatre, fora el públic. La tia valenciana pensà que aquests atropells a ella no li passarien, per manca de mans atrevides i atractius naturals per a fer desbocar. El tatuat, comprenent que no hi perdia gran cosa de fer-se-la seva, de franc, li va estrènyer la mà, com dient:

—Et planyo i et comprenc. Sóc artista i els artistes comprenem totes les delicadeses...

I va anar-se'n al mirall per veure si amb les baralles li havien atropellat algun fascicle bíblic. El pare s'havia dormit aprop de la gàbia del lleopard, amb una mà dins dels barrots, i el lleopard com si res. Domador i *niña* van quedar sols, com succeeix en les novelles, en el moment que hi ha d'haver un *dúo*.

Ell, no sabent que més dir, i això que havia parlat ben poc, té un *repente*, un cop de cap: se li apropa i li fa un petó, al coll; al lloc de l'ofensa.

Ella se'l mirà com Ofèlia es mirava el seu domador, i ell, somrient, mateix que una fura, i estre-

nyent el fuet amb la mà, aquest cop pensa, i no ho diu:

—Encara no ets meva... que si ho fossis! No tinc drets amb tu, però en tindré. Es veu que per a domar una dona, grossa o magra, un té de casar-s'hi.

Santiago Rusiñol Obra completa

XXI

Però allò sols va ésser un cap de núvol. Aquests atacs sentimentals no destorbaven el negoci. La gent hi queien com a mosques. Tota la guarnició hi va passar, i els femeters, i els ciutadans i aquestes senyores *snobs* que no volen ésser de províncies, i fins tingueren parròquia.

Encara que sembli impossible, fins les barraques de les fires arriben a tenir parròquia. Hi han certs homes que s'avesen a anar al mateix lloc cada dia. Els hi agrada que els hi diguin a la porta: "Què tal, don Pau?" "Com anem del reuma, don Joan?" Acoblar-se. Tenir ramat. "On ens trobarem, don Francesc?" "A la sala de la *gorda.*" I es troben allí, i s'asseuen, i mentre *relatan* els mèrits que ells ja saben de memòria, parlen de braus, d'expedients, de millorar la pobra Espanya, com si fossin a un Ateneu... i "Bones tardes, don Climent." "Cuidi's, don Joan." "Abrigui's bé.", es citen per a l'endemà, que s'han de trobar al mateix lloc, a la mateixa hora de sempre.

Santiago Ru Obra co

Sí. El vaixell duia vent de popa. No podem dir que guanyaven carretades de moneda en aquell terrer de València, però la calderilla hi anava com a la sucrera les mosques. Allò semblava un monopoli; el trust central dels *fenómenos;* una empresa que donaria dividends de Banc d'Espanya, així que toqués el *reparto*. En el fons, encara que no ho deien, tots s'atribuïen el mèrit. El domador estava convençut que sense la força no es va enlloc. L'atractiu que portava la gent, era el domini, la voluntat, la suggestió que ell tenia tant per a arraulir el bestiar com per a atreure les persones. El tatuat, que era l'enginy, la poesia del seu cos, que atreia els parroquians. El repartidor d'entregues deia que ell portava els bevedors, i com que l'alcoholisme ha anat prenent tanta empenta, potser li sobrava la raó; i anava contant per les tavernes que tot el negoci es devia als cavalls de força matriu que es necessiten acoblar per a ésser tan pare com era ell, i ho atribuïa al vi i a Darwin; la mare a la feminitat de veure una dona a la porta, bescanviant rals per somriures; tots es creien que hi anaven per la seva bona cara, i la única que s'ho podia creure, que era la *gorda,* no es creia res. Ella somniar! Vinga somniar! Ara l'havia donat que, un cop casada amb el seu heroi, anirien per les *maniguas* a caçar-se els lleons ells mateixos. A ella la portarien a dalt d'un elefant, tot rissat, guarnit de flocs de color blau, amb els ullals esmerilats, i voltada de negrets, com els que havia vist en un cromo que deia: *Las mil y una noche*. Les feres vindrien soles, i les hi posaria un collar d'or, i les portaria a un palau que hi hauria al cim d'una muntanya, i allí en voleu de menjars! Allí galls d'indis farcits amb perles, fruites i confitures; capons daurats com postes de sol; allí perdius a parelles; peixos més grossos que la boa fets

Santiago Rusiñol Obra

amb salses meravelloses, i dolços de tots els colors, i fruites de totes menes, i li passaria una cosa: que com més mengés... més magre, i quan ja fos una Gautier pels bons colors i bona salut, li sortirien trenes rosses, que anirien creixent, creixent... fins que serien tan i tan llargues, que arribarien a la barraca.

En aquella barraca, una tarda de les cinc setmanes valencianes va haver de baixar del castell, i qui diu del castell, del *tablado*.

En el moment que nomenava aquells quinze anys, tres mesos i un dia, que oficialment eren eterns, entrà el domador cridant:

—Veniu, que la mestressa es mor. Si no correu, no hi sereu a temps.

—Com? Què?—va xisclar la noia, no sabent on era ni el que era.

—No t'alarmis — digué el domador—; però crec que et quedes sense mare.

—On és? On és?—cridava la filla, corrent d'una banda a l'altra.

—Ja és al quarto. L'hem portada al quarto, i, per cert, que amb l'atabalament l'anava a ficar dins d'una gàbia.

En dir això, la noia, fent caure bancs i tirant mobles, havia arribat on jeia la seva mare. Alguns que havien pagat entrada, la portaren a pes de braços i l'estengueren damunt uns taulons que li servien de llit. Ja no veia a ningú. Ni a la filla. Aquesta udolà un crit tan agut, que el tigre va contestar.

—Un curander—cridà el tatuat—. Qualsevol. Encara que sigui un metge.

I un soldat dels de mitja quota hi va córrer voluntariament.

—I el seu home?—digué el tatuat—. S'ha d'avisar En Giordano. On deu ésser En Bruno?

Santiago Rusiñol Obra completa

—On vols que sigui?—contestà el domador—. A la taverna.

I va córrer cap a la taverna.

En aquell moment entrà la tia valenciana. Es va llançar com una àguila damunt la moribunda, li va fregar els polsos i els ulls, li estrenyé el front, picà els peus, li féu un teixit de rúbriques enigmàtiques damunt del cor, però no la retornà.

Va entrar el domador corrent.

—Que no hi era En Bruno?

—Sí i no. Si no el porten a coll-i-bè, pels seus passos no crec pas que vingui. La mateixa ampolla de vi que li servia per alegrar-se, ara la buida per atordir-se. Això no és un pare ni és res!—digué a la noia—. Això és un bocoi. Això no és un marit ni un *apoyo*...

I per a fer-se entendre millor, féu *apoyar* el cap de la *niña,* que estava agenollada a terra, damunt el seu pit de domador, cosa que ella agraí tan a pler que li omplí l'armilla de llàgrimes.

Llavors, seguit d'un guarda, d'un bomber, de tres policies, dels soldats de mitja quota, i d'un subjecte que per l'aire i perquè no portava uniforme, devia ésser regidor, entrà el metge, també de guàrdia de la Casa de Socors, i com que aquests metges guardians, així que arriben al *suceso,* ja estan avesats a fer feina, es va treure el jaqué a la porta i entrà en mànegues de camisa.

En ésser aprop de la malalta, hi havia un ple a la barraca, que allí no es podia bellugar ni la mateixa malalta.

Alguns hi havien entrat pel crit i reputació que ja tenia aquella casa; els més per tafaneria; els *fenómenos* veïns per compassió i companyerisme, i molts, és trist confessar-ho, per a aprofitar l'ocasió de veure la *gorda* de franc.

Santiago Rusiñol Obra completa

El metge féu *despejar* i posà allò en estat de setge. Un a vigilar la porta; tres a les feres; dos a la boa, i el municipal a fer rotllo, perquè tocant al calaix, encara que estessin distrets, els de la casa no badaven. Va prendre el pols, li mirà els ulls, els llavis, el coll, el pit, els polsos, va fer tot allò que es fa per complir professionalment i, acotant el cap, va dir tot modestament:

—Es morta.

Crits, basques, tot el daltabaix.

—Però si respira...

—Si hi veu!

—Si es mou!

—Respira, però és ben morta. Els hi hauria de dir d'aquí un quart—digué el doctor, mirant l'hora—, i com que d'aquí un quart no hi seré, perquè tinc altres quefers, crec que és just i que és humanitari que els avanci la mala nova. Ha mort del cor. D'angina de pit. Una angina que és de pit. però que éssent de pit és de cor. Aquesta senyora era feble, anèmica, malaltissa. Si per atzar ha tingut fills, li deuen haver nascut raquítics, de mala complexió... esquifits. Era casada?

—Aquí hi ha el seu home—digué el tatuat per En Bruno, que arribava com una llanxa sense rems i sense timó.

—Alcoholisme! Angines de pit! Mares febles! Criatures xiques! Així van disminuint les races!...

I sense dir res més, sortí amb tots aquells acompanyants, investigadors i estadistes...

I la malalta, la pobra, per fer quedar bé al metge, que no n'encertà ni una, al temps predit, torçà el coll, va cloure els ulls i morí d'una mort diguem definitiva.

Santiago Rusiñol
Obra completa

XXII

Havia mort del cor! Quin engany! Una pobra dona que mai s'hauria sospitat que en tingués de cor... en moria!

—Es veu ben bé—va dir el tatuat—que l'home, o la dona, o al revés, són una capsa d'enigmes. D'un bou en surt un cigró, i d'un lilliputenc un ós blanc. D'aquesta dona, que el seu *sino* havia d'ésser reduït com una capsa de pindoles, n'ha sortit una Bastilla, i d'una Bastilla, en total la Revolució Francesa. Es veu que el moviment continu... és... giratori... que tot es retorça i es capgira... *ergo,* el món és una injustícia.

I quedà tan satisfet d'aquest seguit de sentències, que se n'anà dret al mirall a admirar-se d'haver-les dit.

L'enterrament es féu l'endemà a la tarda. Un enterrament mig civil, perquè solament hi va anar un capellà. El que té un establiment, com ells, tan acreditat, no pot fer actes d'ateisme per no allunyar la parròquia. Si se n'hagués pogut cuidar En Bruno

al bo de les facultats, l'hauria portat al fossar d'una manera fraternal. Tres grans francmasons amb el *mandil,* quatre mots ben dits i ben laics en el moment de tancar el *féretro,* i res d'absoltes i altres *bagatelles* pròpies solament de l'obscurantisme; però feia un quant temps que En Bruno com a francmasó dormia i com classe de... allò altre, també. Del beure al llit i del llit al vi, no tenia esma de distreure's ni per les coses més serioses. La viudedat li havia caigut per sorpresa, a traició, el mateix que si l'haguessin fet víduo per mitjà del cloroform. Vivia en un bany d'alcohol, com en conserva, com escabetxat, com una pruna escarxada, com aquells pobres llargandaixos que en fan oli per a curar nafres. I ja va fer prou d'anar al fossar i despedir-se de la companya, sense que caigués pel camí, i dir-li:

—*Alanta,* que no ens veurem més!

Allí la varen entrar en un nínxol dels numerats, perquè la noia volia saber del cert on anar a plorar a la mare i estar segura que les llàgrimes no anirien a cap veïna. I els tres socis se n'entornaren pensant que si era una pèrdua sempre sensible i dolorosa, valia més ella que ells. De dones de bé, mansoies i naturals, n'hi han més que un foc no en cremaria, mentre que el ram de *fenómenos* cada dia escasseja més.

En arribar a la barraca els sortí a rebre a la porta aquella tia valenciana.

—Com està la noia?

—Regular. Ara està un xic més reposada, però no el voleu saber el crit que hi ha hagut. Primer el gran plor, això és natural. Per mansa que fos, la difunta li era mare, i no en parlem més. Després es volia matar, però volia matar-se d'una manera que li havien de portar tot fet. Que li portessin un

Santiago Rusiñol Obra completa

veneno, que li donessin una corda, que l'ajudessin a penjar-se, que la tiressin d'un terrat. Es volia suïcidar, però que un altre fes la feina, i és que aquesta noia és tan dropa, que ni per matar-se faria passos. Ara li ha donat que vol ésser monja.

—Això mai—va saltar En Bruno en sentir aquesta heretgia.

—No tingueu por—digué la tia—. Primera, que no la voldrien. Haurien d'apuntalar el convent. La monja *gorda* encara no s'estila, i després que jo ja la vigilo...

Aquella tia valenciana, no solament vigilava la noia, sinó que ho vigilava tot... Des de l'atac de la morta, entrà allí i ja no se'n mogué. Ella la vestí, un cop morta; ella féu dissabte de tot; ella se n'anà a la cuina i va fer el ranxo de tots plegats, i ella se n'anà a la tauleta i començà a cobrar el ral, i sense que ningú li demanés ni sabés el com ni el què, se la trobaren de mestressa de la casa, d'ells i de les feres.

Hi ha dones, com hi han bòlits, que cauen així: de cop, sense preàmbuls, sense avís, i sense que les esperi ningú. Aquella tia valenciana, que si s'hagués esbrinat potser s'hauria sabut que ni era valenciana ni tia, era una d'aquelles dones que cauen el mateix que les mosques a dins de la sopera, perquè tenen la tapa oberta, i no se'n van més de la casa perquè ningú no es cuida de treure-les.

Aquella tia també era un cas, un altre fenòmen, però fenòmen de magresa. A les mans i a les clavícules, semblava que hi sobraven ossos. El ulls li venien balders a sota les baumes del crani; les orelles eren dues nances; el seu nas un pessic; la boca un nínxol; les dents, blanques i negres, semblaven un piano vell, i com que eren d'os, per això no queien.

Perquè aquella vella... era jova. De quaranta a quaranta dos anys no complerts, però tan complerts d'abassegament de lletgesa, que en representaven vuitanta. En aquell rostre no hi quedava ni una deixa de joventut, ni una guspira de claror, ni un polsim de vida, ni un gra de record. Era una cara de lava damunt d'un cos de pedra tosca. La cara que deuen tenir els que moren cremats per un llamp o que tenen els emmotllats dels morts que es troben a Pompeia.

A aquella dona o aquella tia, segons es va anar sabent, mai cap home no l'havia vist, perquè la dona que passa i no se la mira ningú en el curs de la seva vida, és com si no passés pel món. No hi havia topat mai amb uns ulls que s'aturessin a contemplar-la, ni amb una mà que estrenyés la seva. No es sabia del cert si havia arribat a tenir pares. Era un ésser dels qui abans de néixer refreden el ventre de la mare i la glassen en venir al món. I un cas així que tenia el do de desviar tot amor, figureu-vos la gelosia que li devia niar per dins... Segons se sabia i es va veure, tenia gelosia de tot: gelosia dels que tenien sort, dels que tenien salut; gelosia dels infants que jugaven; gelosia de les bèsties que dormien, dels albats, dels moribunds, del blau del cel i de la llum del sol. No podia sentir un cor, que no desitgés aturar-lo, ni podia veure una ànima, que no volgués condemnar-la. Si hagués quedat sola al món, s'hauria tornat auto-gelosa, i segurament que amb la mà dreta s'hauria esgarrapat l'esquerra. Un cas bonic; vaja, un cas d'estudi, amb la particularitat curiosa: que el que li inspirava més odi, més gelosia i més rancúnia era veure una dona grassa.

Estem segurs que en el moment de descobrir la *niña gorda* i veure aquell món de vida, degué ésser alguna idea diabòlica i verinosa, que li devia passar pel cervell, la que la féu quedar a la barraca.

Santiago Rusiñol
Obra completa

XXIII

Mentrestant la *niña gorda* vinga desvariejar, i més plors i castells en l'aire.

Quan, cap al tard, el seu promès l'anà a veure al seu quarto per dir-li que ja era enterrada... i que resignació... que què hi farem... i tot el que es diu en aquests casos, la trobà com esperitada. En prova d'adoloriment, s'havia desfet els cabells i tret la cotilla, i en aquest estat semblava una bala de cotó que n'haguessin tret els cèrcols, però una bala de cotó fluix.

El domador no es va poder estar de dir-li:

—Em sembla, noia, que t'ho has pres massa a la valenta. Comprenc que quan un té una pena, se la vulgui treure de dins, sigui plorant, sigui... fins mossegant, però la fortalesa de la dona, ha d'ésser d'enllestir la feina; que tot el que s'hi hagi de plorar demà, es plori avui, i tal dia farà un any. La teva mare es pot dir que ha mort dignament. Vull dir de pressa. Què volies més? Se n'ha anat sense crits, sense avalotar. Una mort curta i... fins gloriosa, al

Santiago Rusiñol Obra completa

peu del canó, de la barraca, que és el que li corresponia, que és el que has de fer tu: Dol de rúbrica i ocupar el lloc que et correspon.

—Què vols dir amb el que em correspon?—digué ella mirant-se el promès.

—Fer el teu fet. Fer de *fenómeno* — contestà ell.— Encara vols més? Que no és digne fer de *fenómeno?* Que n'és qui vol? Que en fa qui voldria? No diré que en aquest moment no estiguis tres, quatre hores, fins mig jornal a tornar-te a presentar al públic, però pel camí que has emprès, no es va pas al públic, es va a l'ostracisme.

—Ja el tinc pensat el meu camí.

—Vols dir al convent, eh?

—I si fos així?

—Mira, noia—va dir el domador, volent donar un to serè al diàleg que havia començat—. Primerament, has de pensar que el que dius, són falòrnies, i, després, que no t'hi voldrien. Ni es pot ésser monja amb vint arroves, ni es pot anar amb tant pes al cel, sense descarregar pel camí. La glòria es guanya amb plomes i no amb carn: la carn és pecat. Altrament, ens tens a nosaltres. Tens el teu pare.

—Ai, el meu pare!

—Em tens a mi, que crec que em puc alabar de no haver-te fet mai cap tort...

—No, això no! No me n'has fet cap de tort, però mai, el que se'n diu mai, m'has entès.

—Dali, amb l'entès. Potser no que no t'he entès, però també has de confessar que ets un xic difícil d'entendre.

—Tan senzilla que sóc!

—Potser sí. Però anem al cas: tu que voldries?

—Voldria que comprenguessis que tinc un cor i que no sóc un *bulto,* com us figureu tots plegats. Que vull ésser estimada. Que ho necessito. Que ni

Santiago Rusiñol Obra

dret tinc a plorar aprop vostre! Que només em tracteu per arroves! Que em vull morir, per a amagrir-me!

—Què t'empatolles d'amagrir-te? Que et vols perdre amagrint-te? Que et vols *diluir?* Que vols malmetre't les facultats? Que, per ventura, t'he engreixat, jo?

—Sí tu! Tu! Has estat tu!

—Dona'm la culpa, ara! Veus ací el que sou les dones! Teniu gana, us dónen menjar, us ompliu, i en tenim la culpa! Us fem patir fam, us emmalaltiu, i també en tenim la culpa. A una hiena o a una pantera, un sap com té de tractar-la: llenya i trossos de carn; però a vosaltres, dones, mal llamp!, et juro que no hi ha qui us entengui!

—Tractant-nos a les males, no.

—I tractant-vos a les bones, què? Si anunciés això que dius, que tens un cor i uns grans sentiments, que pagaria ningú entrada per a veure aquests *adminícols?* Si pintéssim un cartell amb una tísica romàntica, que vindrien a veure-la, per ventura? La gent vol salut, greix, abundància. Volen que els atipin per un ral, I tu ets un àpat. Un gran àpat que el públic en surt satisfet. No t'estimés més veure'ls que surten tips que veure'ls sortir badallant? Jo no sóc més que l'hostaler, i éssent tan sols l'hostaler, quan m'estic assegut a la porta i els veig sortir tan magres, tan desnarits i tan poca cosa, i els comparo amb tu, tal com ets, em vénen ganes de cridar-los i dir-los-hi: "Mireu-la bé i alabeu-la, que aquesta serà la meva dona... avui per demà que m'hi casi"; i em sento inflar com una oca.

En tocar aquest punt de casar-se, ja hi varen tornar a ésser: vinguen plors.

—Maleït plorar—digué el domador—; sembles un sac de gemecs. Per què plores, ara, veiam?

Santiago Rusiñol Obra completa

—No m'entens.

—Tornem-hi amb l'entens! Es clar que no, que no t'entenc.

—Sempre seràs un domador. No tens entranyes!

—Ni ganes!

—No tens *pudor!* No tens consciència!

—Perquè em vull casar, amb tu... quan sigui?

—Perquè les coses no es diuen de la manera brutal com tu les dius. Jo voldria... voldria altra cosa. Jo voldria un altre tracte, una altra delicadesa, un altre...

—Ai, ai la mare!—digué el domador, girant l'esquena per anar-se'n—. Si vols plegar, per mi plega i emporta't les eines. Ens passarem de tu... i a l'*avío*...

I tornant a obrir les portes, la mona a lloc, la tia a l'entrada, la boa al llit i les feres com sempre, el tatuat prengué la paraula. I tornem-hi, que no ha estat res.

"Entrin, senyors, que aquí veuran les meravelles del món, exceptuant la *niña gorda* que, per un dol *recién i dolorós,* avui no es podrà presentar."

I timbal i crits, i a dintre.

La *niña gorda* mentrestant començà a fer-se un vestit negre... i com que hi entrava tanta roba, en el quartet on el cusia semblava que estaven guarnint uns funerals de primera classe.

En la imaginació malaltissa d'aquella estranya criatura, tan immensa i tan poca cosa, es començava a covar la idea d'un sacrifici: fer el vot d'anar vestida d'hàbit tots els jorns de la vida. En els "Misteris de París" havia llegit que un comte, perquè havia perdut un cavall al que devia molts favors, no s'havia tret més el dol. El tal comte, més endavant, havia tingut fills adulterins, havia fet matar dues dones, havia enganyat mitja França, però sen-

Santiago Rusiñol Obra completa

se treure's més el dol; i això ho volia fer ella amb l'hàbit. Fora les morts i la mala vida, que això no entrava en els plans, aquella honesta romàntica volia imitar amb tot i per tot a aquell comte del cavall: hàbit i veure-ho tot negre.

La tia a això l'ajudava, per plans diabòlics que es duia, de fer-la renyir amb el seu promès. Havia observat dos o tres fets que tampoc passaven per alt ni al tatuat ni al domador. Havia observat que des del moment que havia deixat d'exhibir-se, havia minvat tant el públic, que quasi no hi entrava ningú. Que el seu greix omplia el calaix, i que si es desinflés... bona nit; i com que aquella valenciana el que volia era treure's de sobre aquells 200 quilos que odiava, a tot el que pogués fer-la amagrir, l'ajudava i secundava.

Un moment, per fi, el domador, no podent més cridà a la *gorda* i amargament va dir-li:

—Noia, tu vols arruïnar-nos. La setmana entrant sortim de València per a anar seguint terres noves. Si tu no et presentes en públic, estem perduts. Ens tornarem pobres. Tu, què penses, fer?

—Sortir, però d'hàbit.

—Això no pot ésser.

—Ho he jurat.

—Et torno a dir que això no pot ésser. Ofendríem i faríem riure, i sàpigues que el nostre establiment és una cosa seriosa i digna. Sense ensenyar un xic de cama i un xic de pit—que no te'n falta—, el nostre espectacle se'n va al pot. I compta també una altra cosa: que amb totes les teves cabòries, quan vulguis, potser hauràs fet tard. Perquè t'has amagrit.

—No és veritat.

—Tu t'has amagrit.

—Jo et dic que no—digué ella amb to que no es podia saber si era de tristor o d'alegria.

Santiago Rusiñol Obra completa

—Això rai; anem a la bàscula—saltà ell— i sortim de dubtes. La bàscula no ment mai! La bàscula és sèria!

La bàscula! Ah, fillets meus, i quin crit, quan ella sentí la bàscula.

—La bàscula! Sempre la bàscula! Sempre tractant-me com una vaca! Sempre a pes! Sempre a carniceres! Jo sóc tan dona com les altres! I més digna que moltes d'altres — cridava aquella pobra noia, ferida en el pes i en els sentiments.

I agafant les barres del llit i apretant-les sense voler, el deixà com un acordió.

Ell va contenir-se i callà, però s'hi hauria fet a garrotades i li hauria clavat la forqueta. La sang li bullia per dins, com un ventrell de locomotora; els punys se li cargolaven, però no volia discutir. Solament digué:

—Per què les dones no tenen d'ésser lleones?

I ho devia dir amb uns ulls tan encesos, un rostre tan pàllid, un nas tan obert i unes dents tan apretades, que la noia degué tenir por... i va concedir el següent:

Que no parlaria més de dur hàbit, que es treuria el dol en el *tablado,* però que en el gec de cantinera hi portaria un crespó negre lligat al braç, com una faixa.

I els darrers mots d'ella varen ésser:

—Mentre no sigui casada, sóc lliure de fer el que vulgui.

I el pensament d'ell, aquest altre:

—Per a domar-la, hauré de casar-m'hi.

Santiago Rusiñol
Obra completa

XXIV

I el pare, aquell Giordano Bruno, què hi deia— dirà el lector — mentre anaven tenint lloc aquestes negociacions? Doncs, el pare tan bo... i anem vivint! Hi han pares que, com ja hem dit, han vingut a aquest món amb una sola aptitud, i morta l'entrega, mort el verí. En Bruno, no repartint, era un vagó avariat prenent el sol en un *andén*, i qui diu el sol, diu el vi, i el seu *andén* era la taverna. La taverna és el darrer asil dels vençuts o mancats d'ofici, i se'n veia tant de vençut, que per a ell ja no hi havia *fenómenos*, ni filles, ni socis, ni fulletins. L'escarxat l'havia ofegat en els seus paisatges-subampolles. La *niña gorda*, sense mare, sense pare (que és com si s'hagués mort), amb un promès que no era tan heroi ni tan promès com ella s'havia cregut i que la tractava amb l'egoisme de marxant de bèsties curioses, es trobà sola, molt sola, perquè a la solitud veritat hi afegia la imaginada. La gent, que tornaven a entrar com a remats de moltons des de què es tornava a exhibir, no li semblaven vivents.

Santiago Rusiñol Obra completa

Els veia com a fantasmes: fantasmes grollers, mal parlats, fantasmes analfabets de la "Lliga del Mal Mot"; tan fantasmes, que si algun d'ells s'hagués propassat, com abans, hauria xisclat, més de por que de vergonya o *pudor*, perquè en la seva fantasia no els hauria pres per homes.

El domador, prou li explicava que el negoci anava tan bé, que amb ajuda de la concurrència aviat podrien tenir lleons. No era pas lleons el que ella volia! Que tindrien barraca nova i se n'anirien de València. Tant se n'hi endonava València com tota la Geografia. Tancada sempre, com vivia, el món, per a ella, eren unes fustes quadrades sota d'un *toldo*. La crisi d'isolament que passava era esfereïdora. Fins menjava ja com un deure: un ofici; els àpats eren fer el jornal; anar a preu fet; les vuit hores.

Un jorn, cap al tard, al vespre, el tatuat, que no li deia mai res, però que estava en observació, la veié tan ensopida i tan moixa, que li va dir:

—Què et passa, si es pot saber?

—Em passa, que no em passa res. Que tinc por de morir d'això: de no passar-me mai res. Aquests quinze anys, tres mesos i dos dies que aniré tenint mentre visqui, m'arriben a fer la impressió de què sóc un rellotge parat. Sempre quinze anys i tres mesos i les mateixes preguntes, no maten de fred i d'angúnia?

—L'ofici s'ho porta—digué ell.

—Però quin ofici tenim?

—Què quin ofici? El de diferents; d'estranyesa, de distinció. Que et penses que és poc, de distingir-se en bé o en mal, en el món? Tots els que tenen monument, és que han arribat a fer el que els altres no han pogut fer; que han anat més enllà del vulgus; que s'han propassat, que han creat coses es-

Santiago Rusiñol Obra completa

tranyes o extraordinàries. Nosaltres no hem fet, però ens han fet. I tant mèrit té, al meu entendre, ésser diferent per A com per B. Tant costa inventar la pòlvora com nàixer amb tres peus i sis orelles. Tot són exageracions. Els savis, els inventors, tu i jo, som éssers sobrenaturals. Aquest és el nostre ofici; ofici de sobrenaturals.

La noia sobrenatural no degué entendre prou bé els conceptes del tatuat, perquè es quedà feta una ensa.

—Ja veig que no m'entens—digué ell.—Però no hi fa res. Es natural que no m'entenguis el que vull dir-te, i això ja és clar, és que hi ha dues menes d'homes: els que fan obres de mèrit i els que són ells l'obra de mèrit. Tu i jo som d'aquests: dels de mèrit. El dia que neix una bellesa o una estranyesa, que tot és u, l'artista ha estat el pare, però la bellesa és el producte... que és el que som tu i jo: productes. I el producte és el que val, i la prova de què valem és que ningú donaria dos cèntims per a anar a veure un home que està creant, i el creat, o sigui nosaltres, paguen un ral per a admirar-nos.

—No m'he cregut mai tenir mèrit d'ésser com sóc —digué ella.

—Doncs, jo sí—va dir ell—. I fins crec que si t'haguessis donat la pena de veure'm, com no te l'has donat, canviaries de pensar.

—No m'ha gradat mai veure el que no dec—replicà ella, tractant d'anar-se'n per acabar aquella conversa, que prenia un caire enigmàtic.

—Es que tu, amb mi, amb perdó sigui dit, sempre has estat equivocada. En mi no veuries un home. Jo sóc un gravat, sóc un aiguafort: i sinó, mira'm.

I, de sobte, es descordà la camisa, baixant-la fins a mig cos.

—No vull que em desconeguis més.

Santiago Rusiñol Obra completa

La *niña gorda,* en veure'l mig nu, no fugí perquè no el veia. Eren tants els esgrafiats i els dibuixos que el tapaven, que la pell semblava més roba que el trajo que s'havia tret. Realment, ell tenia raó: El que es veia, una vegada despullat, no era un home, eren les cobertes. El llibre, o sigui ell, havia d'ésser a sota... i per vergonyosa que fos aquella ampla criatura, veié que podia apropar-s'hi com si s'apropés a un quadro.

Instintivament, s'hi apropà, no sabent bé de què anava, ni el que veia, ni on ho veia. Dreta, davant d'aquell retaule, estava tan desorientada, aquell espectacle, per a ella, era tan nou, tan confús, que, de moment, no sabia on mirar-lo, ni on fullejar-lo, ni on començar a llegir.

El tatuat, veient la sorpresa i admiració que despertava a aquella ànima ingènua i pujant-li la vanitat que l'amarava en veure's nu, com si no es tractés d'ell mateix, començà a explicar-li els seus mèrits:

—Mira'm el pit. Mira i admira amb els teus ulls quatre paisatges de la Bíblia, que reviuen damunt meu com si tornessin a passar. Aquest és Adam; aquesta és Eva, i al mig hi veuràs la serpent, esca de totes les desgràcies que han passat i que passaran a aquesta vall d'*immundicia*. Mira l'Arca damunt del fetge, amb les bèsties de cada mena. Aquests són Sem, Cham i Japhet. Aquí, escrit damunt de la carn, els manaments de Jehovà: "Quedarà destruïda la carn que tingui esperit de vida." Capítol VI, versícol 17, del Gènesi: Vell Testament.

La *niña gorda* que en sa vida, com no eren del fulletí, havia llegit el Gènesi ni cap Testament, ni cap Bíblia, no comprenia els passatges que li explicava el tatuat, però els anava mirant tan vius, tan encarnats i tan colorits, que no sabia ben bé si anava llegint una història o bé una realitat. Fins lla-

Santiago Rusiñol Obra

vors no havia vist més que dibuixos sobre paper, i el paper és una cosa morta, el paper no té sang ni nervis, i allí veia vida, vida viva, i li degué semblar que veia la resurrecció de la carn, perquè tots els personatges naixien d'aquella carn, com si fos el jorn del judici.

Un moment hi hagué, sobretot, de gran emoció per a la ingènua. El tatuat explicava aquell pas miraculós de les aigües del Mar Roig que, com ja hem dit abans, li omplia tot el ventre. Allí, israelites; allí, Moisès; allí, egipcis de tots els colors, formant un garbell de figures... quan, sigui que tingués fred, o que tingués nerviositat, li va agafar un tremolor, i tremolant ell, tremolà el ventre, i faraons, egipcis i israelites varen posar-se en moviment i fou un espectacle únic.

—I tot és damunt de la pell?—digué, la noia, admirada.

—Comprova-ho i ho veuràs—li respongué. I agafant-li la mà dreta, li va posar damunt del cos.

—Es meravellós—féu ella.

—Sí, veritablement és meravellós; i no m'estranya que en restis admirada, perquè el més admirat sóc jo mateix. Em veig, em toco i comprenc que no tinc preu, ni sé el que puc valdre, i en pensar que vindrà un dia que tot això acabarà per perdre's i tornar-se pols, i que no em puc *legar* a cap museu, m'agafa un entristiment que, si per conservar-me intacte, em tingués de dissecar de viu en viu, ho faria.

—I tot el cos és així?—preguntà ella.

—Més n'hi hagués. El que passa és que els altres assumptes són assumptes diguem-ne privats, per a una fadrina com tu.

La fadrina, però, a l'ensems, o bé sigui que es distreia, o embadaliment, o el que fos, no li treia la

Santiago Rusiñol Obra completa

mà de sobre. Era la primera vegada que hi tenia un cos a la mà, i no portava pressa per a deixar-lo. Era l'única vegada que havia sentit el caliu d'una pell, d'una pell d'art, d'una pell d'artista, això sí, però que, sigui com vulgui, era pell, i pell d'home, per més senyals, i s'hi trobava tan a pler, sentint-ne l'escalforeta, que s'hi hauria passat molt temps si un mirar del tatuat no arriba a fer-li comprendre que sota la pell hi havia carn; carn pecadora amb els seus ossos, i si el record d'ésser promesa no li hagués vingut a la memòria.

Retirà la mà de l'Arca, encesa i vermella de galtes com una poma camosa; i la retirà molt a temps, perquè entrà el domador.

En arribar de la taverna, havia preguntat, a la porta, a la tia valenciana:

—On són els de casa?

I la tia, amb aquella santa intenció que no l'abandonava mai:

—Són allí dintre, que em penso que deuen fer el mateix que els micos. Es busquen les puces l'un a l'altre.

El domador, en veure l'escena, d'ell ensenyar-se i ella badar, com altres vegades, de bona gana els hauria fet saltar, per la gàbia, a cops de fuet, però pensant que, fet i fet, ella mirava de franc el que feien pagar per a veure, s'acontentà dient-los-hi:

—Prous dibuixos i prous novelles, i cada u a la seva gàbia.

Santiago Rusiñol
Obra completa

XXV

En sortir d'aquesta escena, el domador va anar rumiant: "Aquesta dona és teva i no ho és. Després que l'has engreixada, diem, amb la suor del teu front, pot venir un altre i amagrir-te-la, i cobrar la renda de la finca. No et convé. Hi perdries diners. Què has de fer, doncs? Al matrimoni! Deixa't d'escrúpols i cabòries. La setmana entrant a l'església. Jo no hi perdré. Ella, qui sap! Doncs, a casar-se, i bona nit tinguin."

Així ho pensà i així de dret anà a dir-ho a ella i al seu pare.

Al pare solament li va dir "que estava decidit i en paus", i un cop dit, girà l'esquena sense esperar contesta. Ja ho sabia, i no en parlem més. Però a la *niña* ja li va dir amb una mica més de retòrica.

Volia casar-se a corre-cuita, per dos motius, tan naturals l'un com l'altre i viceversa. Primerament, per amor (tingué la barra de dir-li), i, segonament, per decència. Mentre vivia la mare, venia a ésser un fielat per al dir de les males llengües, però un cop

Santiago Rusiñol Obra completa

morta, no era prudent que una fadrina anés pel món amb homes tan exaltats com ells. El crèdit d'un establiment és una cosa tan tènue i una noia és tan trencadissa, que volia aturar el què diran. Una barraca és local també tan fi i primparat, que el jorn que al públic li semblés que no vivien *conformes,* els giraria l'esquena; amb això i en *vista* del que havia dit, *urgía* anar al matrimoni abans no arribés el descrèdit.

El pare, en rebre la nova, tenia el vi trist i va plorar. Plorà dos litres de llàgrimes, però trist i tot, i fins sabent que l'altre no se l'escoltava, volia signar capítols, un tant per cent de les entrades i un altre de les sortides, que no es portà a cap per... lògica; i quant a la noia, així que veié que això de casar-se era en serio, no va saber el que es pescava. Volia anar a l'altar, i de valent que volia anar-hi, però temia el camí, temia el dol, temia el promès, temia el quedar-se per merèixer; ho temia tot i ho volia tot. El rebombori que entrà en aquell pobre cervell, no tenia fre ni consol. Anava tan esverada, que al vespre, en comptes del seu quarto, per poc entra en una gàbia, topava amb els mobles, amb la gent, amb la boa, topava arreu. En preguntar-li quants anys tenia, responia que vint arroves, i en preguntar-li per les arroves, que havia nascut a Gràcia. Sí; es volia casar. I de pressa! Que la casessin sota un roure. Un capellà de barba ben blanca. Una gran llosa. Dos guerrers. Un casament que havia vist a la portada d'una història que en deien *Vida druída,* i a córrer boscos enllà amb una llenca de mel plena com una taronja de l'horta.

La tia valenciana de poc que no es mor del trastorn. Els gelos fóren feréstecs, i, no podent-se esbravar, es passà tota la tarda prenent les xufles i cacauets a la mona, a la Filomena, que no estant-hi

Santiago Rusiñol Obra completa

feta, feia uns crits i uns xiscles i uns bots, que talment semblava que la matessin.

Però vingué el moment de calmar-se, i anem per les amonestacions. Res de *druídas,* ni de civil, un entremig curt i prudent que ningú no hi tingués res a dir, amb conformitat als dos *bandos*. Es casarien per l'Església com les persones naturals, i així ho resolgueren i així ho posaren en pràctica. Això sí, varen quedar de casar-se a la matinada, per evitar l'atracció de veure portar a casar una *gorda,* i si els haguessin volgut casar a les fosques, encara millor. El portar una *niña* a l'altar, no s'hi porta així com així; era un pas que volia empenta, i, pensava el domador que, com que el poble és tan rialler, si ella hagués vist que se'n burlaven, era capaç de no donar el "sí" i entornar-se'n a la barraca tan donzella com n'havia sortit.

El casament, doncs, fóra a les cinc, i a les quatre, quan tot just començava a clarejar, varen sortir els convidats que eren: la tia, el tatuat, el pare, dos de la taverna, els dels cacauets, la dels *churros,* dos companys de l'agraciat, dos *fenómenos* veïns, acompanyats de les seves mares... i cap a l'església falten nuvis.

A no ésser que anaven mudats, amb aquells vestits de portar a casar, que no es poden confondre amb cap més, la núvia amb aquell vestit negre i una garba de tarongina; el nuvi amb un trajo perla i una armilla tota ratllada de groc i vermell com un estanc, i els altres amb roba de les festes, talment s'hauria cregut que en comptes d'anar a un pas seriós com és el de prendre estat, anaven a fer una fontada.

Pel carrer, la gent matinera mirava passar aquell seguici, i en veure aquella geganta tan guarnida al mig d'aquells homes, segurament es pensaven que la portaven a mercat. Tots ells anaven morts de son.

Santiago Rusiñol Obra completa

L'ex-repartidor d'entregues, per a no fer tard, o per a no fer vi, no s'havia ficat al llit, i es tingué d'aturar a tres tavernes, per a refer-se i poder anar seguint. El tatuat anava amb el nuvi, parlant de reformes futures. El domador li assegurava que si donava aquell pas ridícul era per al bé de l'establiment. La núvia, com que feia anys que no havia caminat tant, semblava un vaixell malmès i remolcat a netejar *fondos,* i més endarrera la tia, amb la fabricanta de *churros,* i la mare d'un nanet, semblaven les tres Maries, del gremi de les xafarderes. Ni la pell del tatuat respectaven. Ho trinxaven tot. Allò era un safaretx que caminava, trepitjant honres en comptes de pedres.

En entrar al temple, estava fosc i no sabien on anar.

Trobaren un pobre a la porta, al qual preguntaren:

—Escolteu, pobre: faríeu el favor de dir-nos on es casa en aquesta casa?

—No m'hi he casat mai—digué el pobre, tot sorrut i malhumorat.

I anaren seguint altars, com si cerquessin el seu nínxol.

De tots els de la comitiva, el que menys, feia vint anys que no havia estat a missa. Fora d'En Bruno, que no hi anava per "observança de la idea", no és que fossin descreguts, és que no sabien què creure, ni on es creu, ni amb qui s'ha de creure. Per a ells, l'església era un casal que no s'hi va, que s'hi porta, s'hi porta dos cops a la vida: en néixer i en morir, i en paus, i com que del primer pas no se'n recordava cap d'ells, i al segon encara no hi eren... anaven a les palpentes.

Per fi, sortí un sagristà, mort de son, de la sagristia.

Santiago Rusiñol Obra completa

—Són vostès que vénen a casar-se?

—Aquí els hi porto — digué En Bruno—.Consti que jo estic pel civil, però també estic per la llibertat; i com que ells han volgut...

—Entrin, entrin...

I els féu entrar a la sagristia, i un cop dins, el capellà, així que veié que la núvia era aquella catedral, quasi perdé els coneixements. Dubtà de si un monstre així podia ésser casador; de si era legal de beneir-la com beneïa als altres; si era de dogma l'acoblar-los; si havia de venir llicència de Roma o de Terra Santa; si els podia despatxar amb el mateix llatí dels altres; si tenia poder per a unir-los; però va pensar que les intencions quan són bones, sempre són bones, i els va demanar els papers.

Papers has dit, eh? Prou, prou! No en portava ningú de papers.

—Tindrà la fe de solter?—digué el capellà.

—I ca!, no en gasto de documents...—li contestà el domador.

—Ni nosaltres tampoc.

—Ni ningú.

—La fe de baptisme?

—Qui en parla! Qui parla de fes de baptisme!

—Però, on va néixer la núvia?

—Vostè mateix. Això rai!

—I el nuvi?

—No miri prim.

—I la partida de casament del pare, tampoc la tenen?

—Tinc més jo que la partida. Tinc paraula! Tinc conviccions! — digué el pare, apuntalant-se—. Sóc vidu, i per a ésser vidu, em penso que he estat casat.

—I qui són els testimonis?

—Tots.

Santiago Rusiñol Obra completa

—Bé, però...

—Li diem que tots — varen respondre tots alhora.

—I també sense documents?

—A nosaltres no ens hi vingui amb papers. No hi creiem!—contestà el tatuat—. Ens repugnen els paperots.

—Bé, però jo hi he de creure—féu el sacerdot, esverat.

—Per això veig que no ens entendríem.

—Però de què fan, vostès?

—De *fenómenos*.

En sentir això de *fenómenos*, el capellà va perdre els textos. Va veure un cas de conciència: que si per cas no els beneïa, es casarien desbeneïts, i fóra una gran pèrdua per a l'Església i per a les creences, i que si no els casava a crema-dent, els hauria de casar més aviat o més tard, carregats de pecat mortal, i els va dir:

—Procurin trobar-los; portin-los quan puguin o quan vulguin... i ara, a casar-se.

Ja a l'altar, els féu donar les mans; ell posà un anell a ella, com una argolla de tovalló, i "Em vols? Sí. Em vols tu? També", es varen trobar casats per tots els anys de la seva vida.

En sortir, el mateix curs, els carrers s'havien omplert de minyones i cuineres que anaven de compra a la plaça, i ah, fillets meus, quin brogit! Si s'hagués escapat un lloro, no hi hauria hagut tan daltabaix com en veure la *niña gorda* en llibertat per aquells carrers.

—Espai! Espai! La *cheganta* espanyola! Espai!...

—*Veges* tu, que no et *mossegue*.

—Que no et *chafe* has de tenir compte.

—*Ché, chiquet*. Què fa la *perrera?*

—El carro de mobles, voldràs dir.

Santiago Rusiñol Obra completa

Totes hi deien la seva, i el pitjor de l'enrenou és que elles anaven seguint, i el pare renegant, i el domador treient espurnes, fins que en arribant a la barraca, aprofitant l'ocasió de veure tant de públic acoblat, el tatuat, que mai badava, es posà a la porta a cridar amb totes les seves forces:

—Ja que han vingut, vagin entrant. Veuran la *gorda* de núvia, i això de veure un *fenómeno* eixint de la sagristia, potser no ho podran veure més. Ara és donzella, i qui sap si d'aquí un quart, d'aquí una hora, la flor de taronger nupcial, collida directament en aquesta horta valenciana, se n'anirà Túria avall. Aneu a saber el que passa en un quart en aquesta vida! Quinze anys, tres mesos i dos dies, i ja és casada. I ja és ben casada, quan n'hi han tantes que han d'esperar la setmana dels tres dijous! Vagin entrant, que avui fa el ple. Las *niñas gordas,* com les llunes, el dia que es casen s'eclipsen!

I el ral féu d'aturador. El que no haurien aconseguit vint municipals de gala, que era aturar la multitud, ho aconseguia aquell ralet d'entrada: el que prova, una vegada més, que el que atura més són els diners.

Alguns entraren (dos o tres duros), però el poble, el veritable poble, es quedà en aquella tanca; a l'*alambrada* de la mona i de la tia valenciana.

Al migdia tancaren, i vinga el dinar: un dinar de noces, digne dels nuvis que el donaven.

Allò no fou donar menjar a *fenómenos* ni a bestioles. Quina paella! Quins plats de carn i quina rierada de vi! En Giordano, d'aquella feta, va quedar embriac en actiu, per sempre més, *amén!* La *niña gorda* va omplir-se fins que la pell no va donar més. La tia valenciana va abassegar fel per a la vida; i els altres quedaren embotits com galls de Nadal. Allò fou un apoteosi.

Santiago Rusiñol Obra completa

Fins brindis hi van haver: un brindis íntim que adreçà el domador a la seva dona:

—Brindo per tu, perquè ja ets meva.

I el to amb què va dir: "Ja ets meva", no se sap si era d'alegria o d'amenaça, o de les dues coses.

Santiago Rusiñol
Obra completa

XXVI

Després d'això, la lluna de mel: una lluna de mel de la *Niña,* que no és cosa menyspreable; una lluna misteriosa plena de boires de nit.

Ja sap tothom, que els elefants, amaguen els seus amors en l'espessor dels boscatges. I en dir això dels elefants no és que volguem fer comparacions ni ofendre a la *niña* casada, ni perdre el respecte al seu espòs. El que sí volem apuntar, d'una manera zoològica, és que com més grossa és la bèstia, i qui diu la bèstia diu la persona, més cautelós és l'idilli i més misteriós el que passa en aquests moments atractius: en aquest pas solemnial de la mare Naturalesa.

Un gat, fins un ocell, a l'època d'enamorar-se, fan uns crits i uns cants i uns miols que sembla que vulguin fer públics els seus apassionaments, mentre que un bou, un lleó o un camell es passen llurs penes i no les criden, ni les bescanten. La *niña gorda,* un cop casada, sapigué amagar les passions sense ferles avinents. Ni va cantar, ni va riure, ni va esvalotar la barraca. Estava embabiecada. Estava com es-

Santiago Rusiñol Obra completa

perant una estranya anunciació. Mirava el llit nupcial, i diem el llit per no dir els taulons, com si llegís el primer full d'un llibre misteriós que havia d'anar llegint sense entendre'n bé la lletra.

Es veritat que per a saber el seu estat espiritual s'hauria de fer aquesta pregunta: "S'havia casat ben enamorada?"..., pregunta de tan mal respondre, que en aquest cas, com en tants d'altres, sempre més restarà un enigma. Ella portava per atavisme un esperit casolà que li venia de la mare, però al mateix temps al magí hi portava totes les entregues que no havia repartit el pare, que no deixava d'ésser una herència paternal un xic desballestadora... així, que la tal lluna pujava coberta amb set vels; vels de noia de sa casa; vels de verge desenfrenada; vels de virtut; vels de bogeria; vels de tenir un piset de modista, però, al cim d'un castell feudal; vels d'esclava i vels de Walkyria.

En canvi, a ell, baixant de l'altar, se li veié un domini que no tenia abans de pujar-hi. El crit que feia amb les feres, tot seguit el va esmerçar amb ella. Així com abans li deia, per exemple: "Noia, vols menjar?", ara, era: "Et mano que mengis". El brindis s'anava aclarint. "Brindo per tu, perquè ja ets meva", havia dit: "Brindo per tu, perquè ara ja no te m'escapes. Abans t'engreixaves per gust. Ara t'engreixo per gust meu. La teva carn jo l'administro".

Es veia que al tal domador no li agradava la seva dona (i què havia d'agradar!), però que estava vanitós que aquell *portento* fos seu. Així com n'hi ha que s'alaben de tenir el millor cavall o el millor cotxe o la millor torre, ell se sentia orgullós de tenir la dona més grassa de tota la cristiandat. Aquella *gorda* per a ell, venia a ésser com un paper de renda, un immens paper d'Estat per a anar tallant el cupó,

Santiago Rusiñol Obra

sense tocar per a res la finca; una gran propietat per a conrear mentre fos jove i deixar-la a rabassa morta així que se li tornés vella.

I que li anés amb llàgrimes, ara! Que li espliqués contes i novelles, que ja li sabria respondre! O ell no era domador, o, redéu! que la posaria a rotllo.

No. De moment, la lluna de mel havia d'ésser darrera els núvols o a l'altra tallada de món, perquè, per més que l'esperava no es presentava a l'horitzó. A no ésser per les amenaces psicològiques de tempesta, en aquells cors lligats pel sant Nus, no s'hi hauria vist cap diferència. Era una aclimatació dels que ja estaven aclimatats. Podia ésser que la processó anés per dins del cor d'ella; però el que és ell no havia fet un pas per apropar-se a uns llavis que amb delit l'esperaven, i tant seguia tot com abans, que si haguessin preguntat al lleopard o a la mona si havien vist algun canvi, és clar que no haurien respost, però haurien senyalat que no, arrufant el morro.

Per als que no passava per alt aquest empantanegament, era als ulls del tatuat i de la tia valenciana. El tatuat es deia per a *si*, que aquell *bruto* del domador no podria fer contenta a una dona de tantes lliures, ni comprendre un cor com aquell, tan tendre i tan enclotat dins una funda carnal, i en dir contenta, volia dir que no era digne d'administrar a un ésser cabdal, o sigui un *fenómeno*... i la tia valenciana, gelosa d'ella, gelosa del capellà i de l'escolà que els va casar, fruïa d'endevinar el que estava endevinant i esperava una ocasió per a fer-los tan malhaurats com volien les seves ungles.

A tot això, com que València ja havia estat espremuda, se n'anaren a Alacant. Barraca, feres, tatuat, tia valenciana, pare i nuvis, canviaren de ciutat, però si bé Alacant és bellíssim, per a aquella pobre *niña*, com en canviar-la de poble, al transportar-li el seu

Santiago Rusiñol Obra Cultural
cos també s'hi portava l'esperit, venia a ésser com un malalt que el canvien de llit però no li curen la malaltia.

La *niña gorda*, després d'un mes de la tal lluna de mel, havia vist desfilar un seguici de cares noves; anava tenint sempre aquells quinze anys; havia sentit mil vegades més l'explicació del seu pes, dels seus mèrits i de les seves carns, però les terres que seguia anaven seguint a les fosques. Continuava creient que tenia un home per marit perquè li havia sentit donar el "sí", però més que marit era un amo que l'havia comprada a preu fet. Seguia en el desert d'abans. Ni una expansió, ni un bes, ni un d'aquells mots plens de tendresa que havia llegit en les novelles. El seu llit, com abans, només servia per aixecar castells fantasiosos, però els d'ara eren arruïnats i sense una eura per a abrigar-los. Ni el seu home era un cavaller com eren als fulletins, ni era un home: era el domador que per a tenir-la més l'havia passat per l'església.

Per què no podia voler-la? Per què una barrera de carn els havia de separar tant? Per què no havia de prescindir del volum que la diferenciava i mirar-se-la enamorada? I si era només la greixor el que li portava avorriment, perquè la volia engreixar més i més i cada dia més? No demostrava això que era cert el que diuen les novelles, que totes les heroïnes, per a ésser volgudes dels homes, han d'estar magres com un vimet? No hi pot haver una plenitut en les dones com hi és en els arbres que més s'admiren com més creixen?

Ella, ai, prou ho veia clar, que si volia ésser estimada tenia d'amagrir-se. Que sols les magres són les triades al jardí de l'amor. Però, si tenia tanta gana! Si li era tan necessari l'atipar-se en veient menjar! Si és tan fantasiós un bon àpat! Maleïda

Santiago Rusiñol Obra completa

carn temptadora i maleït esperit somniador! Li sobrava una cosa o altra. Escoltant el cor i el cervell, quan un li dictava un berenar, la'ltre li deia una poesia, i en aquesta lluita histèrica no sabia on decantar-se.

Trista o no trista, naturalment, es decantava per l'urgent, i el més urgent era menjar, i plorava després d'haver dinat, però dinava abans de plorar. Esperava un mot del seu home, i com que no el rebia, menjava. Esperava un bes que no arribava, i s'omplia els llavis de vianda. Aquella lluna era ben clara. Era menjar, menjar sempre, però no mel, sinó grans plats de sopes...

Però si menjava, no dormia. Tan arriba la *planeta* a tirar la dona al llit i no trobar amor, que la son en fuig i no torna més. La son la porta una fada, que clou suaument les parpelles dels que no la veuen venir i desperta als que volen veure-la. La son fuig dels malaurats i els malaurats que no dormen voldrien morir-se per haver-la.

La *niña,* de tant esperar, començà a no dormir, i com que això passava de nits, ningú no la veia no dormir.

Però el negoci anava tan bé, que això hauria estat un detall, i qui es preocupava d'aquest detall en aquella santa casa! El marit i el comanditari badaven tant que no els semblava que la noia s'engreixés, sinó que s'anava inflant, i que arribaria un moment que tindrien d'engrandir aquell palau de *fenómenos,* i tant anaven errats aquella bona gent, que si l'haguessin pesada haurien vist que al cap d'un mes de plena lluna de mel, havia perdut quinze quilos, mig quilo de lluna per dia.

Santiago Rusiñol
Obra completa

XXVII

Fos el que fos, el pràctic és que la raó social del tatuat, domador i *fenómenos* arribà a un floriment que no podia sospitar-se.

No direm el *dividendo* que es repartiren als primers mesos, perquè el llegidor no ens creuria. Allò talment venia a ésser el miracle dels pans i els peixos.

Amb el producte dels guanys, pagaren alguns endarreriments a aquells acreedors que de totes passades volien cobrar. Tanta era la prosperitat, que el domador, per a què l'ajudés en el tractament de les feres, posà un mosso de quadra; un mosso que entrava a les gàbies, sense que el bestiar en fes esment, perquè com que no era el que domava no li donaven belligerància. La tia valenciana, un escarràs, una noieta per a escombrar i per a fer-li costat. El tatuat es comprà una *boquilla* d'escuma amb quatre cavalls de carrera desbocats damunt l'escuma, el domador un trajo de *zuavo,* també inspirat d'una pipa. En Giordano Bruno, com sempre, una miqueta més

de beguda; i a la *niña* li varen fer un vestit de *Mil y una noches* amb cinc collars de pedres fines a cinc cèntims la pedra fina. Encara no es varen veure rics, no tingueren aturador. Allò semblava un hostal de més *noches* que aquelles mil. Exceptuant la protagonista, tothom vivia com unes pasqües.

La tia valenciana, amb aquell tresor de bondat que li havia concedit el dimoni, o sigui En Barrufet, preguntava tot sovint a la núvia:

—Encara no anem pel bressol? Encara així... empantanegats?

Al que ella se n'anava sense tornar resposta, resignada com una santa.

Perquè des de que no dormia i tenia més hores blanques per a fer anar la imaginació, havia somniat un estat nou. Ja que era víctima, a ésser màrtir... resignada. La resignació era un nou mèrit que volia mostrar als ulls del seu marit. Havia llegit molt sovint que les pobres resignades havien arribat a heroïnes i ella volia ésser del gremi. Des d'aquell moment ja la podien fer patir; com més patiria, més mèrits. Que li tiressin indirectes, que inventessin maldats d'ella, que la tinguessin abandonada, que l'arribessin a amenaçar i a pegar, i fins a ferir, ella rebria tota injúria amb el somriure del martiri... i això li donà una força que arribà a fer perdre els comptes al mateix domador de feres.

Així estàvem, quan un jorn, el tal domador arribà que li flamejaven els ulls. Havia trobat un vell company que tenia un lleó per a vendre. Un lleó, cavallers, un lleó. El rei del desert. L'amo. El cabdill. L'animal de més empenta per al lluïment d'una barraca. La bèstia de gàbia més noble, més serena i més expansiva des de què hi ha bestiar a la terra. No hi havia més remei: tenien de fer un esforç i comprar-lo, fos el que fos i costés el que costés.

Santiago Rusiñol Obra completa

—Un domador sense un lleonet—explicà a la comandita—per modest i de poques ungles que sigui l'animaló, no podia dir-se domador. Les altres feres comparades amb el lleó, són... la torna. Són bèsties per a dissecar. Pells que semblen esperar anar a parar als peus d'un llit, mentre que el rei de les *selvas*, amb *selva* o amb gàbia, sempre és monarca.

El consell, diem-ne de família, després d'haver *deliberat*, acordà anar-lo a veure. Per veure'l no hi perdien res, i si el lleó era conforme i era barat i era domèstic, farien un extraordinari i se'l posarien a casa.

Varen eixir, doncs, el tatuat, En Bruno i el domador, i se n'anaren a un tancat on tenien la fera prèviament engabiada.

Sortí a rebre'ls el venedor. Un home vell, amb els cabells llargs, tot ell brodat de cosits, que els digué que era l'amo del subjecte, o sigui el lleó, i abans d'ensenyar-lo als tres socis, els hi volgué explicar, per detalls, les grans condicions i mèrits de la *fieraza*.

—El lleonàs que veuran, me'l venc per necessitat. Com poden notar, jo sóc vell, i quan un té anys, el tractar amb feres sempre és un xic desagradable. M'ha costat tantes suors de pujar, i m'ha arribat a mossegar tant, però, tant i tan sovint, que he arribat a estimar-lo, i encara que els sembli impossible, quasi el tinc com de família. L'animal és bo, és callat, és noble, però té el seu gènit. Les seves coses, com qui més qui menys tenim tots. Ell salta, ell puja a una bota, ell fa tot el que ha de fer una fera de l'alta escola, que sàpigui l'obligació. Solament té un mal, que no li nego, li agrada dormir tant com pot. Ara mateix el veureu que sembla que hagi pres morfina i és que dorm; dorm com un infant, i quan es desperta, això sí, no té miraments

per la roba ni miraments que l'aguantin; li planta urpada a l'armilla i al de sota l'armilla. Quan jo em ficava a la gàbia, que ara no puc per culpa dels anys i certes desavinences que tinguérem una tarda davant del respectable públic, no guanyava prou per als sastres, el que prova que té feresa, com l'ha de tenir tot lleó que tingui dignitat de cos. Però, fora d'això, és del més manso que hagi sortit del desert. Si se'l queden, l'estimaran, perquè és bèstia que es fa estimar... i jo me'n desprenc, ai de mi! (digué mig plorant), no ho vulguin saber per què... històries... tragèdies, *hecatombes*, etc., etc.

—Vaja. Està bé. Vinga el subjecte—digué el domador, que estava a punt de perdre la paciència.

Entraren al fons d'un solar, i allí en una gàbia hi havia el lleó.

Realment dormia. Dormia tan fort, que amb tot i cridar-lo, no es dignà ni moure la cara.

El domador, en classe de pèrit, l'inspeccionà per detalls.

El primer que va notar és que, realment, era un lleó. Quant a això no l'enganyaven. El rei de les Abisínies no es pot confondre amb cap més bèstia. Després veié que era tan vell, que podria recordar l'Arca. Els queixals se li aguantaven per tradició d'estar a la boca; les ungles eren cerca-pous, i estava tan atropellat que feia molt bé de dormir: mentre dormia no es desfeia. El venerable quasi estava en estat de m'arno o no m'arno. Ja quasi feia olor de càmfora però li quedava la *melena*, el prestigi, la majestat. Un lleó mancat de salut sempre serà més respectable que un ase en plenes facultats, i per això la dita diu que de burro i de senyor se n'ha de venir de... etc., etc.

—Aquí el tenen—digué el seu amo.

—Aquí el tenim—va dir el domador—; ja el veig;

Santiago Rusiñol Obra completa

però, per fer-me'n càrrec, no el podria veure'l despert, encara que fos molestar-lo?

—Se'l pot molestar. Ho provarem. Però té un defecte...

—Un altre?

—Però petit. Que encara no es veu despert, no hi ha qui li tregui la gana. Ho hem provat tot! Però tot!

—Ja haveu provat d'atipar-lo?

—No, això no; però seria inútil.

—Però si sembla mig morta, aquesta pobre bestiola—va dir el tatuat, desprestigiant-lo.

—Mig morta, eh? Entrem-hi a la gàbia i me'n sabreu dir alguna cosa.

—Que té molts anys, vaja!—Digué En Bruno.

—De jove no ho és. Ja us ho he dit—li saltà el venedor—. Però siguem equitatius. Que no val res la experiència? Que el voldrien de bolquers? Una fera així a la gàbia, sap el que es fa i el que esgarrapa. Ho sé molt bé per experiència.

—Tractem-ne—digué el domador—; i vell o no vell, quant en demaneu?

—Si tingués diners i no fossin els desenganys, em valdria vint mil pessetes. Ara, per a vós, en val deu mil.

En sentir deu mil hi hagué un crit. El domador, En Bruno, el tatuat, tant van avalotar que van despertar el lleó i aquest se'ls mirà amb uns ulls tan tristos, tan morts i entelats, que semblaven de celuloide.

—Sis mil tampoc estaria bé?

Va seguir el crit i les protestes i el lleonàs tornà a dormir-se.

—Tres mil?

A tres mil callaren. El domador li va dir que a tres mil deliberarien.

Santiago Rusiñol Obra completa

—Demà us tornarem la resposta.

—Conforme—va dir el venedor—. Fins demà.

—A la mateixa hora d'avui.

I després d'aquella visita se n'anaren a la barraca, discutiren, passaren balanç. I En Bruno i el tatuat que no, i el domador i la tia que sí, acordaren oferir-ne dos mil pessetes al comptat; i per aquest preu miserable, entrà al temple dels fenòmens el lleó o el rei de les selves.

Santiago Rusiñol
Obra completa

XXVIII

El primer mes de tenir-lo, si el domador i En Giordano no haguessin estat distrets en canviar el darrer de taverna, i el primer en instal·lar el nou hoste, en canviar-lo de gàbia, en amansir-lo i en engreixar-lo, en treure-li la son dels ulls, les mosques de les orelles i les paparres de la pell i en ensenyar-li algun número que el desenganyat lleó el feia per no dissentir... haurien pogut observar que la romàntica *gorda* havia perdut una altra arrova, i que pel camí que seguia n'aniria perdent moltes més.

La *niña* estava convençuda de què aquell menyspreu del seu marit li venia de la grossària i es volia amagrir fos com fos. De vegades, quan no la veien, fent un esforç i un gran sacrifici llançava el menjar a les gàbies. Aquesta vegada era ella la que s'havia posat a règim. Volia arribar a estar tan magre com aquelles heroïnes que havia vist a les novelles, i a aquest desig, hi ajudava, amb tota la bona intenció, aquella tia valenciana.

La tal tia, sigui per instint o per aquell tant de

maldat que fa estona que coneixem, havia comprès que la *niña*, el dia que no fos *gorda*, no valdria tres pessetes als ulls del domador. I per gelosia que li tenia, li anava aclarint tant el menjar, que aviat el brou va ésser aigua bruta, la carn tendrum i el demés falòrnies.

A més d'això i del no dormir, l'ajudaven a l'aflaquiment unes manies de salut que començaren a obsessionar-la. Aquella torre, aquell munt de carn, aquella immensitat de greix, començà a imaginar-se que patia del pulmó. No tossia i es creia tossir i de tant rascar-se el coll acabava per tenir tos i la tos la feia tossir. De vegades, quan no la veien, es mirava a l'espill, i aquelles galtes vermelles com dues magranes madures, les veia grogues, i tant les hi veia, que acabava per engroguir-se. Obria els pulmons per respirar i respirava tan bé que es quedava sense respir, i en veure que no respirava, tenia una por d'ofegar-se, que obria la boca ofegant-se.

Tant greu es creia, que un dia demanava amb els ulls plorosos que la veiés un metge. I la riallada que feren el pare i el marit i la tia es sentí per tot el poble. Ella un metge! Ella estar malalta! Com pot ésser que s'emmalaltissin aquells dos cents quilos de pes? Que no els parlés mai més d'estar malalta, perquè es posaria en ridícul. Tothom la prendria per ximple, i una *niña gorda* ximple, ningú no pagaria per veure-la!

No la planyien! Ningú la planyia! Veia molt bé que els seus mals no serien compresos mai! I com que havia determinat ésser una sacrificada, s'acontentava de sospirar i vinga anar sospirant.

Tants en féu de sospirs i tant se li enfonsaren els ulls dintre la cova del front, que el tatuat, que no es distrèia ni amb el lleó nou ni amb el vell, ni amb la teneduria de llibres, la cridà i li va dir:

Santiago Rusiñol Obra complet

—Veiam, què tens? Esplaia't amb mi, que sóc home que sap comprendre totes les delicadeses.

—No tinc res i molt—digué ella amb una d'aquelles mirades que es perden en la vaguetat.

—Però, què tens? Explica't.

—Seria inútil. Les que som com jo ens moriríem sense que ningú se n'adonés.

—Me n'adonaria jo, que sé el que vals, que sé els teus mèrits positius, tant els exteriors com els íntims. Aquí (ja saps per qui parlo) estem voltats d'inferiors, que no saben apreciar-nos; però jo et sé a tu i tu em saps a mi i això és una garantia. Ens comprenem però hem de callar. Tu ets romàntica de part del cor i jo de la pell, que és el mateix. Tu te'l tanques i jo el trec fora. Vull dir-te que si tens una pena, conta-m'ho amb tota confiança, que trobaràs qui t'entengui.

—Com voleu que us digui el que tinc, si jo mateixa no ho sé—digué ella fent un sospir de caldera a quaranta atmòsferes.

—Jo sí que ho sé. I és ben clar. Tots els mals que tu pateixes no vénen de tu directament, sinó del teu domador. Tu estàs greu d'un casament que no és el que et corresponia. Tu necessitaves un home o un mascle, per parlar amb ordre, que estimés les teves prendes, tant les les físiques com les morals. I t'has trobat (i no vull ofendre) amb un incult que et barataria amb una lleona de quatre anys.

—Això és veritat—va sospirar ella.

—Tanta veritat com la llum—digué ell—. Que no comprens que el que com jo ha viscut tants anys amb salvatges, sap d'on coixeja el salvatge?, i el que ha estat calligraf, sap les fineses dels cors com si n'hagués tingut botiga? Tu... és a mi que em necessitaves.

—I per què a vós?—respongué sorpresa.

Santiago Rusiñol Obra completa

—Perquè jo t'hauria cuidat i tractat com es mereix una dona del teu calibre. Jo sóc artista per fora i per dins, i els que som artistes tenim un tracte més suau i més enèrgic a l'ensems. Sabem que una dona és una arpa o un cornetí o un oboè (n'hi ha una gran varietat) que s'ha de sapiguer tocar... Si tu no ets un violoncello, tens l'ànima de violoncello.

—No sé el que sóc—digué ella mirant al lluny, com si es despedís—. El que sé és que no viuré gaire. No em creu ningú, però jo estic molt mala.

—I en què et fundes, veiam?

—En res i en tot! Que estic perduda, que ho pressento! I no és la mort el que m'espanta, sinó l'acompanyament. Jo voldria, com tantes altres que han mort del meu mal, voldria morir voltada de flors, un matí del mes de maig... I em moriré... no ho sé on moriré, però deurà ésser en un poble eixut, voltada de gent sense entranyes, i en lloc d'enterrar-me en un fossar tot blanc, com jo he somniat, em tiraran en un camp, com un gos o com una pantera.

—Això et juro que no serà, mentre jo, el tatuat, l'artista, sigui soci de la barraca! Primerament, perquè no és cert que estiguis malalta com et penses, i després, pel que represento. Tu i jo hem de viure molts anys l'un per a l'altre. Tu ets casada, ja ho sé, però... i què?

—Com i què?

—Que els casaments no són tan eterns com diuen els que han inventat el sistema. Que hi pot haver indult, fugida; que sempre hi ha una porta oberta... El teu home, no és el teu home. Es el teu amo i domador, i jo per tu... si per fugida, sigui amb corda, sigui amb ingeni, t'escapessis d'aquesta gàbia, seria... qui sap què seria!, seria un beneit enamorat, un esclau, un anyell, una boa. No sé què dian-

Santiago Rusiñol Obra completa

tre m'has donat! N'he vistes de tots colors de dones; de totes les races; però com tu, tan... tan al meu gust, no n'he vist cap ni en les planes, ni en els boscos ni en els deserts, ni en cap dels molts hemisferis on m'ha portat la meva pell. Que ets grassa amb exageració, això és tan clar com la llum del sol; salta a la vista, i no en parlem més. Però si a hom li agrada una dona, qui mira quilos, ni *peros*, ni qui s'entreté en prendre mides? Ves a saber si és l'abundància el que m'ha ferit abundantment? El que jo sé és que et voldria, i que et voldria per a mi tot sol. I en veure que no solament no ets meva, sinó... ni d'ell ni de ningú, i que una fruita formosíssima, una síndria majestuosa com ets tu, fins té de perdre el do de maternitat, ho trobo tan tonto i tan beneit, que a no ésser que no em perteneixo, cremaria la barraca i que tot se n'anés al diable.

—Recorda't que sóc casada — contestà ella al seu discurs.

—Però ets casada amb un home que el dia que el contrariïs et pegarà.

—I què?

—Com i què?

—Que hi ha res més bell que ésser màrtir?—digué ella, mirant el *toldo*.

—Això ja és massa—li contestà ell.

—Que hi ha res més bell que morir tísica, quan es mor amb abnegació?

—Filla meva, et veig pel camí que porta a la beneiteria. A aquest pas no ens entendríem. Jo ja no sé on sóc.

—Doncs, jo sí. Jo vaig de dret al sacrifici, i del sacrifici a la mort.

—On vas tu és a la bogeria.

—Hi aniria amb gust; però, ai!, no hi ha por. Estic serena. Estic més serena que no ho havia es-

Santiago Rusiñol Obra

tat mai. Algun dia seré estimada. Serà tard, però, seré estimada.

—L'únic que et dic—va dir el tatuat, veient que se li desviava per viaranys desconeguts—, és que amb mi, màrtir o no màrtir, hi podràs comptar a tot hora. Que si mai el penediment et tira... allà on jo no voldria, tindràs els meus braços sempre oberts. I que per a tu donaria la pell, i ja saps que oferir la pell no és oferir qualsevol futesa!...

I aquesta conversa acabà com acaben les converses al pallau dels fenòmens.

—Vagin entrant! Entrin, senyors, que aquí veuran, etc., etc.

Santiago Rusiñol
Obra completa

XXIX

D'Alacant anaren a Alcoi, d'Alcoi a Múrcia i de Múrcia a Elche... i un cop a Elche, va passar un fet dels més extraordinaris d'aquesta extraordinària història.

El fet va ésser que un jorn malaurat, a les dues i mitja de la tarda, quan entraven al cafè els habitants d'aquella serena vila, varen veure un lleó que, xano, xano, travessava la plaça, i com si se n'anés a casa seva, se n'anava al bosc de les palmeres.

Com es pot comprendre, el lleó era el lleó de la barraca.

Com s'havia escapat de la gàbia? Ningu no podé saber-ho. Es va creure que el domador havia deixat la porta oberta; es va sospitar de la *niña*, de la tia valenciana, del tatuat, de tothom menys del pare, d'En Bruno, que era el que en tenia la culpa.

El tal Bruno, segons informes, havia arribat aquell matí tan trontollós i esmaperdut, que, creient anar al seu jaç, havia entrat a la gàbia del lleó, que en

Santiago Rusiñol Obra completa

veure-la oberta i sentint flaire de dàtils, que li devien recordar els bons temps de la joventut, sortí a donar un tomb pels seus dominis.

L'esverament que hi va haver en aquell poble tranquil, ja el pot sospitar el llegidor. Això de veure el rei del bestiar passejar-se per llocs habitats, no és cosa que passi sovint. De cap a cap de població hi hagué un crit d'esfereïment que féu escruixir les famílies. Els botiguers tancaren les portes; les dones, xisclant com bruixes, corrien per aquells carrers per arreplegar les criatures; els homes, amb armes, amb fusells, amb sabres, amb ganivets, amb pistoles, amb tallants i fins amb bastons, sortiren a caçar la fera.

La pobra fera, o sigui el lleó, que amb tants anys de viure pres i engabiat havia perdut tota la feresa, no sabia avenir-se de què els homes li tanquessin totes les portes, on hauria entrat a dormir i menjar del que fos, exceptuant carn de persona, i va anar fent el seu camí, sense pressa i sense sufocar-s'hi. Feia tants anys que no sortia, que topava com si estés embriac; anava tan desorientat, tan foraster, diguem tan venut, que s'embrancava pels carrers, tornava pels mateixos llocs, sortia a la plaça, donava el tomb, fins que, veient que aquell poble devia ésser deshabitat, sortí a veure els afores. Trobà aquell bosc de palmeres i, qui mal no fa mal no pensa, s'hi va ajeure... i féu la migdiada.

Amb tot això, els de la barraca s'havien adonat de la fugida, i el domador sortí com un boig.

—A la dreta— deien uns, de darrera les persianes.

—Es a la plaça—cridaven d'altres, obrint un moment la porta i tornant a tancar de cop.

—Es al bosc! Es a les palmeres!

I el domador, només que amb el fuet, segur d'ell, i encara més segur dels anys i bondat del lleó, se'n

Santiago Rusiñol Obra completa

va anar cap a les palmeres i allí el trobà com l'hem descrit: dormint sota un raïms de dàtils, el mateix que aquelles *negritas* que pinten a les estampes del descobriment d'Amèrica.

El que més li va costar al domador fou el despertar-lo; però un cop despert, l'agafà per la clenxa de la *melena*, i sense protestes, sense crits, sense dir "on anem?, on em portes?", com si el treiessin a passeig, se l'emportà a la barraca.

Se l'emportà a la barraca, però, això, sí, abans d'arribar-hi, començà el veritable perill. Com que els del poble s'havien refet i anaven armats fins als ulls, en veure passar la fera, ja vençuda i acorralada, va començar allí un tiroteig, i cops de pedra i cops de fona, que, comparada amb aquella lluita, la batalla de Bailén fou un joc de criatures.

El domador prou cridava:

—No tireu, que hi ha gent! Tingueu compte! Mireu que hi sóc jo! Ja el porto! Es meu! Es el meu lleó! M'ha costat 2,000 pessetes!

Prou, prou. Com si ho digués a la lluna. Les bales xiulaven com coets; les pedres queien com a pluja... fins un moment que, obrint la gàbia i empenyent el lleó per ajudar-lo a pujar, el domador féu un crit com si l'hagués unglejat la bèstia.

Una bala de pistola l'havia ferit en una cama. Va tancar heroicament, reculà i va caure tan llarg com era als braços de la *niña gorda*, dient:

—M'han mort! M'han ferit! El que no m'havia fet cap fera, m'ho ha fet el poble! M'han esguerrat!...

I no podé dir res més, perquè va perdre els sentits, mentre el lleó, com qui res, s'havia tornat a dormir.

En aquell moment històric, l'un corria, l'altre cridava; aquest anava a avisar el metge, aquell portava un feix de desfiles, en tant que els badocs, valent-

Santiago Rusiñol Obra completa
se de l'esverament general, veien la *niña* de franc, seguien l'establiment i reien, corrien i cridaven com si allò fos una festassa.

Arribà el metge; veié el ferit; féu anar el cap, arrufà el nas i digué: que sense perdre temps el portessin a l'hospital, perquè la bala traïdora li havia travessat l'os i li havia romput la cama, i que fóra un miracle de la ciència quirúrgica si la podien salvar... i veient aquest *diagnòstic* i *pronòstic* i mala nova, se l'emportaren a l'hospital, acompanyat del tatuat i En Bruno, que anava fent esses, i el domador quedà ajegut en una sala de distingits.

La crisi que va passar la *niña* fou com sempre, extraordinària. A mida que arribaven noves: que si el cas era greu, que si no tant, que si el podrien salvar, que si quedaria invàlid, les voltes que li donà el cervell no s'haurien pas pogut comptar. Es veritat que aquell marit no es mereixia grans trastorns, però fet i fet hi era casada, i ella amb poc en tenia prou per a què el cap li fes bullida. Què havia de fer? Anar-lo a cuidar? Quina ocasió per al sacrifici! No moure's de nit ni de dia del capçal del seu tirà! Saber tornar bé per mal! Havia sentit a dir de donzelles que havien mort en hospitals, de les malures més afroses, sense piular i sense plànyer-se. Havia llegit que en les trinxeres hi havia hagut heroïnes que havien caigut aprop dels soldats, portant el bàlsam del sacrifici, i de deducció en deducció havia acabat per sentir-se germana de la caritat. Sí!, aniria a cuidar el seu home, aquell ingrat, aquell pervers! Ella, malalta, com estava, donaria l'exemple del deure, i si per dissort quedava invàlid, quina altra missió seva, fer de bàcul i companyia per aquells camins que havien de córrer! No volem arribar a creure que ella volgués veure'l coix, però sí que ens atrevim a dir que hauria sentit vanitat

Santiago Rusiñol Obra completa

d'acompanyar-lo del braç, com aquell que porta un nàufrag, a la platja de la barraca.

Tingut aquest pensament, digué als companys:

—Vaig a l'hospital.

—A fer nosa?—va dir la tia.

—Hi tinc l'home, està ferit i em pertoca d'anar a cuidar-lo.

—I la casa?—insinuà el tatuat.

—Que la tanquin! Primer és ell que la casa.

—Però que no et recordes de com estàs? Del teu estat? Que podries morir-te—afegí com a provatura, per a veure si així la deturava.

—Si em morís! Quina sort per a mi, morir tots dos abraçats!

—Què, abraçats! Per abraçar estem! A empentes et treurà si et veu!—digué la tia valenciana—. Quina ajuda que els cauria! Bon empantànec, com hi ha món!

Pero ella, sense dir res més, en ple jorn i a la llum del sol, com el lleó havia fet abans, s'escapà de la gàbia i anà pels mateixos llocs on havia passat la fera, amb la sola diferència que així com quan ella pasasva s'anaven tancant les portes, en passar la *niña gorda*... s'obrien les que estaven closes: i sortien dones, infants, homes, gossos, gats, fins l'aviram; i anava creixent la multitud, i era tan gran l'avalot que armaven, que així que arribà a l'hospital, fins els malalts s'espantaren, creient que hi havia foc a la casa.

Va demanar el metge... i va dir-li:

—Sóc la dona del domador. Ho sóc per l'Església i pel cor. Vinc a posar-me al seu capçal i no moure'm fins que es guareixi, o es mori, o ens morim tots dos.

Aquella entrada siciliana, pel pobre metge era un cas nou. Generalment, als hospitals, no hi van a pa-

rar les *gordas,* almenys mentre van éssent *gordas.* Hi arriben magres, però tan magres, que saben prou els treballs que els costen de poder-les refer una mica. Però el bon home, després de dubtar, devia dir-se: "Qui li priva? Si vol entrar... ella mateixa. Déu hi faci més que nosaltres." I la va acompanyar al llit del seu marit.

El domador que estava ensopit per la sang que havia perdut, veié venir un *bulto* immens que se n'hi venia al damunt i, prenent-lo per la mort, s'hi va tombar de l'altra banda.

—Aquí teniu la vostra dona—va dir el metge.

—La meva dona? No en tinc de dona. Ni ganes! Aquesta és la meva dona mentre exerceix a la barraca. Una cosa és el negoci i una altra sóc jo. Ja ho sap ella. Que se n'entorni a fer-se ensenyar, que és allí on té la seva feina.

El pobre metge no va entendre ni un sol mot d'aquells mals modals del marit... però ella, un xic massa; però així i tot, no es volgué moure. En el seu exaltament, quan la imaginació li dictava un acte o un pas que li semblés abnegació, no hi valien insults ni menyspreu. Ella volia quedar-se a complir al capçal del llit el que en deia una missió. Ja que el seu cor no li servia, volia entregar-li el seu esperit, però en veure que ni això podia, que el metge li venia a dir que sense el permís del marit no podia entrar a l'hospital, se n'entornà feta un *llanto,* i en arribar a la barraca, tingué un atac d'histerisme, que semblava que s'havia tornat boja.

—Això són malalties de dones—digué la tia al tatuat—, però com que ella és tan exagerada i tan dropa, les té més fortes que les que som com hem d'ésser.

Exagerada o no, la pobra, després de treure bromera, d'esquinçar tot el vestit amb les ungles i amb

Santiago Rusiñol Obra completa

les dents (que és el que més va doldre a la tia), de tirar sis home a terra, que la volien aguantar, es va quedar com un infant que ha sortit d'una malaltia.

De dins d'aquella corpulència n'eixia una veueta prima, de flautí, que demanava que la deixessin morir ben sola a vora de la mar: que la portessin a enterrar a les runes d'un claustre blanc, amb una camèlia al pit i una gran corona de roses...

Santiago Rusiñol Obra completa

XXX

Mentrestant, al domador, si li tallen o no li tallen la cama, van decidir no tallar-li, i feren bé, perquè una cama, sigui com sigui, és una cama i, per atropellada que es tingui, sempre fa joc amb la pariona.

El domador, en tornar a la llar, hi va entrar tan coix, tan magre, tan pelut i tan brandejant, que les feres no el coneixien i se'l miraren com un intrús. El lleó, sobretot, en veure'l, semblà dir-li: "Noi, has fet a tots. Ja ets com jo. Ja ets un trasto vell; aviat et perdrem el respecte." El tatuat, com admirador de tot el que fos bellesa plàstica, en veure'l tan desplasticat i sense aquell guarniment de bíceps que el feien tan majestuós, li hauria arrencat la gerència; i, fins la mona, veient-lo entrar, en comptes de donar-li el bon dia, li girà l'esquena, mostrant-li aquelles anques com dos tomàquets.

Allí la tia valenciana, amb quatre mots d'ingenuïtat, tractà de posar-lo al corrent del que passava a la casa mentre ell era a l'hospital a defensar aquella cama que tornava mal soldada. Aquell "Palau

dels *fenómenos*" ja semblava a câ'n Garlanda, i si no s'hi posava prompte unes falques i un bon puntal, aviat semblaria un camp perdut o la tenda d'un drapaire. No feien calaix ni per a cigron. Les feres, des de què era fora, menjaven tan poc i tan a disgust que en comptes d'un parc zoològic, semblava talment que vivien en una casa de dispeses. El jorn abans, per un os hi havia hagut unes raons que un dels llops de la collecció, per si et pertoca a tu o a mi, s'havia menjat dues carnisseres d'orella del company de causa. La boa s'anava tornant el mateix que un tac de billar. El tatuat, embadalit amb aquella ditxosa pell, vivia en contemplació com un plega-mans de rostoll, i no solament hi vivia ell, sinó que embabiecava a ella d'anar-lo llegint com un *Fleury*, i sense dir mal, tenia sospites que la *niña* ja havia llegit, no solament la vida i miracles d'aquell fill pròdig de les cames, sinó els dibuixos privats; i als dibuixos per a homes sols que portava d'incògnit a l'esquena i a aquest embadaliment era degut l'enflaquiment que havia tingut aquell *fenómeno* que aviat no seria *fenómeno*, ni *gorda*, ni *niña*, ni senyals, sinó unes desferres arnades i un passament d'ossos balders damunt de quatre pelleringues.

—Jo no comprenc—acabà dient—per què ha d'ésser tan retossuda i no creure qui li vol bé. Que la volgués fer patir i protestés, *santo y bueno*, però a una mossa que sols se li diu: "Conserva les carns i estigues grassa", i ni això compleix, francament, és abusar de malagraïda. Tu ets prou home, perquè una tia et tingui de donar consells, però jo, en el teu cas, amb molts miraments, creu-me que la faria formar. Que sospira, sopes; que plora, mongetes; que un atac, faves i cigrons. Jo a una dona, la veritat, no li pegaria mai. Una dona aviat és malmesa. Som molt tendres nosaltres, un sexe feble... però una

Santiago Rusiñol Obra completa

torçada de braç, que la fes grinyolar una estona, tenint-hi dret i força com tens tu, crec que no me'n sabria estar, o més ben dit, que no hauries d'estar-te'n.

El domador, d'aquest discurs només en tregué en clar dues coses: que perdien diners a la casa i que ella en tenia la culpa.

Que el tatuat fes o no fes, que li cerqués o no la dona, eren dibuixos i poc pa. Si tenia pit per a embestir-la, senyal que tenia bon fetge. La cosa no tenia importància. Demés, que com que li devia mig lleó i no tenia diners per a saldar aquell deute al comptat, encara que li escarbotés, diguem, un bocinet d'honor, no volia renyir amb el seu soci; però amb el que havia de passar comptes era amb ella, amb la seva dona. Ja que havia tingut empenta de passar per tot i casar-s'hi, no era just que li malmetés aquell establiment portàtil que li costava tantes suades.

La va cridar, i amb veu fosca, que no assenyalava res de bo, li digué:

—Escolta, i parlem. Fa un quant temps que et portes d'una manera tan estranya, que m'hi desoriento. A tu t'ha tocat un mal aire. Tu frises, somnies i *ergo* t'amagreixes. Es pot saber per què t'amagreixes?

—Per tu—li contestà ella.

—Com per mi?

—Et dic per tu.

—Explica't millor, si vols.

—Es ben senzill. A mi se m'ha ficat al cap que tal com sóc ara no t'agrado, i havia arribat a illusionar-me que amagrint-me t'agradaria i et vull agradar: és el meu deure.

—El teu deure és agradar al públic i no a mi. El públic paga i...

—I tu cobres... vols dir això?

—I si cobro, què? Cobrant, pagant, o com sigui, no crec que et puguis pensar que vaig casar-me per tenir una dona de *recreyo*. No crec que et facis la illusió que essent com ets podies seduir-me, ni essent el que tu voldries ésser em fessis canviar de camí. Jo et vaig pagar per *niña gorda*, i *gorda* et vull, vulguis o no vulguis. Crec que ha arribat el moment de parlar clar... i natural. Ja estic tip de tanta novella i tantes històries i tants romansos. Si t'amagreixes, torna'm els quartos.

Sentint aquests mots tan bestials, amb tot i tenir-la avesada a sentir-ne de tota mena, es va esgrogueir com un mort i va respondre tota tremolosa:

—No tens cap més maldat per a dir-me? No has trobat res més per a fer-me mal? No temis que no et faré esperar.

—Esperar què?

—Que aviat seràs lliure. Que a la tardor...

—Dali amb la tardor! Ja estic tip de la tardor i de tu i de qui l'ha inventada. No fem el ximple i anem al gra. El que tens de fer tu, és complir. Ho entens? Menjar, atipar-te, mal et rebentis. El teu ofici és el d'atiparte.

—I si em donés per dejunar i em deixés morir?

—I què has de morir!

—Qui m'ho privaria?

—Jo, el teu amo, jo!

—Com? Veiam?

—Mira, com!—va dir, ensenyant-li la tralla i fent-la petar com en un circ.

—Pega'm, si t'atreveixes!

—Qui em deturaria?

—La teva vergonya! La pietat, la poca pietat que et quedi!

—No me'n queda gens, ni ganes.

—Malvat!

Santiago Rusiñol Obra completa

—Calla!...

—Gran malvat!

—Que callis, et dic!...

I així que anava per pegar-li, ella caigué tan llarga com era, i cruixint-li les cames i els braços va quedar estesa allí terra com un munt de carn tremolosa.

El domador, altra vegada sentí la contrarietat de quelcom que no hi estava fet: que en comptes de tornar-s'hi, com les feres, es desmaià als seus peus... i tirà el fuet en un recó.

Davant d'aquell espectacle d'una dona que es defensava amb sa feblesa, es tornava a dir:

—Com es deuen domar les dones?

Van venir tots, i a força d'èter, de fregues i de vinagre i sal, aconseguiren retornar-la... i un cop refeta, es va quedar el mateix que una ànima en pena: ensopida, trista i sanglotant, amb el pit immens que li anava com una manxa de fornal i dos grans reguerons de llàgrimes que li baixaven com dos rius pels xaragalls de les galtes.

El domador va callar. Per aspre que fos aquella ànima, la compassió l'havia aturat, però li havia quedat la rancúnia de no poder-se sortir amb la seva.

Des d'aquell moment endavant, va voler ésser ell en persona el de donar-li el menjar, com ho havia fet amb les feres.

A l'hora dels aliments, assegut aprop d'ella, de vigilant, li omplia el plat a curull i amb el mirar li deia:

—Tria; o sopes o garrotades, o buides tota la sopera o et buido la cara a revessos.

Ella... creia, però al cor hi anava bullint un forn de lava que estava a punt d'esclatar. Com les feres engabiades, cercava el ferro de la reixa que

Santiago Rusiñol
Obra completa

podria torçar per a fugir, però se li segaven les cames. Sentia desitjos de fer un bot i tirar-se-li al damunt, al mateix temps que desitjava que fos ell qui la destrocés; volia escapar-se d'allí dins, però sentia un lligam als peus, com si li haguessin sortit arrels. Sentia apropar-se un moment, que temia a l'ensems que desitjava, i aquest moment arribà.

Un jorn va dir:

—Ja no puc més. Crida, si vols, per aquests carrers, que s'ha escapat la lleona. La lleona fuig al desert a morir-se de fam, lluny dels homes...

S'aixecà d'una revolada i va cridar:

—Me'n vaig! T'avorreixo! T'avorreixo més del que t'estimava. Me'n vaig!

—On, infeliç? On aniràs?—li digué amb to mofeta el domador.

—On trobi homes, en comptes de feres—va dir, corrent a la porta.

—On trobis homes! Ja, ja! I on els trobaràs aquests homes? — seguí amb un riure de metall—. Que no saps que no són per a tu aquests homes? Que no t'has vist? Que no tens mirall, *esperpento?*

—A l'infern estaré millor que aprop teu.

—Si t'obren la porta, has de dir. No en volen de *gordas*. Allà s'hi entra de franc, i no fan pagar per veure un monstre com tu. Allà els en sobren.

I seguí rient, com unes frontisses que el rovell les fa grinyolar.

Aquell riure la va ferir més a fons de les entranyes, que tots els insults i grolleries.

—Allà, almenys, els que atormenten no són els pares ni els marits. Malvat! Malvat!—anava cridant.

I, fugint, va anar per sortir. El domador barrà la porta; ella va córrer cap a dins, picant les fustes, trencant embans, donant cops d'espatlles arreu;

Santiago Rusiñol Obra completa

clavant les ungles a les escletxes, fins que veient, la malaurada, que no podia fugir, desesperada, histèrica, boja, volent-se matar, fos com fos, veu la gàbia del lleó, obre el forellat i entra dins.

Es tirà dins, i el que succeí sembla tan fora de raó, que quasi no gosem descriure-ho.

El lleó, tot sorprès, en veure-la entrar tan immensa i fora de sí, degué tenir por i es va arrupir a l'altra banda.

La *niña gorda,* com cega, se li tirà al damunt, com dient:

—Sóc teva! Mata'm! Destroça-m!

Però el lleonàs, la mirà amb els ulls entelats de vellesa, va girar el cap, amb les *melenes* li amanyagà la cara, amb una de les manasses la va apropar sense fer-li mal, i si no arriba a ésser tan vell, quasi en atrevim a dir que li hauria fet un petó.

El que sí creiem és que fou ella la que besà el front de la fera.

I era el primer bes que donava a algú que gastés noblesa.

Santiago Rusiñol Obra completa

XXXI

La sorpresa que tingué aquell domador de feres en veure el fet de la seva dona, aviat es tornà admiració. Li perdonava el passat, el present i tot el que pogués fer, en consideració d'aquell acte de temeritat espontània. Mai hauria sospitat que d'aquell cos tan amb ànima freda, en pogués sortir tant heroisme, tanta empenta, tanta valentia. El que era malura dels nervis, histerisme, renunciament, ho va prendre per voluntat, fermesa, coratge i energia. Un home com ell, tan avesat a veure feres de totes les mides, abans no havia entrat a les gàbies, s'hi havia pensat molts anys, i ella, sense més ni més, total per un rapte de geni, hi havia entrat de revolada, i amb qui, reira de Déu!, amb un lleó!, amb un lleó vell, més carregat dexperiència que Noé i els seus marmessors, amb la circumstància *agravant* que veure a ella i quedar domat, va ésser tot u; un veritable miracle!

Així ho feia constar a la tia valenciana, que tam-

bé n'estava admirada, però la tal tia, com dona pràctica, a més de sentir admiració, amb aquell cop d'ull segur que, generalment, tenen les dones, i més encara si són ties, havia tingut una pensada: "Ja que hi ha entrat una vegada amb aquell consentiment del lleó i bona voluntat, per què no hi pot entrar cada dia? Per què el que ha estat un rapte o un cop de geni, no ho podien convertir en espectacle productiu? Per què en comptes d'ésser ella la dona domada no podia ésser domadora?

—Si jo sabés que la criatura—va dir amb la veu més felina que tenia en el registre—pot prendre mal, ja pots pensar que Déu me'n guard ni d'insinuar-ho. La nostra *niña* pel seu tracte es fa estimar, i creu que me l'estimo, i n'hi ha prou amb saber que és la teva dona, com és, per a no exposar-te a la viudedat... però, quin perill vols que corri un pes com aquell, amb un lleó? No se la menjaria pas tota? Que pensés només en una cosa: que si algú ha d'exposar la pell en aquest món, és el que en té més, i em sembla que en aquest punt, no hi podria haver comparança. Altrament, que tingués present que un home coix no va enlloc, i que, en fi, si no era calçasses, havia d'obligar a la dona a complir amb tots aquells preceptes que li imposava el matrimoni.

El domador quedà convençut, a més de sorprès i admirat de la compenetració d'aquell rediable de tia. Ell ja havia pogut *notar* que des de què el veieren coix, aquelles malagraïdes ja no el tenien per res. El jorn abans, en entrar a la gàbia a fer maniobres, el lleó que, naturalment, dormia com acostumava dormir tot el sant dia, no havia fet més que despertar-se, estripar-li el cuixot de calces de la malaguanyada cama i entornar-se'n a fer migdiada. El tigret havia gosat tractar-lo de tu, esgarrapant-lo, i fins la mona es mofava d'ell fent-li ganyotes

Santiago Rusiñol Obra completa

ofensives. Sí; la tia tenia raó: l'home coix no pot fer camí; és el *ludibrio* del bestiar, i aviat ho seria del públic. Per a encarar-se amb les feres, el mínimum són dues cames i si se'n tinguessin sis, millor. Com més instruments de córrer, més eines es tenen de defensa.

La que havia d'entrar a la gàbia era ella. La dona legítima! L'epístola de Sant Pau deia clar, que la muller havia d'obeir l'espòs i quan l'espòs estés invàlid, ficar-se a les gàbies que fossin. Veure l'esposa obedient seria un bell espectacle, que faria plorar a les mares i un exemple de virtut cívica. La bellesa dominant la força! La dona trepitjant la fera! L'abundància matant la fam!... I entusiasmant-se amb la idea, el domador, ja pensava el rètol triomfal de la porta: "La cultura en el desert. Les feres fan acatament a la dona civilitzada."

D'aquell moment endavant ja no va parlar més d'aliments a la seva grossa muller. Tant li feia si s'engreixava com si s'amagria. Ara rai! Ja tenia un nou espectacle. Ja podia anar coix al seu gust. Ja podia viure a la taverna amb el seu sogre, i *ancha Castilla!*, mentre ell faria el seu fet, la seva dolça companya li guanyaria les queixalades.

Però ara venia el pitjor: convèncer-la, donar-li entenent de tornar a entrar a aquell reixat. Quant al lleó era molt planer: ni tan sols se'l consultaria, però mobilitzar aquella *niña*, ja no era cosa tan senzilla. Des del jorn de l'exabrupte, li havien tret la carn a grapats. Estava com estemordida, parlava sola, somniava alt, tenia tremolors nerviosos: fins cantava cançons estranyes sense tonada i sense solta, que no eren de bon ésser. Aquella mena de feblesa feia més por a aquell home que trenta tigres desbocats. Més s'hauria estimat lluitar amb quatre elefants exaltats, que amb aquella noia malaltissa;

Santiago Rusiñol Obra completa

perquè els queixals i els unglots estan més a la vista que els nervis.

El primer cop que li va insinuar que tornés a entrar amb el lleó, en comptes de prendre-s'ho tal com era, com espectacle de domini, va creure que era un complot per a matar-la, i ja hi varen ésser: va arrencar el plor que tantes vegades ha mullat aquesta novella.

—Em volen matar! Em volen matar!

I plorava a llàgrima viva.

—Però qui parla de matar? Si és per a viure... tu i fins tots nosaltres. Que no em veus a mi, després de tants anys d'entrar i sortir a aquests domicilis? Si t'aprecia el lleó. Si et coneix! Si fora de mi, que no em pot veure, qualsevol se l'emportaria a donar un tomb com un vedellet. Si té tan bon tarannà, que acabareu per estimar-vos.

—Avui, no! Avui no pot ésser!—li deia ella, com si no el sentís, amb el cap a tres quarts de quinze—. Avui vull viure! Vull viure per a mi! Per a fer grans coses que pressento. Per als projectes que imagino.

—Però si viuràs més que un lloro! Si sempre més tindràs quinze anys! Si aconseguiràs el que tu vols a la gàbia... que és amagrir-te! Si acabaràs com un lluquet!...

Que si això, que si allò... tot era inútil!... Així passaven hores i hores; ell pregant i argumentant i ella desvariejant... fins que hi havia un crit de: "T'ho mano;...", i aquí venia l'esglai, les amenaces, els nervis, els accidents, els mals mots, l'èter, els xiscles, el daltabaix, i sempre acabava... com sempre: el domador treient foc per tota la dentadura, i la *niña* treient bromera pel nas, pels ulls i per la boca, amb un colapse que escruixia.

No hi havia remei. No hi podia! Matant-la hi perdia diners, deixant-la viva... s'arruïnava. Si la llan-

Santiago Rusiñol Obra completa

çava, anant tan coix, era com si llancés les crosses, i si la servava, així, mig grossa, ja ni era bona per a *niña*, ni per a domadora, ni per a res!

Estava tan desesperat, que un jorn volia matar la tia, la mona, la boa, fos qui fos: volia fer mal, volia fer una desgràcia, perquè el portessin al pal i sortir-ne d'una vegada, quan de sobte, en un dels moments que en diem d'inspiració els que no sabem com se'n diuen d'aquests colapses del pensament, recordant-se que quan promès tot ho havia aconseguit per mitjà de mots amorosos, va voler fer la provatura i envestir per segona volta.

Sense més ni més, i allà va... comença per amanyagar-la, per insinuar-li pensaments que no pensava complir, li féu tenir esperances que amb altra mena de casats ja haurien passat a desenganys, la besà (fins la besà!), arribà a abraçar... el tros que podia, li va dir mots a cau d'orella, que li enrogiren les galtes... i com qui posa oli en un llum, sense llum, ni oli... ni ganes, la va anar aplanant i endolcint; amb dos besos escadussers la desfé com un terròs de sucre en un got d'aigua.

El caliu d'amor mai mancava en aquell pit. Va dir que sí, que sí, que a canvi d'un bes, entraria a tantes gàbies com li posessin al davant. Que hi entraria per ell. Per amor. Per sacrifici. Que pel que havia de viure, tant li feia morir del lleó com de la tisis... i amb protesta del tatuat, que deia que ho trobava inic i mancat d'esperit estètic; amb ignorància del pare, que no se'l va consultar per a res, i amb gran joia de la tia, que ho veia com una festassa, no volgué el domador deixar refredar els intents, i en privat, per *vías* d'assaig, l'endemà mateix seria el drama.

En éssent l'hora, ella va senyar-se (feia anys que no s'havia senyat), obrí la gàbia i a dins.

El lleó, com l'altra vegada, no es mogué, i se la mirà com dient:

—Ets tu? Què vols? Ja tornes a ésser aquí innocent? Apropa't i no tinguis por. Vina, dona, pots tenir confiança, que les feres que han de ferir-te no viuen en aquesta gàbia.

—El domador, com entenent-ho, va cridar a la *niña*:

—Apropa't-hi.

El lleó, mirant-la:

—Apropa't et diuen! No et faré cap mal, criatura.

—Fés-lo saltar.

—I per què, saltar? Que no comprens que no m'escau a la meva edat el saltar? Que no tinc delit, ja, per a saltar? Apropa't, que conversarem. Et juro que no et mossegaré. No en mossega el lleó de noies!

I la noia, ja sigui l'espant, la impressió o totes dues coses (com que aquest cop no hi entrava per a morir, sinó per a viure, tremolà en veure's davant d'aquell immens venerable, estirà el braços, torçà el coll, tremolà com un brot de salze, i paf... aquell accident... i cau com morta en mig de la gàbia.

Llavors el domador entrà d'una salt, però el lleonàs, sigui per gelosia, per justícia, per dignitat, o per vergonya, com dient: "*Alto!*, que és meva", fa un bot i es posa entre la noia i l'intrús, que solament té temps de recular i tornar a sortir de la gàbia.

El tatuat, crient-la perduda, o per fer-se el generós, o per un instint de pietat que encara no havia perdut, va dir:

—Suposo que no la deixaràs morir a dins?

—Qui la treu?—digué el domador.

—El qui l'ha fet entrar.

Santiago Rusiñol Obra completa

—Llamp de Déu! Si ella no hagués volgut, no hi fóra.

—No són moments de discutir. No crec que siguis covard de deixar-la morir d'aquesta manera.

—Per què no hi entres tu, veiam?

—Perquè no sóc el que l'explota. A dins, a salvar-la, mala ànima!

El domador, en sentir l'insult, dubtà un moment, un moment curt; un raig de dubte i d'indecisió entre castigar el company o la fera, però en el trànsit, per hàbit o potser per deure, pren la forca, obre el reixat i en el moment que el lleó recula, estira la noia pels peus, la tira fora de la gàbia i tanca la porta d'una revolada.

Llavors, suat i nerviós, diu al tatuat:

—Aquí la tens... i ara explica'm aquell insult, i aquesta pressa de salvament, que amb l'interès que veig que t'ho has pres, qualsevol diria que és teva.

—El que no vull jo és que la matis com tu voldries.

—Fugiu tots! L'ànima tendra i generosa! L'interès teu potser sigui un altre que no tinc ganes d'esbrinar; però no et pensis que perquè bado, no hagi conegut fa molt temps les teves intencions. Si tant t'agrada, pren-la si t'atreveixes. Suposo que no és per escrúpols! El que em dius ara ja ho covaves des de què veus que no es fan diners. Tens més vergonya del que em creia!

—Què vols dir amb això?—digué el tatuat, tornant-se groc, en veure que amb aquells mots li endevinava el pensament.

—Vull dir-te que prous raons! Que fa temps que veig que rondes a la meva senyora esposa, no per ella, que ja sé que la miraries com si et miressis un monstre, sinó pel producte del monstre. Que vols la carn per a menjar-te-li els ossos. Que és una horta

que et convindria. Parlo clar; però fill meu, em penso que has fet tard. Que has fet un xic tard. Que hi ha qui t'ha guanyat per mà.

—No tens vergonya de dir el que estàs dient a davant d'ella.

—D'ella, dius? Si ella no hi és mai. Si no hi és ni quan està desperta. Que no comprens que si hi fos, no estaria amb nosaltres?

—Ets l'home més fret i malvat que he conegut a la vida.

—Doncs, prou d'aquest color. Que sóc jo el que la coneix la teva vida. I de memòria. Sé el que has fet, on has estat i els... salvatges que varen tatuar-te.

—Els que em van tatuar no eren tan brètols com tu.

—Aguanta el parlar, ni sigui cas que també hagi de domar-te.

—No tens ànima tu per a domar-me.

—No tinc el que dius, però tinc muscles. I aquests dibuixos de què t'alabes amb una bufada s'esborren.

En sentir tocar-li la pell, li va semblar que es descoloria, i es descolorí de debò, però comparant-se amb el seu company, es mossegà la llengua i li sortí sang dels llavis.

—Brètol! Lladre!—digué a mitja veu.

—Que et sento!...—li contestà l'altre.

I veient que s'ajupia i que anava a collir la noia, quan feia estona que estava estesa allí terra com una geganta ferida i que no se'n recordava ningú... afegí:

—I tocar-la, no! Si la vols, ens l'hem de fer. A les bones no te la regalo. Falsificador, estafa, covard!...

El tatuat no va poder més. Per feble que fos el seu cos, a sota de l'Arca de Noé hi portava un cor de cocodril, travessat de guineu. Aquella pell era un

Santiago Rusiñol Obra completa

tapafels. Aquella Bíblia era apòcrifa!... Es tregué un ganivetet petit, però llarg i punxant com una daga... de la butxaca, i amb els intents més pietosos se n'anà vers el domador.

Aquest, que tampoc era manc, en veure la santa intenció del seu soci comanditari, estrenyé bé aquella forca que tenia per a domar tigres, i sense esperar que el punxessin ni altres consideracions, la clavà al pit del tatuat: aquest cau, i el domador, creient que l'havia mort, té esma per a anar als calaixos i endur-se'n el que hi havia dins, i sense dir "me n'entorno a Amèrica", com dos "Amants de Teruel" deixà els dos cossos acoblats allí terra, damunt de les fustes, i fugí per darrerà de la tenda.

Santiago Rusiñol
Obra completa

XXXII

Conteu els crits! Conteu quin quadro! La noia estesa i tremolosa com un pot de gelatina vessat allí terra; la tia valenciana, que no havia estat a l'acte perquè tenia el cor massa tendre, hi havia comparegut amb desfiles, fent uns miols com un gat mesquer; la gent, entrant i sortint i tafanejant-ho tot; els municipals, volent posar ordre i acabant d'enredar la troca, i el ferit estès allí on cabia, com si se n'anés d'aquest món, i veïns, *cacaueros* i *churreros* corrent per aquelles trinxeres. Si aquell dia tothom hagués pagat, haurien fet una fortuna.

Arribà aquell metge i aquell jutge i el personal de jutjats del ram de les diligències; examinaren el ferit, i en trobar-se amb aquells dibuixos, hi varen perdre l'anatomia.

La ferida, per sort travessera, agafava el Mar Roig, part de l'Arca i els peus de Moisés, i com que el Mar Roig, o sigui el ventre, va quedar tot

Santiago Rusiñol Obra completa

ple de sang. mai havia estat tan roig ni pintat amb tanta justesa.

—Això no ha estat res—va dir el metge—. La ferida és superficial...

—Superficial, eh? — replicà el tatuat—. No és res, ésser superficial! Que no hi ha estètica en aquest poble? Que no té sentiment d'art la justícia en aquest país?

Malmetre una pell com aquella i dir... que res! Quina barra!. o, més ben dit, quina inconsciència! Més s'hauria estimat rebre una lesió interior, sigui al fetge, sigui al pulmó, que veure's ratllada aquella obra! Aquella obra única! Aquell prodigi!

Parlar de punts de sutura, i el tatuat que de què que mata el metge, els de la *camilla* i els practicants, va ésser tot u! De cap manera va voler que el portessin a curar a la Casa de Socors. Per a retocar aquella ferida, s'havia d'ésser un *artífice,* un restaurador o un gran tècnic, i ja la curaria ell mateix. Que li prenguessin declaracions i que li cerquessin el domador (el domador eren els diners), però abans de tocar-li la Bíblia, primer haurien de passar per damunt del Vell Testament i fer bocins el decàleg.

Així ho feren, i van sortir a fer *sumari* i fer *diligencias.*

Es féu la primera cura al ferit, que fou la darrera, perquè no en volgué cap més, i referen la *niña,* que amb tants tràngols i fantasies començava ja a no ésser *niña,* ni *gorda,* ni presentable.

A la malaurada *niña,* la fugida del seu marit l'havia deixat esverada, com un gos de Terranova que ha perdut l'amo i flaire tots els recons de la casa. Era el primer cas que sabia d'un amant fugint de l'amada, que s'emporta el calaix dels diners, que no es despedeix, que no sospira, que no diu quatre mots

Santiago Rusiñol Obra completa

poètics. Els *Armandos,* quan se'n van, no s'hi fan a cops de forqueta: o se'n van a matar o a fer versos sota un salze o una palmera. Un marit que deixa la dona, ni ben vídua, ni ben fadrina, no ho havia vist a cap fulletí. Sigui què de tant plorar ja no li quedessin llàgrimes, aquest cop s'ho va prendre en sec. No va plorar, però el seu cap li va quedar com un panell que rebés el vent alhora dels quatre punts cardinals. El cervell li donava voltes com una baldufa boja. S'havia d'aguantar el cap per a no caure; veia els mobles, les persones i les feres, com si ballessin sardanes. Quan estava desperta somniava, i quan somniava es despertava, i el desvetllament l'adormia, i molts cops li feia l'efecte que en comptes de posar els peus a terra, s'aguantava en un trapeci que no estava aguantat d'enlloc. Aquell immens edifici, havia perdut els fonaments. El cop de forca, més que la pell del tatuat, era a ella que havia acabat de malmetre.

Ferida ella, ferit el tatuat, aquí en cau un, allí en queda un altre, com després d'una batalla, es van comptar els que quedaven.

Total tres, tres de vius. El tatuat, la tia i la noia. Quant a En Giordano Bruno, ja se'l podia donar per perdut. Era una d'aquelles baixes que en diuen desapareguts. Primer perdut cada tres dies, després cada vuit, després cada... mes; ja no sabien on parava ni en les mateixes tavernes, i quan al *cuartel* no ho sabien, ja es pot ben dir que era un home a l'aigua, que és el pitjor que pot passar a un devot de la beguda.

Després que es varen haver comptat, el primer que feren és anar a veure el calaix dels diners i només hi trobaren el calaix. Es veia ben bé que l'absent no tenia pas intenció de tornar, perquè la liquidació havia estat definitiva.

Santiago Rusiñol Obra completa

Sense diners, doncs, i sense crèdit, tingueren consell de família, i van *acordar*, en principi, que sense aquells *elements* el primer que els tocaria fóra misèria i companyia. Després d'això decidiren de vendre's les feres que poguessin, abans no se'ls mengessin vius. Després resignar-se a... el que fos; canviar de poble (perquè a Elche ja eren massa coneguts), i tan avorrits es veieren, que a no ésser pels miraments que han de tenir a la societat, haurien posat un rètol que digués: *Se venden fenómenos a precios equitativos.*

Els dos fenòmens entraven en un estat ben anguniós. El tatuat, amb l'*avería* que li havien fet al *cutis*, continuava éssent una obra d'art, però una obra d'art polsosa que l'havien portat a les golfes. Aquella pell meravellosa s'havia anat marcint i estovant, i els dibuixos recordaven els de les mòmies d'excavació, però mòmia de tercera classe, bacallà sec i ratat... i la *niña*, des del darrer esglai, havia perdut tanta carn i anava quedant tan esllanguida, tan mústiga, tan arrugada, tan plena de sots i de sacsons, que en comptes d'inspirar respecte, més aviat feia compassió.

Aquella *gorda*, amb els darrers tràngols, havia ben perdut la brúixola. Ja no solament eren manies el que corcaven el seu cervell, eren esglais, embadaliments que l'anaven tornant com un *médium*. S'anava amagrint d'una manera, que ja solament se li veien els ulls com els farells d'una torre, però una torre que trontollava com si la batessin les ones. La tia valenciana ja no havia de tenir gelos. Podia ésser alta com abans i tenir amplària i bona ossada, però tota ella eren pelleringues el mateix que les bambalines d'un teatre que s'hi ha calat foc. Eren els restes d'una roda de focs artificials; quatre fustes agonitzants; un arbre que ha caigut la fruita, o un

Santiago Rusiñol Obra Social

alt paller que n'han tret la palla i solament en queda el pal, amb l'olla solitària al cim.

El tatuat li va dir que... de moment, ella no tingués temor de res, que ell no la deixaria mai. Era artista, i quan s'és artista i es té un passament de cor, no s'abandona cap fenòmen. Que així que passés el mal temps i s'hagués apedaçat la pell, la tornaria a engreixar, i un cop grassa com es mereixia i sargit ell i ben apedaçat, encara podien fer grans coses, que no li deia quines foren, perquè les tenia en estudi i no volia que s'esbombessin.

De primer, a treure's les feres. Les feres en una casa que no tinguin domador, hi fan més nosa que servei. Embruten, esgarrapen, desendrecen, no deixen dormir el veinat, criden per res, es barallen, fan pudor, mosseguen i xisclen, i si un es descuida una mica i poden sortir a esbargir-se, ja hem vist l'espectacle d'Elche... així és que, ja que el domador se n'havia emportat l'efectiu, ells es vendrien el gènere: *Liquidación de existencias, por cambio de local forzoso.*

El primer de liquidar fou el lleó. Com que era vell, tingué la mateixa fi que tenen els cavalls vells. Després de tants anys de servei, d'exili, d'emigració, de veure's lluny de la família, que és el que entristeix més als lleons, en una plaça d'Almeria el feren lluitar amb un brau, i el brau, que no respecta ni lleons, ni reis del desert, *recibiendo* i fins a la creu, el va matar d'una banyada, que en ésser torero en comptes de bou el que l'havia despatxat, el públic li hauria fet donar la mateixa orella del lleó.

Després van vendre el lleopard, el tigret, la boa, i fins la capsa, a un aficionat de províncies, que veient-se vell i solter posà un "jardí zoològic". Van liquidar les fustes i els trastos sobrers, i quant als llops, com que ningú en volia de llops, es

Santiago Rusiñol

creu que els varen deixar anar, perquè aquell any, al mes d'octubre, varen veure'n dos a la platja, i ja se sap que les platges no són llocs per a aquests quadrúpedes... I desfeta la collecció, amb el capitalet que els quedava, els dos fenòmens associats, o sigui el tatuat i la *niña,* no es varen quedar més que dues peces: aquella mona de la porta i aquella tia valenciana, que ja no era tia de ningú. La mona, per vici de tenir-la, i la tia perquè ni als *toros* l'hàurien aprofitada... i una vegada tot venut, cobrat i liquidat, van embalar la barraca, i la matinada d'un mes que podia ésser el de maig, però com que no ho era... diem que no ho era, varen canviar de poble.

Santiago Rusiñol
Obra completa

XXXIII

El poble nou va ésser Saragossa, i l'ofici nou que van emprendre, ja ha arribat el moment de dir-ho al respectable públic.

L'ofici era l'hipnotisme.

La pensada de l'hipnotisme, o sigui de dormir a la *niña* o les *despulles* de la *niña* per l'enginy de l'hipnotisme, de fer-se-la seva, de dominar-la i prendre-la al domador, fa temps que el tatuat la rumiava *interiorment*. Aquest domini espiritual, psíquic, diguem-ne idealista, havia estat la taleia de l'home-obra d'art, de l'home-poesia, enfront de l'home de força, de l'home bèstia, de l'home-bastaix, i si no l'havia portat a terme havia estat per por del fort, del bastaix i del bèstia.

Tenia dos motius en pro per a provar aquest experiment. L'un era, que la *niña gorda*, amb tota la seva gruixària, sempre li havia suggerit una mena de desig, que mai com en aquest cas se'n podia dir desig carnal. "Dels *gustos* no hi ha res escrit", han dit els savis, i en aquest punt tampoc n'escriurien gran

Santiago Rusiñol Obra completa

cosa. Hi han hagut casos tan típics en el rengle de la impudícia, que es burlen de totes les lleis físiques. Hi han homes que en voler una dona, no els hi ve de vuitanta quilos... i l'altre, que ell creia que la *niña,* trobant un mirar temptador i un ull viu, havia d'ésser de pasta suggestionable; se li veia en tot: amb l'esglaiar-se, amb el panteix, amb els batements del cor i, més que res, amb la feblesa que portava dins de l'abundància.

Recordava que una vegada, mirant-li l'Arca de Noé, se li havia quedat ensomniada, i una dona que es suggestiona mirant una Arca en un costellam, encara que el costellam sigui un llibre meravellós, el dia que un ull expert li enfoqués la voluntat, se li quedaria als dits com una oreneta ferida, i un cop ferida podria fer-ne el que volgués, que en aquest cas era de presentar-la al públic.

L'endemà mateix va cridar-la i li explicà els seus intents, que ella, com és molt natural, no en va entendre ni la subtància. L'endemà passat, entenent-lo o no, li agafà les dues mans, la mirà fit a fit, i no sabent de què anava, però pressentint que aquells passos podien acabar en tragèdia, es va espantar: tingué por, i el que té por no hi ha qui l'adormi. El tercer dia ja aconseguí de posar-la nerviosa, però com que s'embabiecava i li feia volar el pensament a regions que no eren hipnòtiques, tampoc la podia adormir; però a la quarta provatura, com que el tatuat portava pressa, i aquesta vegada era ell el que s'havia posat nerviós, la *niña* va insolentar-se-li, i ell amb aquella dolçor de gènit tan pròpia d'un cor d'artista, li va... iniciar una bufetada, preludi d'altres que en caurien en aquell camp d'experiments.

Ella, en sentir-la, com que mai, ni dels pares ni del marit, havia rebut tal ofensa, no sabé si l'insult

Santiago Rusiñol Obra completa

era efectiu o preventiu, però es va estar més fixa per a la feina.

Ell pensà: Ja que el mètode de bufetejar-la fa efecte, no serà aquesta la darrera que rebràs. Ara comencem... I clavant-li els ulls amb més força, reculà, li estrenyé els polsos, li manà imperiosament que s'adormís, vulgues o no, fins que a l'últim, naturalment, que, tant va el canti a la font hipnòtica, se li van esllanguir els braços i va caure als del tatuat, com una estàtua que s'enfonsa.

Ja havia resolt el primer acte. Ja era seva. Ja podia collir-la. El que no havia pogut aconseguir aquell barroer de domador amb la seva força bruta, que era domar-la, ho aconseguía ell, ho aconseguia un tatuat amb la seva *penetració*. Altra vegada la bellesa (la bellesa era ell, com es comprendrà) tornava a dominar la força, i la bellesa triomfant, aprofitant-se de la son, com si besés el seu art, el seu triomf, els seus dominis, com si es besés a ell mateix féu un petó al mig de la boca de la corpulència vençuda, petó que, com la bufetada, també podia ésser preludi d'altres més llargs que podia fer-n'hi en el coronament de la seva obra.

En despertar-se ella, no sabia que havia estat besada (la boca no deixa tatuatges), però tenia el pressentiment d'una vaga anunciació, i se'l mirà com dient: "Encara que em vegis desperta, no t'aturis, mira'm els llavis. Mira'm els llavis que tenen set. Encara que els vegis carnosos els he guardat verges fins avui. Són purs com acabats de néixer. No hi ha metzines. Són com dos lliris que no han pogut esclatar, i esperen, esperen obrir-se com una flor en la primavera..." Però com que el que ell desitjava, abans que besos, era fer feina, dorm que dorm i mira que mira, de son serena a son violenta, la portà a la catalèpsia, i de la catalèpsia al fret, a la ca-

lor, a l'alegria, a la tristesa, a l'angoixa, tot el seguici d'emocions que no havia pogut tenir en vida, passaren pel seu cos sense que ella se n'adonés, i se la va arribar a fer tan seva que aquell monstre miseriós el seguia per tot arreu com un ocell a la boa.

Fins aquí tot hauria anat bé, si l'esperit de la tia, que feia temps que estava en vaga de fer mal, no hi hagués portat la seva maledicció. Gelosa altra vegada que el tatuat pogués arribar a posar amor a la que tant ho necessitava, li començà a donar-li entenent de que si es deixava dormir li prendria la voluntat, i quan la tingués dominada se la vendria com un xai, o la portaria pel món lligada amb una cadena, i com que aquella pobre víctima tot l'impossible o meravellós ho creia a ulls clucs, des d'aquell moment començà a fer resistència als experiments del seu nou amo, i això fou una altra caiguda en el seu calvari ambulant. Així que la volia dormir fugia com una esperitada, i en voler-li agafar les mans se li esmunyia com una serp... fins que un jorn, després d'un esforç, perdent l'home la paciència, alçà el braç i deixà caure al rostre del fenòmen el revés més definitiu que hagi rebut criatura humana.

L'efecte fou inesperat. En comptes de fugir, en comptes de plorar, en comptes de tornar-s'hi o de matar-se, com esperava l'operador, se li tirà als peus com una esclava, ell la mirà i caigué dormida.

En veure-la estesa allí terra, en aquell taulat de fustes que li havia servit de tron i ara de jaç, o millor d'estable, quin esperit de luxúria havia de passar en aquell moment, que enrogí la sang del nostre heroi? Quina força va moure els seus instints? Seria el tatuatge de la pell que el tornava a l'estat salvatge? Seria la vanitat d'obtenir més dona que els altres homes?

Santiago Rusiñol Obra completa

En veure que ja era seva, va voler que encara ho fos més. "No és d'aquest món—es deuria dir—, però és com si ho fos. Sense haver-te d'avergonyir pots fruir l'amor d'un monstre, sense que et vegi ni el monstre!" I la va posseir del tot, davant d'ulls vius que no hi veien.

La va fer seva del tot, i el més trist i extraordinari fou que l'única abraçada que havia rebut en sa vida aquella pobre *niña gorda*, l'únic somni fet realitat, l'únic i potser el darrer, no el pogué estrènyer en els seus braços, perquè passà... mentre dormia.

Santiago Rusiñol
Obra completa

XXXIV

Els jorns que seguiren abans de tornar-la a mostrar *amaestrada* al públic, amb els jocs d'hipnotisme i endevinament del pensament, foren jorns de submissió. Li deia ell: "Dorm. Et mano que dormis!" I la *niña* torçava el coll i perdia el món de vista. "Desperta't!..." I obria els ulls i mirava al seu entorn, com si vingués de fer un gran viatge. "Tingues fret!" I tremolava com una fulla en el mes de novembre. "Tingues calor!" I es treia la roba, sense pensar que fos una dona. Si li hagués dit: "Entra a la gàbia amb trenta tigres i trenta lleons", hi hauria entrat com una fantasma.

El que li costà més d'assajar, fou el seguit de preguntes que ell li havia de fer, així que la tingués adormida. Segons el que ella contestés, ell en treuria un entrellat purament imaginari... un garbull diguem-ne científic—perquè bé se n'ha de dir alguna cosa— i d'aquell bullit *nigromàntic* ell en deia, sense senyar-se, endevinar el pensament. Tenir fret voldria dir fer un viatge; calor, un casament; tremo-

lor, una mort. Ella que anés tremolant, que prou que tremolava solament de veure'l, i tenint fret o tenint calor, que de tots els altres detalls ja se'n cuidaria ell, i quan a força d'accidents, per l'exercici dels revessos i noble joc de la bufetada, que tant servia per adormir-la, com l'ajudava a despertar, vulguis que no, ella va poder arribar a entendre que havia de somniar amb veu alta, i el tatuat suggestionador, que la cosa ja era prou madura, embalà tot el personal i se n'anaren a Saragossa.

La barraca era la mateixa. La mona a fora; la tia fent de portera, a l'entrada; les habitacions a un costat; aquell "Palau dels fenòmens" semblava el mateix de sempre. No hi havia més diferència, que del local de les feres n'havia fet una gran sala, i en comptes d'aquell cartellàs amb la *vista* del domador, un *rètol* que deia:

¡Sugestión! Fenómeno sugestionado. Adivinación hipnótica del presente y del mañana. La niña sacerdotisa. ¡Ultimos rayos de la ciencia!

Més avall allò del ral, amb la rebaixa a l'exèrcit, *niños, médicos*... etc., i som-hi:

—Vagin entrant! Vagin entrant, sense pensar-s'hi! L'espectacle que els donarem és digne de figurar en la història d'Aragó. Aquí no s'enganya ningú S'endevina el pensament dels que pensen, que vénen a ésser quasi tots els aragonesos. Aquí veuran una *niña* que té quinze anys, tres mesos i dos dies; per mitjà de l'hipnotisme els sap llegir la vida privada. Per un ral, tan solament per un ral, els dirà les dames que falten als seus marits i els marits que falten o que sobren a les respectives mullers. Vinguin a veure aquest portent! La flor de carn! La carn de barraca! La *gorda!* La *niña* sibila! La perla endevinadora, que arriba al regne d'Aragó per a ésser admirada i sospesada!

Santiago Rusiñol Obra completa

I després ell:

—I em veuran a mi! No em veuran de la manera que em veuen, que vist per fora no sóc ningú. Em veuran els interiors, que és allà on hi porto els mèrits! Jo, cavallers, sóc una sorpresa! Sóc el *pasmo de los montes!* Sóc el *parto de Sicilia!* S'han reunit savis mundials per *visurarme,* i no res, no n'han pogut treure res! S'han sobtat, han tingut consulta i se n'han tingut d'entornar amb la ciència al pap sense entendre'm. Entrin, senyors, vagin entrant, que l'home no sols viu de pa, l'home viu de pa i de *fenómenos!*

L'aragonès, de natural, és un xic esquerp i molt sorrut, no està per flors ni està per retòriques. Vol el gra net i la veritat nua, i sinó se'n va a la fruita, i la fruita sol ésser una pluja que cau damunt de l'orador, sigui de pomes, sigui de préssecs, que tan ufanosos es crien a les voreres de l'Ebre.

Tot això el tatuat ho sabia, i per això gastava menys mots que els que esmerçava en altres pobles, i feta la presentació, la gent va anar pagant el ral i es van anar omplint els bancs, esperant si era veritat... tot el que deia l'orador.

Sortí el tatuat quasi nu, servint-li de roba la pell, aquella pell, que si bé pansida els semblà extraordinària als que encara no l'havien vist; sortí la *niña* amb aquell trajo de cantinera dels Balcans, també mústiga i esfilagassada, però també peça extraordinària per als que tampoc la coneixien, i després d'un petit preludi començà l'acte solemnial.

De dormida aviat ho estava. La tenia aclimatada d'una manera, que en tenia prou de mirar-li els esgrafiats, perquè s'hi quedés de dormida. Un *sereno* amb son atrassada no s'adorm tan aviat com ella... però així que van començar el dimoni de les preguntes, sigui que aquells aragonesos no tenien prou

flúido, o que ell no tingués prou *magnètica,* o que es formés un garbull, s'armà allí un nus a la hipnòtica, que no en varen encertar ni una.

L'aragonès ja butxaquejava cercant fruita; el crit s'inicià; ell, perdut, anava i venia de la hipnotitzada al públic i del públic al cadafalc, com un llebrer que cerca la cuina. Cridava per dissimular, contava anècdotes, deia acudits, li clavava agulles als braços per a impressionar el *baturro,* però tot li eixia al revés. El *baturro* no vol bromes: estava tan primparat a prendre-s'ho malament, que ja quasi anava a abocar-hi mitja anyada de la seva horta, si no hagués estat un incident estrany i dolorós alhora, que deturà les *turbes.*

El cas va ésser que el tatuat, veient que no en sortiria, corregué a ella per despertar-la, i ja desperta i coneixent que el carro s'havia encallat i pressentint el daltabaix que se li venia al damunt, li agafà l'atac d'histerisme més fort del seu repertori.

El públic en veure el tropell, aquella torre rebolcant-se cames enlaire i braços amunt, com un molí de vent bolcat... va prendre per pantomima el que era una terrible malura... i vinga riure, i vinga cridar! Com més ella torçava el coll, més reien, i més es divertien! Com més movia la boca, més èxit i més aplaudiments; i com més es rosegava els punys, més admiració i entusiasme! L'espectacle fou esfereïdor. Un immens caiman ferit, no dóna els bots que ella donava. Allò era un bou a l'agonia; una ballena fora de l'aigua; una gegantessa fent contorsions... i el públic, fins que la van treure, riu que riu i cridant: *Recontra!* I sortien rient... i vinga riure, no sabent què admirar més: si el fingiment d'aquella artista o els avenços de la ciència.

Així que el públic hagué sortit, el tatuat, veient que el negoci i els seus plans i els seus projectes

Santiago Rusiñol Obra completa

fracassaven d'aquesta manera, és clar s'esbravà amb la més feble.

—Bèstia, no ets més que una bèstia!— li cridava desesperat—. Amb bèsties com tu no es fa res!

I amb brutalitat... natural (la ploma s'atura en descriure-ho), encara agafà la tralla i descarregà la seva ira a aquelles espatlles marcides.

Santiago Rusiñol
Obra completa

XXXV

Aquesta caiguda hipnòtica va ésser l'epíleg de la *niña*. Des de llavors, es pot dir que ja no fou d'aquest món o no s'adonà de que hi visqués.

Anant d'una banda a l'altra, encara la van ensenyar un quant temps més sense hipnotisme, al natural, encara li van esprémer el poc fetge que li quedava, però el mateix que una allucinada, arreu se la veia ullerosa, mústiga, provant de tossir o planyent-se de mals que no tenia i mesella als veritables. El mal tracte, els cops, els insults i les rancúnies que rebia, com que eren danys positius, ni els sentia ni en feia esment. Com sempre, el veritable mal covava en la seva imaginació. Havia arribat a un estat, que ja no es podia saber si la carn havia ofegat el seu esperit o si era aquest el que havia ofegat la carn. La tisi! sempre aquella tisi!, però no la tisi als pulmons, sinó la que havia llegit que tenien les heroïnes. Una tisi que desitjava i que cridava, però que no volia, i es necessitava ésser forta com ella era i com havia estat, per a no tenir

Santiago Rusiñol Obra completa

el mal que ella es creia. Marcida i tot com estava, amb els braços com desinflats, amb la pell sobrera i sacsonejada, si s'hagués pogut arribar a treure les bolves que portava al cervell, encara hauria pogut refer-se i tornar a ésser el que havia estat, però el camí que havia emprès la portava als darrers rodolins de l'auca de la *Niña Gorda.*

El públic, així que la veia, es donava per enganyat. Volia més carn! Encara més carn! Pagaven per veure més carn! Per a mantenir la pròpia carn se n'havia de donar a les feres, i com les feres, o sigui la fera, no en tenia més per a donar, la gent va deixar d'entrar-hi.

El que hi va entrar a l'antic "palau" va ésser una tristor d'hivern, i com més tristor més misèria i com més misèria més bastó. El jorn de plegar anava apropant-se. Si el tatuat no s'havia desfet de la *niña gorda* deixant-se-la a qualsevol poble, és que potser pensava poder-se-la vendre a preu de *saldo*, com s'ho començà a vendre tot. Si la cosa no canviava (i no es veia cap escletxa per a poder entrar la claror), la liquidació seria forçosa. Hi passarien els bancs, el *toldo,* els llits, les fustes dels llits i els que dormien a les fustes. Hi hauria passat la tia, si haguessin trobat comprador. Fins la pell del tatuat hauria arribat a passar-hi, si un museu l'hagués pagada.

Estant així, un jorn dels més negres van veure arribar un foraster.

Un foraster de barba blanca, tot ell brut i amb roba grisa.

El tatuat, quan el va veure, se'l mirà butxaquejant al fons de tot de la memòria, i es va tornar de tots colors: verd, blau, una salamàndria.

I va dir-li:

—Tu per aquí? Quan has sortit? Com has sabut...? —i el féu entrar per parlar-li a soles.

Santiago Rusiñol Obra completa

Un cop dins, sols, s'oïren paraules sense sentit:

—Tants anys i un dia... Sense indult, sense noves, sense ningú.

O mots d'aquesta incoherència:

—Del que has guanyat amb la pell en vull "drets d'autor", perquè em corresponen de dret. Tu ets l'obra, però jo sóc l'artista.

O, per fi, paraules més sordes:

—Negoci? Encara me'n queden. Encara en guardava d'amagats... i si ens ajuden podem fer-los córrer...

I va eixir amb el mateix misteri.

Aquell foraster, el llegidor, així que haurà sentit que deien "drets d'autor" i obra i artista, ja haurà sospitat que es parlava del nostre cèlebre gravador... Aquell foraster, al cap de dos jorns, va tornar amb un altre trajo... i al cap d'uns quants més, va portar més bitllets de Banc fets a casa, que la tia valenciana i la *niña* havien de despatxar de la millor manera que poguessin.

La tal *niña* ni per a això servia, però la tal tia hi tingué una mà, un tacte, una parsimònia... se'ls treia dels dits amb tal traça, que semblava que en sa vida no havia fet altra cosa. En va despatxar a la plaça, a les tendes, a les botigues, en va anar empedrant tot Saragossa; en va arribar a donar per fer dir misses, i tant va anar refent la barraca, que el tatuat es comprà un rellotge, el gravador un anell amb pedres i la tia un vestit de seda... fins que un jorn, aquells maleïts perseguidors del gravat, del dibuix i de totes les manifestacions estètiques, hi van enviar la parella, i tatuat, amic, tia i *niña*, sense com va ni com costa se'ls emportaren lligats cap a una barraca nova, plena de celles i de reixes.

Santiago Rusiñol
Obra completa

XXXVI

El gravador els havia perdut.

Aquella collaboració, tant en fer art com en fer moneda, dues coses que des de Pericles sempre han anat mal avingudes, era el que els portava altra vegada a aquelles terres de salvatges, on tatuaven tan bé als homes.

A la pobre *niña*, es pot dir que tant li feia viure a casa com anar a viure a la presó. Que més presó per a una dona que no poder anar pels carrers? Que més presa que ésser *niña?* Que més presidi que ésser estranya, diferent, desproporcionada, de les persones naturals! Ni que més cellular que viure desaparionada de tothom! Al mon, el que sobressurt, havia dit el tatuat (capítol 6, ver 14), si no vol ésser perseguit no li queda altre remei que viure tancat o que el tanquin. El carrer és per a l'home lliure i el *fenómeno* no n'és de lliure.

La *niña gorda*, a més a més, es pot dir que anava venuda. Les presons que ella coneixia, eren sempre en castells feudals. Torres de Nesle; ponts de

Santiago Rusiñol Obra completa

sospirs, plens d'eura, de marlets, de flors, de gelosies i barbacanes, i sempre hi havia una gran torre, que era sempre de l'homenatge, al peu d'un llac, amb una corda que penjava d'una reixa, amb una gòndola a sota i sempre el llac amb claror de lluna... així és que, en saber que la portaven a la presó, no és que la pobra pensés en fugir ni en enamorats (sabia per experiència que passen més alts que les torres), però sí que s'imaginava que la portaven a morir. A morir, que és el que volia! I se n'hi anava tan contenta, que semblava que ja sentia el gust de gotes de sang que havien de deslliurar-la, que l'havien de portar a una lluna de mel eterna, que l'havien d'adormir en un jardí a mig ral l'entrega. Per a ella, el morir era l'epíleg d'una novella per entregues.

En canvi el altres, els seus *cómplices,* els magres, els naturals, volien la llibertat, no per a res, per a acabar de repartir aquells bitllets que els hi costaven tantes suors. Ells sabien que les presons que fan els nous arquitectes, no en tenen res de feudals. Sabien, ai!, que eren models, models per als que no hi han de viure, i anaven moixos i ensopits com si els portessin a la tomba, i en arribar davant del jutge, talment semblaven... culpables. El gravador es mirà el pis, com dient: "Sembla que era ahir!"; el tatuat pensà amb la pell, aquella pell que ja era incunable, i li caigueren dues llàgrimes; i la tia, aquella tia compendi de maldat i d'ossos, d'ossos sucats amb fel i amb verí, d'ossos de mort untats de sofre, veient que ja es despedia de la per sempre més... *neboda* i volent deixar-li un record, li clavà les ungles al braç amb tanta força i tal violència, que fou com deixar la rúbrica d'aquella bruixa maleïda.

Un cop tancats, no parlarem (per no cansar al llegidor, si és que no tots s'han quedat pel camí can-

Santiago Rusiñol Obra

sats de seguir-nos) d'allò que en diuen sumari els burots de la justícia: les preguntes i les respostes i tots els jocs de papers que s'escriuen en aquests casos, i ens en anirem a la *Vista* de la causa, que tingué lloc a l'Audiència de Saragossa.

Com que el fet era de pes, i la *niña* era coneguda per tants... que no la coneixien, la tal causa fou d'aquelles que en diuen sensacionals i tingueren un ple a vessar. El ram de fer bitllets falsos és el que menys perdona el públic. Doneu-li crims, però no pas bitllets. El ganivets albacetins no fan tanta por al botiguer com els duros sevillans; així és que entre les dues coses, la *moneda* i la delinqüent, la gent que anà a la barraca... o l'Audiència, hauria vessat a quatre audiències, o barraques.

En ésser l'hora van arribar aquells magistrats seriosos que sempre hem vist en els melodrames; s'anaren asseient (cada u a la seva *casilla*), el fiscal, el defensor i els que no defensen ni ataquen; posaren els periodistes, com castigats, en una tauleta, i allí, en un banc, asseguts de rengle, els més interessats a l'acte.

La *niña* va impressionar. Encara que s'hagués amagrit, quedava carn per a mantenir una setmana o quinze dies a totes les feres de la sala, que en veure-la tan gruixuda, no sols no la compadien, sinó que per suggestió la veien lletja, malvada, plena d'astúcia i crueltat, capaç de crims espantosos Aquella carn era una careta per a amagar uns instints de hiena.

Ja tots a lloc, un dels magistrats començà a fer preguntes per a saber... el que ja sabia, el que ja havien escrit trenta vegades, el que constava en blanc i en negre. Els acusats van respondre per amagar... el que podessin, el que ja havien negat, el que no es podia negar; els testimonis, talment sem-

blava que abans d'entrar s'havien posat d'acord: tots els bitllets que presentaven eren del mateix dibuix; el fiscal s'hauria cregut que havia estat la víctima, que el pagaven amb papers falsos; els defensors, de tant en tant, perquè el públic fes esment de què eren allí per a fer feina, feien alguna pregunta, fins que a la fi arribà el moment de preguntar a la *niña gorda.*

La *niña,* en ésser preguntada, segurament es va creure que portava el vestit de *zuava* i que es trobava a la barraca, perquè primer va saludar el sempre *respetable público* i després va anar contestant amb aquella veu de trompeta que ja sabem de memòria.

El president:

—*¿Cómo te llamas?*

Ella, d'esma:

—*Margarita... Margarita Gautier, servidora.*

El magistrat, en sentir un nom que li sonava a conegut, donà una llambregada a l'entorn, per a veure quina cara hi feien el defensor i el fiscal, i no veient res, va seguir:

—*¿Margarita, eh?*

—*Sí, caballero.*

El fiscal, en aquest punt, va saltar:

—*Que diga su nombre. Eso es que se finge loca.*

—*Vamos a ver. Vamos a ver*—digué el magistrat amb repòs—. *Margarita o no Margarita, explica todo lo que sepas. Los hechos, los antecedentes, las relaciones y demás cómplices y procesados.*

La *niña* no contestava. Totes aquelles preguntes no entraven al seu repertori.

—*¿Dónde has nacido?*

—*En Gracia, señor.*

—*¿Quién te entregaba los billetes?*

Silenci, altre cop.

Santiago Rusiñol Obra completa

—*Contesta.*

Això, sí. Aquesta paraula "contesta" també li deia el tatuat, i com si resés la lliçó, o com si li donessin corda, va engegar:

—*Tengo quince años, tres meses y dos días, señor. Me llamo Ofelia. Nací en Gracia. En Gracia de Barcelona. Dos cientos noventa kilos. Medio cordero diario... Me...*

—*Sentarse*—cridà el president.

—*Buenas tardes*—digué la *niña.*

—*Que basta, digo.*

I no sabent si era astúcia o beneiteria, mirà d'una banda a l'altra, mirà els codis, mirà el fiscal, mirà el defensor, els testimonis i, sobretot, més que a ningú, mirà el metge criminalista, com volent dir: "Què hem de fer? A quin carrer som? A quin capítol?"

El defensor, com qui diu: "aquí tenen un bon dinar", digué triomfant:

—Aquí la tenen. La millor defensa és ella. No crec que ni tribunals, ni públic, ni poble, ni Espanya pugui dubtar de què és boja.

—Boja, jo!—Ah, fillets meus!—Boja, jo!—va cridar amb les forces que li quedaven—. Sóc ella, jo. Sóc la Margarida. Sóc la Gautier... que es despedeix... abans de morir! Abans de morir-se. Així que caiguin les fulles, cauré jo. Cauré d'amor. A la meva pobra tomba hi haurà un salze. Hi haurà un gran salze. Un salze... un salze... i prou!

No va poder seguir més, i caigué davant dels jutges com un campanar que s'enfonsa...

... ...

El metge declarà que aquell nom de Margarida i de Gautier no era el seu. Que allò era un nom de... malaltia.

Que justament havia llegit un llibre, o sigui una

novella, on hi havia una malaurada, o més ben dit, una delinqüent que portava el mateix llinatge, anomenada per motiu *La senyora de les camèlies.*

Que aquella *gorda,* o aquell exemplar, la processada, en *autos,* present, segons el seu parer, o el seu *informe,* patia de *paranoia.* Així és que declarava que la *d'autos,* o la processada... era tan sols una *paranoia.*

... ...

I en *vista* d'això, i demés, de tractar-se de *paranoia* i d'altres *considerandos,* van fallar, segons tals articles, condemnar la tia i els homes a tants i tants anys i el seu dia definitiu, i la *niña* al manicomi, pels anys i un dia que fossin.

... ...

I allí acabà la pobra *niña* de la nostra pobra història.

Allí va entrar i allí va viure, i allí es va anar aclimatant, amb la malaventura, per a ella, que quan la seva corpulència no serví ni per a un ral d'entrada, és quan va engreixar-se més que mai.

La seva dèria no canvià. El matí, així que es llevava, es feia una flor de paper, de la que en deia una camèlia, i se la clavava al cor; es deixava anar la cabellera, es posava una bata blanca i tossia sense tenir tos.

Aquella malaurada es creia ésser una *Margarita.* Moriria del pit. S'ho veia venir, però aniria vivint anys i més anys, sense pressa, sense trasbalsar-se, i sense esperar cap més *Armando.*

Havia vingut a aquest món per a ésser engreixada i desengreixada, segons anava convenint als baròmetres de l'egoisme, i al cap de deu anys de manicomi, quan li anaven sortint sacsons per tot on la pell es donava, quan li arribava la vellesa amb apoteosi d'inflor, encara anava dient d'esma:

Santiago Rusiñol Obra completa

—Quinze anys, tres mesos i dos dies...

I allí, a la casa de... *salud*, fins a la casa de *salud*, quan hi anava algun personatge, un metge cèlebre, o un inspector, i havia visitat les sales, la cuina i el refectori, en ésser al davant de la *niña gorda*, orgull de l'establiment, semblava que anava dient el metge:

—Entrin, senyors, que aquí veuran la peça més trista i abundosa que es pugui alabar de tenir un establiment ben muntat. Un cas bonic! Un cas curiós. Una noia que l'excés i l'abundància de salut (que és la *prenda* més apreciada), ha estat la seva malura! Entrin a veure el que pot la Mare Naturalesa, quan es vol mostrar generosa. Entrin a veure el que aconsegueix la Creació en els nostres dies. Entrin de franc, que no fem pagar entrada Aquí és el refugi benèfic dels que sobrepassen les mides de la majoria dels homes!

SITGES